

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

ZINSONTLEDING.

216-1
EEN LEERBOEK

VOOR

ONDERWIJZERS EN KWEEKELINGEN,

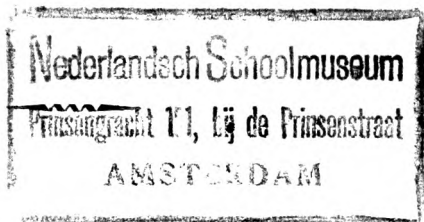
DOOR

J. H. VAN DALE,

HOOFDONDERWIJZER TE SLUIS.

EERSTE STUKJE.

TWEEDE, VERBETERDE DRUK.

SCHOONHOVEN,
S. E. VAN NOOTEN.

1865.

V O O R B E R I C H T.

De behoefte, welke ik gevoelde aan een werkje, waarin de Zinsontleiding op eene bevattelijke en degelijke wijze, zoo volledig mogelijk behandeld werd, noopte mij tot het schrijven van het boekje, dat ik bij dezen de eer heb mijnen mede-onderwijzers aan te bieden. Daar ik van oordeel ben, dat in een werkje voor de Volksschool vreemde namen niet zonder noodzaak geduld moeten worden, heb ik die zorgvuldig vermeden, zonder dat daardoor, naar ik vertrouw, de behandeling iets in juistheid of degelijkheid verloren heeft. Ik heb de denkbeelden, door den Hoogleeraar W. G. BRILL in zijne Syntaxis of Leer van den volzin ontwikkeld, tot de mijne gemaakt, en getracht, die voor de Volksschool te verwerken. Bepreurt men hier of daar afwijkingen, men beschouwe ze als zoovele verbeteringen, mij grootendeels door den Hoogleeraar zelven aan de hand gedaan en waarvoor ik hem hier openlijk mijn' oprechten dank aanbied. Ik durf mij vleien, dat menige zwarigheid, die zich bij de gewone wijze van ontleden opdeed, door mij is uit den weg geruimd, en dat niet alleen de leerling der Volksschool, maar ook de aankomende onderwijzer mijn' arbeid niet zonder vrucht voor zichzelf gebruiken zal. De Opgaven zijn, gelijk de kundige onderwijzer spoedig merken zal, met eenige zorg gekozen en zooveel mogelijk dienstbaar gemaakt aan de bevordering van zuivere taal-kennis.

Beantwoordt het debiet eenigszins aan de verwachting, dan zal een Tweede Stukje volgen, waarin over den elliptischen en den samengestelden zin gehandeld zal worden.

Tot zooverre het Voorbericht van den eersten druk. Sedert ik dat schreef (17 Oct. 1861), zijn het Tweede en het Derde Stukje in het licht verschenen en met evenveel welwillendheid ontvangen als het Eerste. De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen heeft, door aan mijn' arbeid eene premie toe te kennen, haar Stempel gedrukt op het gunstige oordeel, door verschillende beoordeelaars in onderscheidene maandschriften en weekbladen daarover geveld.

Dankbaar voor zulk eene aanmoedigende ontvangst, heb ik met blijdschap de gelegenheid aangegrepen, die mij de herdruk van het Eerste Stukje aanbod, om te verbeteren, te wijzigen, aan te vullen, wat m. i. verbetering, wijziging of aanvulling behoefde. Ook nu beveel ik mijn' arbeid aan in de welwillende aandacht van Heeren Onderwijzers en Leeraren bij het Lager en Middelbaar Onderwijs, en dank ik, als altijd, mijn hooggeschatten vriend, den Hoogleraar BRILL, voor de belangstellende wijze, waarop hij zijn oog over de drukproeven liet gaan.

Dat deze nieuwe druk bij vernieuwing veel nut stichte, is de vurige wensch van

DEN SCHRIJVER.

SLUIS, 23 Sept. 1865.

ZINSONTLEDING.

I. DE EENVOUDIGE OF ENKELVOUDIGE VOLZIN.

1. Een *volzin* is een woord of samenstel van woorden, dat eene gedachte uitdrukt, in verband met het onderwerp van die gedachte. *)
2. Iedere volzin bevat noodzakelijk twee bestanddeelen: 1) een woord, dat het voorwerp vertegenwoordigt, waarvan iets gezegd wordt: *het onderwerp*; 2) dat, wat van het onderwerp gezegd wordt: *het gezegde*. — Den onderwerpsvorm noemt men den eersten naamval; daarom zegt men, hoewel minder juist, dat het onderwerp altijd in den eersten naamval staat.
3. Er kan geen gezegde bestaan zonder een daarbij behoorend onderwerp. Wordt in een' volzin het onderwerp gemist, zoo is dit in het gezegde vervat of begrepen. Dit heeft o. a. plaats in de gebiedende wijs der werkwoorden. Wanneer men zegt: *leer!* is het onderwerp *gij* in het gezegde *leer* begrepen. Bij het ontleden wordt dit *gij* ingevuld en heet dan *onuitgedrukt* of *verzwegen* onderwerp.

Aanmerking. Sommigen noemen *werk!* *leer!* enz. *onvolledige* volzinnen. Wij kunnen in deze zinnen niets onvolledigs zien. *Werk!* drukt volkomen hetzelfde uit als *werk gij!* zoodat *gij*

*) Hem, die over *het wezen van den zin* iets wetenschappelijks lezen wil, durven wij verwijzen naar hetgeen de Hoogleeraar BRILL daarover geschreven heeft in het tijdschrift *De Taalgids*, VI, no. 4, blz. 233—238. Daar luidt de bepaling van den volzin aldus: De zin is de vorm van het zich voltrekkende denken.

eigenlijk overtoollig is. Men gebruikt het slechts dan, wanneer de persoon in tegenstelling van een of meer anderen met nadruk moet genoemd worden, b. v.: *verbeuzelt uw broeder zijn' tijd, besteed gij hem wel*. Hier kan *gij*, wel is waar, niet gemist worden; doch plaatst men *gij* vóór *besteed* en leest men: *verbeuzelt uw broeder zijn' tijd, gij, besteed hem wel*, zoo blijkt als van zelve, dat *gij* hier meer als *aanspreking*, dan wel als *onderwerp* voorkomt. Blijft in een' volzin het onderwerp onuitgedrukt, zoo heet hij een *synthetische* of *ineengevatte*, in het tegenovergesteld geval een *analytische* d. i. *ontwikkelde*, of liever, *in zijne bestanddeelen opgeloste* volzin.

Er zijn er, die de volstrekt onvolledige hoofdzinnen tevens bestempelen met den naam van *verkorte* hoofdzinnen. Zoo zouden dan, daar ook de 2e. persoon der gebiedende wijs door hen daartoe gerekend wordt, *werk! leert!* zulke verkorte hoofdzinnen zijn. Daar echter de naam *verkorte zin* toegekend wordt aan zekeren vorm van den *ondergeschikten* of *afhankeijken* zin, zoo zou die benaming slechts tot verwarring leiden.

4. De volzin is *enkelvoudig*, als hij slechts één oordeel inhoudt en het onderwerp en het gezegde derhalve slechts éénmaal voorkomen: *de zoon leest; werk!* d. i. *werk gij!* Men blijft den volzin als *enkelvoudig* aanmerken, al is het, dat
- 1°. bij het onderwerp twee of meer nevenschikte gezegden behooren: *de zoon leest en schrijft; de dochter leest, schrijft en rekent; wie kan gelijktijdig zaaien en oogsten? hij was, is en blijft gehoorzaam;*
 - 2°. het gezegde voor twee of meer nevenschikte onderwerpen geldt: *de zoon en dochter lezen; de vader, de moeder en het kind zijn vertrokken; zijn vriend en leermeester is overleden; armen en rijken ontmoeten elkander; Oranje en Nederland zijn nauw verwant;*
 - 3°. twee of meer nevenschikte gezegden bij twee of meer nevenschikte onderwerpen behooren: *de*

zoon en dochter lezen en schrijven; vader, moeder en kind zijn dood en begraven; 't vaarwel en 't afscheid joelt en schatert langs de stranden.

Aanmerking. Over de onder 1°, 2°, en 3°. opgenomen volzinnen wordt later gehandeld. Zie de §§ 59, 60, 66-69. Het ond. of het gez. draagt in dergelijke zinnen den naam van *vermenigvuldigd* ond., *verm.* gez., of dien van *dubbel* ond., *dubbel* gez.

5. Worden aan het onderwerp en het gezegde geene *bepalingen* toegevoegd, dan heet de zin een *onbepaalde* enkelvoudige volzin. Worden onderwerp en gezegde, of een van beide, nader bepaald, dan heet de zin een *bepaalde* enkelvoudige volzin, en het onderwerp en 't gezegde heeten dan *uitgebreid* onderwerp en *uitgebreid* gezegde.

Aanmerking 1. *Uitgebreid* ziet hier op den grooteren omvang, dien het ond. en het gez., door het bijvoegen van bepalingen, verkrijgen. Hoe *uitgebreider*, op deze wijze, een volzin wordt, hoe enger zijn inhoud wordt *beperkt*, *bepaald*. Wanneer wij den zin *de mensch heeft een geweten* wijzigen tot *de brave mensch heeft een gerust geweten*, dan heeft de zin, wat zijn *inhoud* betreft, door de toevoeging der bepalingen *brave* en *gerust* niets gewonnen; integendeel, hij heeft zijne algemeenheid verloren: de gedachte is *beperkt* geworden. Vandaar, dat de naam *bepaling* zoo volkomen aan den aard der zaak, aan de werking onzer rede beantwoordt. De *onbepaalde* enk. volzin wordt ook wel *beknopte* of *reine*, de *bepaalde*, *uitgebreide* volzin genoemd. Wij twijfelen niet, of men zal met ons aan den eersten naam de voorkeur geven.

Aanmerking 2. Het *lidwoord* mag niet als eene bepaling van het zelfstandig naamwoord beschouwd worden. Het bepalend lidwoord (*de*, *het*) verwijst oorspronkelijk op eene uitgedrukte of gedachte bepaling: daarom kan het zelf geene bepaling zijn, en het onbepaald lidwoord (*een*) is slechts daarom lidwoord, omdat het de kracht om als telwoord te bepalen verloren heeft. Dat het onb. lidw. hetzelfde is als het toonloos uitgesproken telwoord *één*, zal hier nauwelijks behoeven herinnerd te worden.

Aanmerking 3. Voegwoorden, zinwijzigende (modale) en voegwoordelijke bijwoorden maken evenmin eene bepaling uit als het lidwoord, daar zij òf slechts het zinverband, òf bloot den denk- of spreekvorm duidelijker aanwijzen.

De vraag, of eene bloote ontkenning (*niet, geenszins* b. v.) den volzin tot een' *bepaalden* maakt, moet derhalve ontkenkend beantwoord worden. Zoo zullen dan: *hij kwam niet, hij kwam geenszins* tot de *onbepaalde*-, *hij kwam nooit, zij zullen nimmer komen* tot de *bepaalde enk.* volzinnen moeten gerekend worden. In de laatste twee toch ligt niet alleen eene ontkenning, maar tevens eene *tijdsbepaling* opgesloten en 't is deze tijdsbepaling, die den volzin tot een' *bepaalden* maakt. 't Behoeft nauwelijks opgemerkt te worden, dat *nooit* en *nimmer* samengetrokken zijn uit *ne-ooit, ne-immer*. *Ne* is hier het ontkenkende woordje, dat ook in *niets, nergens* enz. wordt aangetroffen, oorspronkelijk *ni*, later tot *ne* verzwakt en eindelijk tot *en* overgegaan, gelijk het nog in *tenzij, tenware*, voor 't en *zij, 't en ware*, d. i. *het en zij, het en ware* = *het zij niet, het ware niet*, wordt aangetroffen. Nog heden ten dage is dit *en* niet zeldzaam in de werken van de meest gevierde Zuid-Nederlandsche schrijvers: men zie slechts de algemeen bekende *Jongelingsdroomen* van JAN VAN BEERS; ja zelfs ten onzent wordt het in den mond van menigeen gehoord, te weten, in den afhankeijken zin, als *niet* het werkwoord voorafgaat; b. v.: 't is, dat hij 't niet en weet.

Het ontkenkende *geen* luidde oudtijds *negeen*, later *egeen*, tot ook het laatste overblijfsel van *ne* wegviel en ons het woord overbleef, zooals we 't nu kennen. Zinnen als: *het is geen vogel*, waar men *geen* ontkenkend onbepaald lidwoord zou kunnen noemen, behooren derhalve tot de *onbepaalde*.

Zoo zullen dan ook de volzinnen: *Hij zal zeker komen, zij zal stellig schrijven*, waarin *zeker* en *stellig* modale bijwoorden zijn, tot de *onbepaalde*-, daarentegen *hij zal zeker* (d. i. in zekerheid) *wonen, zij zal stellig* (d. i. op stellige wijze) *spreken*, waarin *zeker* een bijv. n., *stellig* een bijw. van wijze is, tot de *bepaalde* enkelvoudige volzinnen moeten gerekend worden. Zoo is dan ook: *hij schrijft wel*, als tegenoverstelling van *hij schrijft niet*, voor een' onbepaalden, *hij schrijft wel* in tegenoverstelling van *hij schrijft slecht* voor een' bepaalden volzin te houden.

Aanmerking 4. In: *Hij alleen is gekomen; wij alleen hebben geroepen*, enz. is *alleen* een bijvoegelijk naamwoord, dat, achter het onderwerp geplaatst, de eenzelvigheid van den persoon aanduidt en als *bepaling* van het ond. beschouwd moet worden.

VOORBEELDEN.

De meester spreekt — onbepaalde enkelvoudige volzin.

De meester — onderwerp.

spreekt — gezegde.

Luister gij — onbepaalde enkelv. volzin.

Luister — gez.

gij — ond.

Let op — onbepaalde enkelv. volzin.

Let op — gez.

gij — verzwegen onderwerp.

De goede meester spreekt bedaard — bep. enk. volz.

De goede meester — uitgebr. ond.

spreekt bedaard — uitgebr. gezegde.

goede — bep. van *meester*.

bedaard — bep. van *spreekt*.

Luister gij aandachtig — bepaalde enkelv. volzin.

Luister aandachtig — uitg. gez.

gij — ond.

aandachtig — bep. van *luister*.

Let vooral wel op — bep. enkelv. volzin.

Let vooral wel op — uitgebr. gezegde.

gij — verzwegen ond.

vooral — bep. van *let op*.

wel — bep. van *let op*.

De zoon van den vriend des vaders verdronk — bep. enk. volz.

De zoon van den vriend des vaders — uitgebr. ond.

verdronk — gez.

van den vriend des vaders — uitgebr. bep. van *zoon*.

des vaders — bep. van de bep. *vriend*.

<i>Zij komen zeer dikwijls</i>	— bep. enk. volzin.
<i>Zij</i>	— ond.
<i>komen zeer dikwijls</i>	— uitgebr. gez.
<i>zeer dikwijls</i>	— uitgebr. bep. van <i>komen</i> .
<i>zeer</i>	— bep. van de bep. <i>dikwijls</i> .

O P G A V E N.

1. Een leerling leert — De leerling leest — Leerlingen cijferen — De knaap teekende — De meisjes schreven — De landman werkt — De os loeit — De leeuw brult — De koekoek roept — De hagel valt — De sneeuw smelt — De donder rommelt — Vogels zingen — Menschen spreken — Ik roep — Gij lacht — Hij arbeide — Het vaartuig strandde — 't Schip zeilde — De visch dartelde — Het vischje spartelt — De bij stak — Het beekje kabbelt — De ooievaar kleppert — Het muschje tjlpt — De zee golft — De baren bruischen — De winden ruischen — De stormen huilen — De stormwind loeit — De wervelwind fluit — Wij vorderen — Gij vertraagdet — Zij overleden — Menigeen struikelt — Velen zwijgen — Weinigen gelooven — Anderen twijfelen — Sommigen roemen — Beiden klagen — Allen lijden — Honderden spotten *) — Duizenden slapen — Deze juicht — Gene schreit — De eene bidt — De andere vloekt — De eenen ijlen — De anderen snellen — Men loopt — Men riep — Niemand hoorde — Iemand luisterde — Ieder knielde — Elk dankte — Leer gij! — Werkt gij! — Bid! — Arbeid! — Schrijf! — Rekent! — De zon schijnt — De maan scheen — De bron verdroogde — De berg rookte — Steenrotsen splijten — Bronnen ontspringen — Beken vlieten — Vader komt — Moeder vertrekt — De vader kwam — De moeder vertrok — Een vader vermaande — Eene moeder bestrafte — Het kind weende — De Heiland zegende — Napoleon heerschte — De koning regeert — De Ruitier stierf — De kikvorsch wrokt — Kwartels slaan — Meerls fluiten — Wolven huilen — Paarden hinneken — Katten mauwen — Dezen liepen — Genen gingen — De smid smeedt — De metselaar metselde — De schipper vaart.

2. Mijn leerling leerde — Uw leerling las — Zijne leerlingen

*) Wanneer *honderd* en *duizend* in het meervoud voorkomen, kunnen zij niet anders beschouwd worden, dan als hoeveelheidsnamen, als ware zelfstandige naamwoorden. Men schrijve dus *honderden menschen*, *duizenden engelen*, wijl dit eigenlijk beteekent *honderden van menschen*, *duizenden van engelen*.

cijferden — Deze knaap teekent — Gene meisjes sprongen — Die landman arbeidde — Gindsche os loeide — Haar vogeltje fladderde — Hun vinkje kweelde — Dit zwaard boog — Deze nevelen verdwenen — Elke droefheid week — Ieder oogenblik vervliegt — Menig mensch lijdt — De zoon des vaders beminde — De dochter der moeder hoorde — Het woord des konings besliste — Het zwaard des krijgsmans brak — De bos van de roos verdween — De bloem van het veld verwelkt — De horens van het hert vallen af — De sneeuw van de bergen smelt — Het ijs der beek barste — De dauw der velden schittert — De bij uit den korf stak — De baren der zee bruischten — Het zand van den oever glinstert — De keisteen uit de beek rolt — De man met het houten been viel — De waard uit de Ster verdrong — De knaap met den éénen arm bedelde — De goede leerling luistert — Blinde Bartje speelt — De luie Jan slaapt — Doove Mie dweilt — Mijn naastige scholier vordert — Uw trouwe hond waakt — Deze vlijtige knaap rekende — Dat vlugge hert sprong — 't Naastig honingbijtje vloog — Menige schoone bloem verwelkt — Die oude boom verdort — Gene moede pelgrim rust — Haar flauwe hoop verdween — Zijn sterke arm bezweek — De schorre donder loeide — De paarse bliksem schoot — De broze glasruiten braken — Het zwakke riet boog — De trotsché eik viel — De ploegende os zweette — Dit schreiende meisje luisterde — Die blozende knaap speelde — Mijn vernoegde vader lachte — Gene besneeuwde boom buigt — De zorg des vaders waakt — Des vaders zorge waakt — Vaders zorge waakte — Het huis van mijn vriend viel in — Het huis mijns vriends viel in — Mijns vriends huis valt in — De schaar van mijne moeder brak — De schaar mijner moeder brak — Mijn moeders schaar brak — Het paard uws ooms struikelde — Uw' ooms paard viel — Mijn moeies jongste zuster vertrok — Jans vriend arbeidde — Drie vrienden speelden — Acht knapen zongen — Velerlei waar bederft — Enkele kinderen gehoorzaamden — De naastige landman dorschte — Het schoone vaarttuig zonk — Die oudste zuster naaide — De wijze liefde des Scheppers waakt — De zilveren schaar mijner geliefde moeder brak — De ijzeren schroefstoomboot van den heer zonk — De zwaar beladene tak van dat jonge boompje knakte — De rijpe vrucht van een heerlijken perzikboom smaakt.

3. De leerling leert altijd — Deze scholier leerde vlijtig — Die kinderen leeren zelden — Zij speelden onophoudelijk — De voerman kwam te laat — Menig een kwam te vroeg — Zij vorderden langzaam — De storm woedde hevig — Honderden stierven onverwachts —

Duizenden sneuvelen op dien dag — Wij sterven elk oogenblik —
 De roos verwelkt ras — Ik arbeid nu — Straks speel ik — Voor den
 oogenblik werkt hij — Binnen een uur slaapt zij — Zij werkten hier —
 De landman werkt op het land — De timmerman klom op het dak —
 De knaap sprong van den muur — Het hoen vloog over de haag —
 De knaap buitelde in het gras — Het vischje spartelt in het water —
 Het koren golfde op den akker — Het vee dartelde in de weide —
 De vruchtboomen bogen onder hunnen heerlijken last — Mijne zus-
 ter woont in de stad — Uw oudste broeder woont op het land —
 Zijn jongste nicht woont in dat land — Werkt altijd — Werkt on-
 vermoeid — Leer met lust — Schrijf nu — Reken daarna — Teeken
 dan — Ga eindelijk naar huis — Gij werkt vergeefs — Deze leer-
 lingen schrijven slecht — Glas breekt ras — Hij gaat blindelings —
 Het leger trok voorwaarts — Rozen bloeien voor uw' voet — Dis-
 tels groeien op ons pad — Deze geleerde werkt rusteloos — Hij
 leest bij de kaars — Zijn aanzien rijst elken dag — Hij rijst elken
 dag in aanzien — Gelooft alleenlijk — Leest maar — Kom over
 een uur — Zij stierf voor vier weken — Hij vertrekt over vier
 weken — De Ruiters overleed in 1676 — Hij stierf te Syracuse —
 Deze stad ligt op Sicilië — Sicilië ligt in de Middellandsche zee —
 Wij gelooven in God — Zij spreken over hem — Hij denkt aan mij —
 Zij vertrouwen op u — Zij steunen op hunnen rijkdom — De zwa-
 luv nestelt aan mijn dak — De rentenier leeft van zijn geld — Zij
 betalen in goud geld — De koopman betaalde in zilver — Deze
 bloem bloeit éénen dag — Zij kwamen den zelfden avond — Uw
 vriend kwam des anderen daags — De huzaren reden door de stad —
 Hij komt te vijf uren — Mijne goede vriendin vertrekt aanstaand
 dinsdag — Zij zat bij mij — Gij zaat nevens mij — Ik zat
 naast u — Die wilde jongens loopen om het hardst — Deze buiten-
 kinderen eten in school — De vijandelijke soldaten gingen op
 marsch — De onvermoeide jager ging op de jacht — Het tolhuisje op
 de brug zonk in den vloed — Zij wonen te Haarlem — Men leeft
 hier op zijn Fransch — Zij leefden daar op zijn Engelsch — Het spel
 duurde tot middernacht — Komt tot mij — Kom bij mij — Vertrek
 tegen den avond — Zij woonden tusschen Leiden en den Haag — Hij
 reist naar Engeland — Zij schrijven met stalen pennen — Deze leer-
 ling schreef met eene ganzenpen — De blijde stoet trok door de
 poort — Zij gingen wegens die zaak — Hij vertrok deswegens —
 Het nieuwe boek lag op de tafel — Het hagelwitte kleed lag over de
 tafel — De zilveren wierooklamp hing boven de tafel — Zij reden

omtrent vijf uren — Hij kwam omstreeks vijf uren (uur) — De arke
 Noachs dreef op het water — Hij zwijgt om zijns vaders wille — De
 zoon ging na den vader — De vader ging vóór den zoon — Uwe
 lieve dochter ging naar hare moeder — De leerling sprak beleefd tot
 den onderwijzer — Die onbeschofte knaap sprak tegen zijnen va-
 der — Hij getuigde tegen hem — Deze zaak geschiedde tusschen
 Paschen en Pinksteren — Het gebeurde toen — Het geschiedde on-
 verwacht — Het lieve kind sprong vooruit — Het viel — Het stierf
 eensklaps — Ik stond tusschen hen — De officieren stonden onder
 de soldaten — De honingkoekoek leeft in Zuid-Afrika — De zwalu-
 wen trekken in den Herfst naar Afrika — De sterren schitteren des
 avonds aan den hemel — De zon stond reeds hoog — Handel immer
 met overleg — De zondvloed viel voor in het jaar der wereld 1656 —
 De verbondene legers zegepraalden bij Waterloo in 1815 — Hij ver-
 geeft gaarne — Een zachtmoedig onderwijzer straft ongaarne — Het
 potlood bestaat uit koolstof — De kostbare diamant bestaat ook uit
 koolstof — De hoofdstad van Gelderland ligt aan den Rijn — De
 beste koffie komt van Mokka — Deze stad ligt in Arabië — Oranje-
 appelen groeijen in warme landen — List mist — Haat schaadt —
 Nijd slijt — Deugd verheugt — De mensch wikt — God beschikt —
 Deze appel kost eenen cent — Het boek geldt eenen gulden — Die
 baal weegt honderd pond — Het duurde eenen dag — De arme man
 zat overeind — Alles ligt overhoop — Zij kwamen met hun tienen —
 De natuur gaat boven de leer — Zij wachten uur op uur — Hij
 arbeide dag aan dag — De molenaar leeft van den wind — De bange
 tocht ving aan — Daar lag hun raadsman neêr — Zijn kille lippen
 zwegen — Geen enkel woord van troost ontging zijn' bleeken mond —
 De ochtend gloort — Zij zien in 't rond — De morgen schemert
 weder — De maan verbleekt — De starren deinzen — Heller glans
 vloeit langzaam uit de kim — Kastielje kromp terug voor Maurits'
 heldendegen — De lont strijkt neêr — Het knappend kruid ont-
 brandt — De nederigheid gaat boven de eer — Gedenk aan den tijd
 des hongers in den tijd des overvloeds — Millioenen uren vloten
 reeds voorbij — 't Geblaas der weiden zweeg in 't rond bij 't naderen
 van den avondstond — Het vee herkauwde in de dalen — 't Be-
 koorlijk boschmuziek der nachtegalen klonk van wijk tot wijk —
 De ongestadige zon vliegt over 't groen van de heuvelen — Wille-
 brord predikte op Walcheren — De saffraanplant bloeit in den
 Herfst — Hare bloemen bloeien slechts 24 uren — Dat huis daar (gele-
 gen) is bouwvallig — Mijn vriend alhier (woonachtig) is zeer rijk,

6. De werkwoorden *wezen* of *zijn*, *heeten* (in naam zijn), *blijven* (bij voortdoring zijn), *schijnen* (in schijn zijn) en *worden* (in de toekomst zijn) maken in de meeste gevallen geen *volledig gezegde* uit. Zij moeten daartoe met zelfstandige naamwoorden, bijvoegelijke naamwoorden, voornaamwoorden, werkwoorden, telwoorden of bijwoorden verbonden worden.
7. Het werkwoord *schijnen* wordt daarenboven niet zelden door *te zijn* gevolgd: b. v. *Hij schijnt gelukkig*, of: *Hij schijnt gelukkig te zijn*.
Het werkwoord *blijken* moet, wanneer het met een zelfst. naamw. of bijv. naamw. een volledig gezegde vormt, immer door *te zijn* gevolgd worden. Men schrijve dus: *Hij blijkt rijk te zijn* en niet: *Hij blijkt rijk*.
8. Het werkwoord *lijken* of *gelijken* behoeft, wanneer het in de beteekenis van *schijnen* gebruikt wordt, even als de bovengenoemde werkwoorden, de hulp van een ander woord om een *volledig gezegde* te vormen. B. v.: *hij lijkt* of *schijnt een dwaze*; *hij geleet of scheen een razende*, wat eigenlijk zijn moest: *hij lijkt eenen dwaze*, *hij geleet eenen razende* (3e naamv.). Zoo ook zegt men: *hij lijkt een eerlijk man te zijn*.
9. De werkwoorden *zijn* of *wezen*, *heeten*, *blijven*, *schijnen*, *worden*, *blijken* en *gelijken* behooren tot die, welke twee eerste naamvallen bij zich hebben.

VOORBEELDEN.

<i>Ik ben een mensch</i>	— onbep. enk. volzin.
<i>Ik</i>	— ond.
<i>ben een mensch</i>	— gez.
<i>Gij waart gelukkig</i>	— onbep. enk. volz.
<i>Gij</i>	— ond.
<i>waart gelukkig</i>	— gez.

David werd koning van Israël — bep. enk. volz.

David — ond.

werd koning van Israël — uitgebr. gez.

van Israël — bep. van *koning*.

De daad schijnt af te keuren — onbep. enk. volz.

De daad — ond.

schijnt af te keuren (afkeurenswaardig) — gez.

Zij heet de mijne — onbep. enk. volz.

Zij — ond.

heet de mijne — gez.

Wees immer tevreden — bep. enkelv. volzin.

Wees immer tevreden — uitgebr. gez.

gij — verzwegen ond.

immer — bep. van *wees tevreden*.

De man geleeke een zinnelooze — onb. enk. volzin.

De man — ond.

geleeke een zinnelooze — gez.

Hij is des doods schuldig — bep. enkelv. volz.

Hij — ond.

is des doods schuldig — uitgebr. gezegde.

des doods — bep. van *schuldig*.

Hij was u een goed vriend — bep. enkelv. volzin.

Hij — ond.

was u een goed vriend — uitgebr. gezegde.

u (voor u) — bep. van *was een goed vriend*.

goed — bep. van *vriend*.

OPGAVEN.

1. Ik ben vader — Gij waart de vader — Hij was mijn broeder — Gij zijt koning — Zij zijn officieren — Ik zal uw vriend zijn — Hij heet mijn vijand — Zij heeten geleerden — Dat heet wandelen -- Dat heette schrijven -- Zij bleven bakkers — Hij is mijn vijand gebleven — Uw vader zal mijn raadsman zijn — Mijne leermeesters zullen mijne gidsen blijven — Hij schijnt een eerlijk man — Zij schenen rijke lieden — Hij is een koopman geworden — Hij werd een dapper veldheer — Zij leken razenden — Hij

zal een dwaze gelijken — Hij is een dronkaard geweest — Hij is een matig mensch geworden — Hij was molenaar — Hij is bakker geworden — Ik ben mensch — Hij is een mensch — Wees een vriend van uwen makker — Wordt een vijand van het kwade — Blijft vrienden — Hij heet Johan — Zij heette Maria — De hoofdstad van Nederland heet Amsterdam — Ruslands hoofdstad heet Petersburg — Tijd is geld — De hoop is de troosteres der ongelukkigen — De hoop is de droom van een wakend mensch — De Ruyter was Neêrlands grootste vlootvoogd — Weest oplettende leerlingen — De koning van Portugal heet Zijne allergetrouwste Majesteit — De koning van Spanje heet Katholieke Majesteit — De olifant is het grootste landdier — De kolibri is de kleinste vogel — Hij is de beste mensch — Zij is eene allerbeste vrouw — Hij werd een doorkundig advokaat — Zij was een allerlieft kind — Zij zijn onze meerderen — Hij was uw naaste — Wij waren hunne gelijken — Die knaap was mijn mindere — Die kinderen waren huns gelijken — Zij was uws gelijke — Hij was haars gelijke — Die gehoorzame leerlingen waren ons gelijken — Zij bleven maatjes — De paarden zijn viervoetige dieren — Het goud is een edel metaal — De metalen zijn delfstoffen — Die beide mannen waren vijanden — Zij werden vrienden — Jupiter was bij de volken der oudheid de god des hemels — Minerva was de godin der wijsheid — Het onderwijs is een sieraad in den voorspoed — Het is eene toevlucht in den tegenspoed — De olijfboom is het zinnebeeld des vredes — De laurier is het zinnebeeld der overwinning — Jezaja was een groot profeet — De godvruchtige David was koning over de Israëlieten — Ijs wordt water — Hout wordt asch — Stof zijt gij — Ik ben een Zweed — Gij zijt Nederlanders van geboorte — Hij is schoenmaker van zijn ambacht — Die man is een Rotterdammer — Het kalf wordt eene koe — Pootjes worden boompjes — Zijn neen is neen — Haar ja blijft ja — Zij waren meesters in het springen — Hij bleef een baas in 't loopen — Hunne oogen schenen volle manen — Een drop aan d' emmer zijt deze aarde — De nacht is een zegen voor d' aard — Dit verschijnsel is de eigenschap der Pool aan deze grens van d' aard — De lucht wordt ijs — Gij zijt het zout der aarde — De linde is een boom — Nijd is verrotting der beenderen — Vleierij is vergift — De Noormannen waren wakkere zeelieden — Julius Cesar was een dapper veldheer — Brinio was de aanvoerder der opstandelingen — Claudius Civilis was het hoofd van den opstand — De leugenaar wordt licht een dief.

2. Uwe vrienden zijn mededeelzaam — Weest barmhartig — Ik

ben oprecht geweest — De leerlingen zullen vlijtig zijn — Hij heette deugdzaam — Die man heet verstandig — Zij bleven hardnekkig — Die geleerde zal nederig blijven — Wordt zindelijk — De boomen worden dikker — Het kind werd ouder — Luiards worden arm — Zij was kwalijk — Hij werd misselijk — Schijnt deugdzaam — Weest deugdzaam — Het lieve meisje was wanhopig — Het was mogelijk — Dat verhaal was waar — Dat is droevig — Uw jongste vriend werd boos — Hij werd zeer boos — Haar moeders zuster scheen bedroefd — Zij scheen uitermate bedroefd — Zijns vaders oom bleef gelukkig — Zij was bij de hand (vlug) — Gij waart bij de pink (gevat, ijverig) — Hij was op zijn paard (hoos) — Zij is onder de voet (sukkelachtig, ziekelijk) — Die zaak is van gewicht (gewichtig) — Die gebeurtenis was van belang (belangrijk) — Hij was buiten zijne zinnen (zinneloos) — Gods liefde is zonder grenzen (onbegrensd, grenzeloos) — Die zaak is van nut (nuttig) — Het goudgedekte wormpje is opgetogen — Zielroerend is de wensch van mijren kranteman — Nog kouder wordt de lucht — Nog guurder zijn de nachten — Reeds blijft de tafel leêg — Reeds wordt het opzet rijp — Het opzet rijpt.

3. De misdadiger is schuldig — Hij is des doods schuldig — De dronkaard was zat — De grijsaard was der dagen zat — Die daad is hunner waardig — Die vrome was des eeuwigen levens zeker — De wijze is zijner rede machtig — Hij was zijns zelfs meester — Petrus werd der woorden gedachtig — De zondaar was des levens moede — Ik was zijner onschuld bewust — Uw vriend is der zake kundig — Dit huisje is vol broods — Zij zijn vol zoeten wijns — Petrus werd gedachtig aan de woorden — De grijsaard was oud van dagen — Hij was zat van onrust — Die brave vrouw was van de zaligheid zeker — Haar leven is vol van droefheid — De leerling werd moede van het leeren — Zij was bleek van smart.

4. Die handelwijze was ons aangenaam — Dat gedrag was der zake bevorderlijk — Zijne leefwijs is mij bekend — Die reis naar Frankrijk was hem bezwaarlijk — Alles wordt hun duidelijk — Het rooken is u niet dienstig — De zoon werd den vader gelijk — Het meisje bleef der moeder onderdanig — Blijf mij getrouw — Wees mij genadig — Die lieden zijn elkander verwant — Die zaak is u nut — Uw goede vriend was mij altijd behulpzaam — Wees welkom — Zijne daden schijnen mij vreemd — Eene matige leefwijs wordt hem noodig — Zijt uwen ouderen gehoorzaam — Uwe komst is mij lief — Hare onverwachte afreize was mij leed — Wees hun dankbaar al uw leven — Uw schrift is overeenkomstig mijn verlangen — Zijn koning

was hem genegen — Eene buitengewone vlugheid was haar aangeboren — Dat heerlijke lot is u beschoren — De neef des konings was de partij des volks toegedaan — Die zaak zal mij eeuwig duister blijven — Hij zal u immer gelukkig schijnen — Zulk een bitter geneesmiddel zou u heilzaam zijn — Dat is haar onmogelijk — De vrije natuur was den Batavier liever.

5. Hij was het geld kwijt — Gij zijt dank verschuldigd — Hij is mij dank verschuldigd — Hij werd zijnen vriend gewaar — Dat is een glas vol goeden wijn — Onze gids was het spoor bijster — De gevangene krijgsman was zijn leven zeker — Ik ben het gewoon — De vlijtige leerling is de Fransche taal meester — Gene eerwaardige dame is het Russisch machtig — Ik word uw plagen moê — De schuldige was den dood getroost — Die zaak is de moeite waard — Zij waren de zaak eens — De goot was eenen voet breed — De wonde werd eenen vinger lang — Het zeldzame boekje bleef eenen gulden waard — Die baal is honderd pond zwaar.

6. Hij was u een goed vriend — Zij waren ons gehoorzame kinderen — Hij was uw goede vriend — Zij waren onze gehoorzame kinderen — Hij bleef u een trouwe makker — Zij werden ons veilige gidsen — Die lieden schenen hun verdacht — De zaak is mij nieuw — De banden des bloeds zijn mij heilig — De woorden des spotters zijn mij een gruwel — De ondankbaarheid is mij de snoodste ondeugd — Gene kinderen zijn mij te levendig — Dat wœlige knaapje is ons al te lastig — Die heer is mij groot genoeg — Hij was doof aan dat oor — Die bedelares werd blind aan beide oogen — Die man schijnt kreupel aan beide voeten — De knaap was medeplichtig aan den diefstal — Uwe zuster was ziek aan de koorts — Gene vrouw is arm aan deugd — De meester is bedreven in de wiskunst — De Heiland was rijk in liefde — Die beleefde scholier is dankbaar jegens zijne ouders — Gindsche knaap is onvriendelijk tegen zijnen buurman — Wij waren met uwen vriend zeer ingenomen — De vijand was stout op zijne kracht — Zijne paarden waren nat van zweet — Gij waart bleek van toorn — Zij was groot van geest — Zij is u wat te groot.

7. Uw is het koningrijk — Uw is de macht — Uw is al de eer — Zijn is het rijk — De prijs is mijn — De prijs is van mij — Het boek heette uw — Dat groote huis werd mijn — Zij heet de mijne — Zij schenen de uwe — Het was dezelfde — Het is deze — Het was die — De aarde is uwe.

8. Hij is te prijzen — Zij is prijzenswaardig — De daad schijnt af te keuren — De daad scheen afkeurenswaardig — Het is te be-

zien — Dat was te wachten — De vader was te loven — De leerlingen waren te berispen — Gij waart berispenswaardig — Zij waren te verontschuldigen — Hij was te laken — Dat gedrag was te veroordeelen — Uwe handelwijze is veroordeelenswaardig — De man is te beklagen — Zij waren beklagenswaardig — Dat is te betreuren.

9. Onze moeiten zijn vele *) — Onze lusten zijn weinige — De lasten des levens waren vele — De arbeiders zijn weinige — Zij waren met hun drieën †) — Wij waren met ons twaalven — Gij waart met uw achten — Noach was met zijn achten (Noach was zijn achtster).

10. De man was voornemens — De vrouw was van voornemen — Gij waart van oordeel — Hij is willens — Wij zijn van zins — De koning was van meening — Het was meenens — Die dame is van adel — Het is wel van noode — 't Was zeker noodig — Zij is buiten kennis — De veldheer was van plan — De minister was van gevoelen.

11. De zaak is anders — De zaak is aldus — Het was alzoo §) — Hij was het gelukkigst — De voorspoed was op het hoogst — Zij was toen het allerlieft.

12. Hij is uit — Zijne moeder was uit — De laarzen waren uit — De kaars is uit — Het vuur is uit geweest — De school was uit — De flesch is uit — Het liedje is uit — De schuit is aan — De wagen is aan — De deur is aan — Die kaars is aan — Gene kachel is aan — Hij blijft nog aan — De deur heet toe — Het gat is toe — De gelegenheid is voorbij — De tijd is voorbij — De postbode is reeds voorbij — Zij waren terug — De zon was op — De zon is al onder — Mijne taak was af — Het brood is op — De verf is op — Alles is op — Ik was gisterenavond laat op — De boot is onder — Dat is weg — Het geld was weg — Hij was geheel weg — Zij heette uit — De deur scheen toe — De poort raakte toe **) (werd toe) — Het licht raakte uit (werd uit) — De moeder bleef uit — Het jaar is om — De das is om — De wind is om — Het zij verre — De post is reeds door — Uw horologie was voor — Hij is achter.

13. De paarden zijn op hol — De paarden hollen — De klok is aan den gang — De klok gaat — Het rad is in beweging — Het rad beweegt zich — Het knaapje is in de rust — Het knaapje rust —

*) Hier moet in de gedachte een zelfstandig naamw. ingevuld worden, dat het eigenlijke gezegde is, waarvan het telwoord de bepaling is.

†) Dat is: *Zij waren drie in getal, zij waren drie.* Vergelijk het Fransche: *Ils étaient trois*, Eng. *They were three of them*, Hoogd. *Sie waren ihrer drei.*

§) Men zie ook bl. 21, 4.

**) In dergelijke zinnen beteekent *raken* zooveel als *worden*.

Het knaapje slaapt — De kinderen zijn aan 't spel — De kinderen spelen — Hij was aan 't werk — Hij werkte.

14. Niet zelden gebeurt het, wanneer *zijn*, of een van de werkwoorden *heeten*, *blijven*, *schijnen*, *worden* en *lijken*, slechts een deel van het gezegde uitmaakt, dat het andere deel of geheel, of gedeeltelijk verzwegen wordt. Het verzwegene deel dient dan bij de ontleding ingevuld te worden. Zegt men b. v.: *Het kind is drie jaar*, dan beteekent dit: *het kind is drie jaar oud*; *is oud* maakt het gezegde uit, waarvan *oud* het verzwegen deel is. Zoo is het ook in de volgende uitdrukkingen, waaronder er een aantal gevonden worden, die niet zoozeer den naam van *onvollende*, als wel dien van *samengetrokkene* verdienen, als: *De olifant is het grootste van alle landdieren*; *deze lijn is eene kromme*, enz.: uitdrukkingen, waarin het in de gedachte in te vullen woord reeds genoemd wordt.

Uw broeder was twintig jaar (*oud*).

De muur is acht voet (*hoog*).

De weg is eene mijl (*lang*).

Hij is zijns zelfs (*meester*).

Hij is (*lijdende*) aan de koorts.

Zij was (*lijdende*) aan de maagpijn.

Ik ben (*afkomstig*) van Sluis.

Hij is (*afkomstig*) uit Zweden.

Wij zijn (*leerlingen*) van Christus.

Een gulden is (*gelijk aan*) tien dubbeltjes.

Ik ben de schuldige (*man*).

Ik ben zoo (*ziek of krank*) in mijn hoofd.

Zij was (*eene vrouw*) van aanzienlijke geboorte.

Hij was (*iemand*) van goeden huize.

Zij waren (*lieden*) van koninklijken bloede.

Gij waart de derde (*man*).

Het was eene andere (*vrouw*).

De aarde is (*het eigendom*) des Heeren.

Dat is (*het eigendom*) uwes naasten. *)

*) Daar de tweede naamval reeds eene bezitting aanduidt, zou men

De olifant is het grootste (*dier*) van alle landdieren.
 Deze lijn is eene kromme (*lijn*).
 De rechte weg is de kortste (*weg*).
 Die zoon was zijn eenige (*zoon*).
 Dat hoofdstuk is het eerste (*hoofdstuk*).
 Deze rivier is de diepste (*rivier*).
 Zijn vriend is een oprechte (*vriend*).
 Deze bal is een ijzeren (*bal*).
 Uw horlogie was een gouden (*horlogie*).
 Saar Peter heet de Groote (*Saar*).
 Karel de Eerste heet de Stoute (*Karel*).
 Dit boek is het leerzaamste (*boek*).
 Hij was een (*vriend*) van mijne vrienden.
 Gods raad is de beste (*raad*).
 Dat lied is (*een lied*) van Tollens.
 Deze schilderij is (*eene schilderij*) van Rubbens.
 Uw huis is (*een huis*) van drie verdiepingen.
 Dit brood is (*brood*) van eergisteren.
 Deze soldaat is (*een soldaat*) van de lichting van 1859.
 De rok nu was (*een rok*) zonder naad.

De leerling ontlede de voorgaande volzinnen.

-
10. Wanneer de naamwoordelijke vormen der werkwoorden en hulpwerkwoorden *) zoo met elkander verbonden zijn, dat ze als het ware maar ééne handeling aanduiden of één begrip uitmaken, vormen zij samen het gezegde. In de zinnen: *Ik heb gelezen, ik zal schrijven, wij kunnen werken, zij hebben mogen wandelen*, maken dus *heb gelezen, zal schrijven, kunnen werken, hebben mogen wandelen* het gezegde uit. De bovenstaande volzinnen behooren daarom tot de onbepaalde enkelvoudige.

is des Heeren, is uwes naasten ook als volledige gezegden kunnen beschouwen. Zie bl. 14, 7°.

*) De zoogenaamde onbepaalde wijs en het deelwoord.

Aanmerking. De eerste persoon enkelvoud van de gebiedende wijs laat zich niet anders uitdrukken, dan met behulp van het werkwoord laten, b. v. *laat ik* of *laat mij hooren!* Wordt *laten* hier door den eersten naamval gevolgd, zoo beteekent het zooveel als *doen* en staat het eigenlijk in de aanvoegende wijs. *Laat ik hooren* staat dan voor *late ik hooren*: eene omschrijvende uitdrukking voor: *hoore ik!* *dat ik hoore!* — *Laat ik hooren, laten wij hooren*, enz., waarin eene vermaning opgesloten ligt, welke men tot zich zelve richt, worden dan bij de ontleding verklaard als: *hoore ik!* of *dat ik hoore!* — Wil men bij de ontleding *laten* behouden, dan vormt natuurlijk *laat* (*late*) *hooren, laten hooren*, enz. het gezegde.

Staat het voornaamwoord na *laten* in den verbogen vorm, zoo is deze de vierde naamval en beteekent *laten* zooveel als *maken*. *Laat mij hooren* zegt dan zooveel als: *maak, dat ik hoore*. De volzin sluit dan geene vermaning, maar een verzoek in. *Laat mij hooren* wordt dan natuurlijk ontleed als *laat gij mij hooren*. *Gij* is hier het verzwegen onderwerp, *laat hooren* het gezegde en *mij* eene bepaling (het voorwerp) van *laat hooren*.

O P G A V E N.

1. Ik heb geslapen — Zij had gearbeid — De man was gekomen — Die vrouwen zijn vertrokken — De jongen zal geprezen zijn — Het meisje zal bemind worden — Uwe ouders zullen vertrekken — Zij zijn aan 't werk — Wij waren aan den arbeid — Gij waart aan het arbeiden — De leerlingen waren aan 't lezen — Uwe broeders waren aan 't schrijven — Gij moogt komen — De leerling mag vertrekken — Die knaap moet blijven — Zij wil naaien — Hij durft hier liegen — De leerling heeft kunnen vertrekken — De vijand zal moeten aftrekken — Dat zal zoo moeten blijven — Hij zal dienen te blijven — De knecht zal behooren te gehoorzamen — Het bedroefde kind trachtte te spreken — De gevangene poogde te ontsnappen — De dief zocht te ontkomen — Weet wèl te leven — Dan zult gij wèl weten te sterven — Zij vermocht te komen — Die vreemdeling heeft mooi praten — Gene matroos heeft goed praten — De rijkaard had goed praten over armoede — Zij gaan wandelen — Mevrouw gaat uit wandelen — Die arbeider was uit dorschen — Die arbeider is gaan dorschen — De heer is uit wandelen gegaan — Dat meisje was uit naaien — De kinderen gingen uit spelen — Zijn dienstknecht gaat werken — Uw dienstknecht ging aan 't werk — Haar dienstknecht

ging uit werken — Zij werd geslagen — Zij zullen bemind worden — Naarstige leerlingen zullen steeds geprezen worden — Ondankbaarheid wordt veracht — Zij gaan spelevaren — Zij waren aan 't wandelen — De zon begon te steken — De sterren begonnen te schitteren — Ik ga voort met schrijven — De knaap hield op met lezen — Het lieve meisje houdt eensklaps op met praten — De maan ving aan te schijnen — Saar Peter placht alle morgen te vijf uren op testaan *) — Uw vader bleef aan 't werk — Zijne oudste zuster bleef aan 't lezen — De scholier bleef lezen — Wij waren aan 't cijferen gebleven — De trouwe hond bleef staan — Hij kwam aanrijden — De veldheer komt aangereden — De jongen kwam in allerijl aanloopen — Zij kwam aanloopen — De losgelaten dieven hielpen plunderen — Zij leerden lezen — De afgezanten begeerden te vertrekken — Hij heeft verlangd te spreken — Zij hebben getracht te komen — Zij hebben trachten te komen — De heeren verkozen te vertrekken — Ik hoorde vloeken — Gij hebt hooren zingen — Zij heeft loopen wandelen — Gij hadt zitten luieren — Zij waren gaan spelen — Die knapen hadden behooren te komen — Zij stonden te kijken — Het onvoorzichtige knaapje lag te slapen op den rand van eenen afgrond — De vreemdelingen hebben staan kijken — Zij hebben liggen slapen — Zij zullen hebben liggen slapen — Zij hebben moeten komen — Zij hadden kunnen komen — Ik heb gekunnen †) — Hij heeft gemogen — Zij hadden gewild — Zij heeft ontmoeten — Zij tijgen weêr aan 't werk — De lamp heeft uitgeschenen — Nauw was de eerste nacht in 't nieuw verblijf gesleten — De zon moet elken morgen in het oosten rijzen — Elken avond moet zij in 't westen ondergaan — Elke lichtstraal kan in zeven kleuren ontbonden worden — Dat kind liep bedelen — Ik word naar mijn gevoelen gevraagd — Zij werden in de aardrijkskunde onderwezen §) — Ik ben tevreden geweest — Zij waren ondankbaar geweest — Ik zoude tevreden geweest zijn — Zij zullen gehoorzaam geweest zijn.

2. Hij is uitgegaan — Nu is hij uit — De laarzen waren uitgetrokken — Toen waren ze uit — De school was uitgegaan — De

*) Dr. L. A. TE WINKEL heeft onlangs aangetoond, dat men steeds behoort te schrijven *te of om vijf uren of uur*, enz., en nimmer *vijf ure*.

†) Deze deelwoorden komen vaak in de spreek-, zelden of nooit in de schrijftaal voor. Ook is *gekunnen* een valsche vorm: het moet *gekund* zijn.

§) Verkeerd is het te schrijven; *hem wordt zijn gevoelen gevraagd; mij wordt de aardrijkskunde geleerd of onderwezen*, wijl de 8de naamval bij deze werkwoorden niet kan aangenomen worden.

school was uit — Het licht is aangestoken — Het licht is aan — De stoomboot zal aangekomen zijn — Nu zal zij aan zijn — Het brood is opgegeten — Nu is het op — De kachel is aangemaakt — Hij was nog aan — Mijne taak was afgewerkt — Mijne taak was af — De deur werd toegedaan — De deur was toe — Zij zijn opgestaan — Zij zijn nu op — De zon was juist ondergegaan — De zon was al een uur onder.

Aanmerking. *Hij is uitgegaan* en *hij is uit* beteekenen niet hetzelfde; derhalve is het verkeerd in den tweeden volzin — om dien, zooals men het noemt, volledig te maken — *uit* te veranderen in *uitgegaan*. De tweede volzin stelt den *toestand* voor, waarin het onderwerp geraakt is door de *daad*, wier voltooiing in den eersten volzin vermeld wordt. In den eersten volzin vormt *is uitgegaan*-, in den tweeden, *is uit* het voll. gezegde.

3. Eenige werkwoorden worden soms zoodanig met zelfstandige naamwoorden verbonden, dat het werkwoord en het zelfstandig naamwoord tot één geheel {samensmelten, en één begrip uitmaken, dat meestal door een enkel werkwoord kan worden wedergegeven. Het zelfst. naamwoord en het werkwoord vormen dan *samen* het gezegde. Men lette daarop bij het ontleden van de volgende volzinnen:

Hij sloeg geloof — Hij geloofde — Zij deden eenen val — Zij vielen — De vrouw deed boete — De vrouw boette — De keizer voerde oorlog — De keizer oorloogde — Zij maakten gewag — Zij gewaagden — Ik zal zorg dragen — Ik zal zorgen — Dat deed schade — Dat schaadde — De geschiedenis maakt melding — Zij vermeldt — Wij stelden vertrouwen — Wij vertrouwden — Zij liet eenen zucht — Ik zuchtte — Men bracht hulde — Men huldigde — Zij koesterden haat — Zij haatten — Ik heb weêrstand geboden — Ik heb weêrstaan — De heer deed eenen tocht — Wij deden eene reis — De knaap doet eene boodschap — De winkelier deed afbreuk — Uw vriend heeft een begin gemaakt — Uw vader is begonnen — Zij heeft eene traan gelaten — Ik heb vertrouwen gesteld — Hij stelde borg — Zij voeren eene stoute taal — Hij leidt een losbandig leven — De moeder voerde het woord — De lasteraar stichtte kwaad — Zij oefende geduld — Hij voedde argwaan — Uw

neef dreef den spot met ons — Zij hielden rust — Wij houden de wacht bij het geld — De onderwijzer houdt school — De matroos gaat sloop — Het meisje houdt winkel — Dat had een einde — Heb acht op u zelve — De zaak zal eenen keer hebben — Het dier gaf geluid — De soldaat gaf vuur — De boomen gaven schaduw — Zij boden hulp — De vijanden namen de vlucht — Hij nam zijnen intrek bij mij — Neem uw gemak — Neemt rust — Dat greep plaats — Hij nam eenen sprong — Dat heeft eensklaps eenen keer genomen — Zij speelden de beest — Hij heeft den baas gespeeld — Zij hadden den meester gespeeld — Hij stak den draak.

4. Wanneer het gezegde bestaat uit een van de werkwoorden zijn, worden, heeten enz. en een verleden deelwoord, wordt soms het verleden deelwoord in den volzin gemist. Bij de ontleding moet dit ingevuld worden; b. v.

Deze vrouw is (*verslaafd*) aan den drank.

De beurt is (*gekomen*) aan u.

De kachel is (*vervaardigd*) van ijzer.

De centen zijn (*gemaakt*) van koper.

Hij is (*gegaan*) om brood.

Zij waren (*gegaan*) naar Brussel.

Het is zoo (*gesteld*).

Het was anders (*gesteld*).

Het werd anders (*gesteld*).

Het was aldus (*gesteld*).

Aanmerking 1. *Hij is naar Brussel* en *hij is naar Brussel gegaan* is, strikt genomen, niet hetzelfde. De eerste zin bet.: hij is *afwezig* met het doel om naar Brussel te reizen; of ook: hij is op reis naar Brussel, hij is *uit*. De tweede zin bet. dat hij de *daad*, het naar Brussel *gaan*, volbracht heeft. De eerste zin slaat op den *toestand*-, de tweede, op het *bedrijf*, het *handelen* van het onderwerp. Hetzelfde geldt omtrent *hij is naar de kerk* en *hij is naar de kerk gegaan*, enz. In den eersten zin is dus o. i. *is naar de kerk* voor een volledig gezegde te houden. Zoo zoude men dan: *zij is om melk* kunnen verklaren door: *zij is uit om melk*; *hij is naar Brussel* door: *hij is uit naar Brussel*, enz.

Aanmerking 2. Men kan den volzin: *deze vrouw is aan den drank* verklaren door: *deze vrouw drinkt*, dat men niet zelden

in deze beteekenis hoort, en zoo zou dan *is aan den drank*, even als *is aan het werk* in: *hij is aan het werk*, een volledig gezegde vormen. Ook kan *is aan den drank*, uit kracht van het voorzetsel *aan*, beteekenen: *aan den drank vast*, *aan den drank gehecht*, en ook dan kan de invulling van een verl. deelwoord achterwege blijven. Zoo kan men ook in: *de beurt is aan u* aan *is* een meer concreten inhoud leenen, aan *is aan u* de bet. hechten van: *komt u toe*, en dit beschouwen als een volledig gezegde.

Deze handelwijze zal vooral dan aanbeveling verdienen, wanneer de keuze van een gepast in te vullen deelwoord eenige moeite kost.

5. Het kind moet tevreden zijn — De jongen kan naarstig zijn — Gij moogt dankbaar zijn — De jongen wil bakker worden — Het knaapje kan een krijgsman worden — De soldaat wil een held schijnen — Zij kunnen luiards heeten — Zij mogen dom blijven — De kinderen moeten gehoorzaam zijn — Gij zult groot worden — Hij kan rijk worden — De grijsaard zal eerwaardig schijnen — Het kind moet Willem heeten — Hij durft stout zijn — Pootjes kunnen boompjes worden — Zij wilden lafaards heeten — Het kan zijn — Het kan zoo wezen.

11. Het werkwoord *zijn* is een *volledig* gezegde:

1°. wanneer het beteekent *bestaan*, b. v. Er is een God; ik ben; zij is niet meer;

ZIJN' goddelijke almacht spreekt, en 't is er,
Zijn wil gebiedt en 't wordt terstond.

2°. wanneer het beteekent *zich ergens bevinden* of *ergens aanwezig zijn*: Hij is in de stad; zij was hier; wij waren in de school;

Op bergen en in dalen,
Ja overal is God.

3°. als het in de plaats komt van *beteekenen*: En Jozef zeide tot hem: de drie ranken zijn drie dagen; Franken is Vrijen;

- 4°. als het in de plaats komt van *verbeelden*: dat is onze koning;
- 5°. als het beteekent *beduiden*, *voorspellen*: de kikvorschen kwaken: dat is mooi weêr; de lucht betreft: dat is regen;
- 6°. als het beteekent *geschieden*, *voorvallen*: Reinier Claassens stierf den heldendood. Waar en wanneer was dat? — Dat was in 1606, bij kaap Sint Vincent;
- 7°. als het eene *gelijkheid van grootheden* aanduidt: vier maal vijf is twintig, d. i. maakt twintig;
- 8°. als het beteekent *deren*, in welke bet. het echter verouderd is; als: Wat is u (3n.) *), voor: Wat deert u?

Aanmerking. Hier beteekent *zijn*, uit kracht van den *dativus possessivus* (bezittelijken 3en naamv.), die er bij staat, eigenlijk *hebben*. Men denke aan het Fransche: *qu'as-tu?*

12. *Schijnen* is een volledig gezegde, wanneer het beteekent *licht geven*. De zon schijnt; het Waarachtige Licht schijnt nu.
13. *Blijven* is een volledig gezegde:
- 1°. wanneer het beteekent *stand houden*: De liefde blijft; dat uwe vrucht blijve!
- 2°. wanneer het bet. *vertoeven*: Hij blijft hier.
- 3°. wanneer het bet. *sneuvelen*: Hij bleef in den slag.

Aanmerking. Niet zelden vindt men: *Hij bleef in den slag dood*; *zij bleef op de plaats dood*. Dan vormt natuurlijk *bleef* met *dood* het gezegde.

- 4°. wanneer het beteekent *vergaan*, *schipbreuk lijden*: *het schip bleef op den Banjaard*; *er is een schip*

*) Jozua XV: 18. — Zoo heeft ook VAN DER PALM bij: KERIOTH HEZRON, dat ook HAZOR is (Jozua XV: 25), aangeteekend: *is* = genoemd wordt. Hier is dus *is* ook volledig gezegde. Zoo zullen er nog wel meer gevallen zijn; wij vertrouwen echter de voornaamste bijeengebracht te hebben. *Wat is u?* bet. *wat hebt gij?* en dus ook *wat scheelt u?*

- gebleven; mijn vaarttuig bleef voor Vlissingen.*
- 5°. wanneer het bet. *overblijven*: Wat is hem gebleven van al zijne grootheid?
14. *Worden* is een volledig gezegde, wanneer het beteek. *ontstaan*:
- ZIJN wil gebiedt en 't wordt terstond.
- Nu werdt ook gij, o aarde! een drop uit 's Heeren hand!
- God spreekt als Heer,
En wereldstelsels worden.
- 6°. wanneer het bet. *henenraken, achterlaten*: Waar mag dat toch gebleven zijn?
15. *Heeten* is een volledig gezegde, wanneer het beteek. *eenen naam geven, noemen*: Ik heet hem mijnen vriend.
16. *Lijken* is een volledig gezegde, wanneer het beteek. *bevallen, aangenaam zijn*: Die man leek ons niet
17. *Gelijken, lijken* is een volledig gezegde, wanneer het beteekent *uiterlijke overeenkomst hebben*: Zij gelijken elkander; dat lijkt er niet naar.

V O O R B E E L D E N.

God is — onb. enkelv. volzin.

God — ond.

is — volledig gezegde.

God is overal — bep. enkelv. volzin.

God — ond.

is overal — uitgebr. gezegde.

is — voll. gezegde.

overal — bepaling van *is*.

De drie ranken zijn drie dagen — bep. enkelv. volzin.

De drie ranken — uitgebr. ond.

zijn drie dagen — uitgebr. gez.

zijn — voll. gez.

drie dagen — uitgebr. bepaling.

drie — bep. van *ranken*.

drie — bep. van *dagen*.

Wereldstelsels worden — onbep. enkelv. volzin.

Wereldstelsels — ond.

worden — voll. gez.

Ik heet hem mijnen vriend — bep. enkelv. volzin.

Ik — onderw.

heet hem mijnen vriend — uitgebr. gez.

heet — voll. gez.

hem — bep. van *heet*.

mijnen vriend — bep. van *hem*.

O P G A V E N.

Ik ben — God is overal — Die is — Die was — Die wezen zal — Hij was te Amsterdam — Uwe zusters waren op reis — Zij is in den Haag — Gij zijt te huis geweest — Uwe moeder was boven — Zijn vader was beneden — De kinderen zijn elders — De leerlingen waren binnen — Zij waren aan de deur — De ring was aan den vinger — Die gouden armband is aan den arm — Zij waren in nood — Hij was zonder betrekking — De zieke is buiten gevaar — De vijand is buiten Zweden — De oude dienstmaagd bleef in den kelder — De grijze held bleef in den strijd — Duizenden krijgers zijn gebleven in den slag van Waterloo — Napoleon was daar aan het hoofd van zijn leger — Dat weinige blijft den armen man — De liefde blijft — Piet Hein bleef tegen de Duinkerkers, in 1629 — Dat portret' is onze koning — De zeven ranke koeien in des Farao's droom zijn zeven jaren — Wereldstelsels worden — Die knaap gelek zijnen vader — Het wordt terstond op Gods bevel — Een zwarte wolk is onweêr — Het Waarachtige Licht schijnt nu — De maan scheen des nachts — Dat leek mij — Hier is zijn erf — Hier is zijn rijk — Wij zijn het pad nabij — God is van eeuwigheid tot eeuwigheid — Hij is wèl — Zij waren onwel — Dat schip bleef op de Domburgsche Rassen.

18. Wordt op de vragen *zijt gij ziek, waart gij tevreden, zijt gij een timmerman, waart gij een scholier*, geantwoord: *ik ben het, ik was het*, dan beteekent dit: *ik ben ziek, ik was tevreden, ik ben een timmerman, ik*

was een scholier. Het persoonlijk voornaamwoord *het* komt hier dus in de plaats van *ziek, tevreden, een timmerman, een scholier* en vormt daarom met *ben* en *was* een volledig gezegde.

19. Wordt op de vragen *wat zie ik daar? wat hoorde ik daar? wat hebt gij daar voor goed?* geantwoord: *het is mijn vader, dat was mijne moeder, dit zijn druiven,* dan treden de voornaamwoorden *het, dit* en *dat* in de plaats van de gedachte zinnen: *wat gij daar ziet, wat gij daar hoordet, wat ik hier heb.* Zoo zijn ook de volzinnen *het is uw broeder, het waren wilden, dit zijn uwe boeken, dat was haar ongeluk, dat zijn perziken,* te verklaren. In al deze zinnen zijn de woorden *het, dit* en *dat* het onderwerp, en vervangen zij een' onuitgedrukten, een' gedachten zin.
20. Hetzelfde vindt plaats in de volgende volzinnen: *het is vrede, het was oorlog, het is warmte, het was koude, het is vorst, het was nevel, het was licht* (zelfst. n.), *het was duisternis, het zijn vijanden, het waren muizen.* Deze volzinnen antwoorden op de vragen *wat bespeurdet gij? wat hoordet gij? wat naamt gij waar?* en soortgelijke. Het voornaamwoord *het* treedt hier weder in de plaats van een' gedachten zin: *Het was licht* bet.: wat ik vernam, was licht; *het was warmte*: wat ik gevoelde, wat ik bespeurde, was warmte. Op gelijke wijze moeten de volzinnen *het wordt vrede, het werd oorlog, het schijnt nevel, het heet stoom,* enz. verklaard en ontleed worden.

De volzinnen met het ond. *het* kunnen ook omgekeerd worden, als: *menschen zijn het, vrede is het, licht was het*: het is niettemin steeds het onderwerp.

21. Wanneer wij in den volzin *het zijn de kinderen, de kinderen* door *zij* vervangen, dan krijgen wij *het zijn zij* en, omgekeerd, *zij zijn het,* waarin *het* weder het

onderwerp is. Zoo zal op de vraag: *is hij dat, daar aan de deur?* geantwoord worden: *hij is het*, dat is: *dat, wat gij aan de deur hoort, is hij: het* is hier weder het onderwerp. Keerde men *hij is het* om, zoo zoude men krijgen *het is hij*, waarvoor men in het gewone leven zegt *het is hem*. Eveneens zegt men *het is hem zelf*, *het is hem wel* voor *hij is het zelf*, *hij zelf is het*, *hij is het wel*. Zoo ook *het is haar zelf* voor *het is zij zelve*, *zij zelve is het*. *Het is ik* wordt in onze taal *) slechts van kinderen gehoord; daarvoor zegt men: *ik ben het*, *dat ben ik*. Zoo ook: *gij zijt het*, *dat of dit zijt gij*, *wij zijn het*, *dat zijn wij*. In al deze volzinnen is *het* en *dit* of *dat* het onderwerp. De ontleding blijft hetzelfde, al komen deze volzinnen in vragenden vorm voor: *Zijt gij het* wordt dus ontleed als *gij zijt het*.

22. Uit het bovenstaande wordt het duidelijk, dat de zinnen: *ik ben het*, *gij zijt het*, *hij is het*, enz. tweërlei beteekenis kunnen hebben. Vervangt *het* een bijvoegelijk naamwoord of zelfstandig naamwoord in het antwoord op vragen als deze: *Zijt gij gelukkig? Zijt gij een leerling?* dan is *het* een deel van het gezegde en het persoonlijk voornaamwoord het onderwerp.

Staat *het* als antwoord op de vraag: *wie is het?* waarin *wie* het gezegde is, dan is *het* onderwerp en *ik*, *gij*, *hij* enz. maken een deel uit van het gezegde.

VOORBEELDEN.

Waart gij ziek? — *Ik was het*.

Ik was het — onbep. enk. volzin.

Ik — ond.

was het — gezegde.

*) In het Eng. luidt het: *It is I, it is he* etc.; in het Fransch: *C'est moi, c'est nous, vous, elle, lui*.

Dit zijn arme vreemdelingen — B. E. V.
Dit — ond.
zijn arme vreemdelingen — uitgebr. gez.
arme — bep. van *vreemdelingen*.

Het was vrede — O. E. V.
Het — ond.
was vrede — gez.

Menschen waren het — O. E. V.
Het — ond.
waren menschen — gez.

Hij is het — O. E. V.
Het — ond.
is hij — gez.

Ik ben het — O. E. V.
Het — ond.
ben ik (= is ik) — gez.

Was zij het wel? — O. E. V.
Het — ond.
was zij wel — gez.

O P G A V E N.

1. Zijt gij tevreden? — Ik ben het — De vriend uws vaders was het — Zijne oudste zuster is het geweest — Zij waren het — De scholieren zullen het zijn — Wij zullen het worden — Hij schijnt het — Zij schenen het — Een iegelijk werd het — Menigeen zal het zijn — Was uw vriend een bakker? — Hij was het — Zij zijn het geweest — Mijn jongste broeder zal het worden — De molenaar zal het schijnen — Die man zal het blijven — Mijn oudste oom is het gebleven — Hij was beleeft — Hij was het altijd — Zij waren altijd zoo — Uwe moeder was vriendelijk — Zij is altijd zoo.

2. Wat bespeurt gij daar? — Het is licht — Het was nevel — Het zal damp zijn — Het was een vonk — Het was de flikkering van een kustlicht — Wat hoor ik hier? — Het zijn muizen — Het waren jonge vogels — 't Zijn oude rotten — Het zijn neêrvallende steenen — Het was vrede — Het is oorlog — Het is mist — Het is

warmte — Het was koude — Het is vorst — Het is nevel — Het was licht — Het was duisternis — 't Zijn vrienden — 't Waren vijanden — Het wordt vrede — Het wordt oorlog — Het schijnt nevel — Het scheen stoom — Het bleef rondom nacht — Het is mijn vader — Het was uwe moeder — Dit zijn abrikozen — Dat zijn perziken — Het waren wilden — Dat is een vreemdeling — Dit zijn vroolijke kinderen — Dat zijn vriendelijke menschen — Het is zijn makker zelf — Het zijn zij — Het was hem — Ik was het — Zij is het geweest — Hij was het zelf — Gij waart het — Ik ben het — Hij is het zelf wel — Zij waren het zelve — Zij zelve zijn het — Dat heeten nu weldaden — Dat zijn nu helden — Het is het Noorderlicht — Ginds is het de IJstad zelf.

HERHALING.

Honger is een scherp zwaard — Vet smet — Hoogmoed komt vóór den val — Eer is teer — Veere is de geboorteplaats van Maria van Reigersberch — Zij was de echtgenoot van Hugo de Groot — Hugo de Groot ontvluchtte van Loevestein in 1621 — Ons land heet wel te recht Nederland — De bodem toch is hier zeer laag — De gedaante van Nederland is zeer veranderd — De Zuiderzee was voorheen een klein meer — Alles wisselt op deze aarde — Dat meer heette het Vliemeer — De Biesbosch is ontstaan in 1421 door den Sint Elisabethsvloed — De eerste bewoners van Nederland kwamen uit Germanië — Duitschland heette toen Germanië — Frankrijk heette destijds Gallië — De noordelijke kusten van ons land schijnen uit Noorwegen bevolkt te zijn — De Kaninefaten woonden in de Hollandsche duinen — De Tubanten waren gevestigd in Oostelijk Overijssel — In oostelijk Gelderland woonden de Chamaven — De Batavieren werden aangetroffen op het eiland der Batavieren — Zij waren Heidenen — Zij waren het — Drusus was een stiefzoon van keizer Augustus — Het gebied der Vriezen paalde in later' tijd in het zuiden aan het Zwin — In het noorden heerschten zij tot over de Eems — Cork wordt het slachthuis van Groot-Brittanje genoemd — Hier zijn zevenhonderd kuipers — Deze stad lijkt bijzonder op eene Hollandsche stad — De Iersche hutten zijn de ellendigste woonplaatsen voor menschelijke wezens — Voor bouwkundigen is Edinburg zeer merkwaardig — Hier zijn huizen van dertien verdiepingen — Zij leunen met de achterzijde tegen den rotswand — De stad is door eene groeve in den bergachtigen grond in twee deelen gescheiden — Om geheel Londen loopt een spoorweg — Maltha is een wachtpost

der Engelschen in de Middellandsche zee — Londen is de belang-
 rijkste stad der geheele aarde — Madrid ligt aan den Manzanares —
 Desnoek is een vraatzuchtige visch — O-Porto is De Haven — Sicilië
 was weleer de korenschuur van Italië — Italië is de tuin van
 Europa — Hamburg is eene vrije stad — Altona is eene vrijstad —
 De weegschaal is een hefboom met gelijke armen — Door wrijven
 ontstaat warmte — Willem de Derde heeft slechts negen jaar mogen
 regeeren — De belangrijkste stichting van Willem I was de Neder-
 landsche handelmaatschappij — Jonkheer van Oostervant was de titel
 van den oudsten zoon in het Henegouwsche Vorstenhuis — De eerste
 belangrijke verovering van prins Maurits was Breda — Het schit-
 terendst gedenkstuk der regeering van Willem II is de droogmaking
 van het Haarlemmermeer — De vlam bestaat uit brandende lucht-
 soorten — Sleutels zijn eenarmige hefboomen — De walvisschen be-
 hooren tot de zoogdieren — Verwarmde lucht stijgt in de hoogte —
 Thans zijn de wateren der smart op eens van mij getogen — Eene
 nieuwe heilzon klimt aan de onbewolkte sfeer — Het onversaagd
 besluit gaat zonder wankelen voort — Waar zijn zij? — 't Grauwe
 zwerk hangt loodzwaar naar beneden — Hier ligt in 't graf van eer
 de dappere van Galen — Dit is vader Willems beeld — De beroemde
 Milton was blind aan beide oogen — Hij is de schrijver van het
 Verloren Paradijs — 't Is Napoleon zelf — Hij was de taal mach-
 tig — Zij waren het Russisch meester — Om middernacht zullen
 alle eerstgeborenen in Egypte sterven — Ons erfdeel is in de macht
 der vreemden gevallen — Op de eeuwige Alpen ontwingt de Rijn
 zich aan der bergen korst — Eerst sluipt hij voort met ongewisse
 gangen — Hij stort bij Laufen met ongehoord gedonder in d' af-
 grond — Heel de landstreek dreunt van de afgeschoten wateren — Nu
 golft hij Duitschland door met trotsche majesteit — Hij scheen nog een
 aartsengel — De zorg zat op zijne bleeke wang — 't Helder ooster-
 zonlicht scheen flonkerend op tienduizend lansen — De zonnen zijn
 flikkerlichten in den eeuwigen omvang der natuur — Langzaam
 wordt van zijn gelaat de wolk der treurnis weggetogen — Een won-
 der vuur ontschiet zijn' oogen — Heel 't menschedom is één huisge-
 zin — Alle wet is opgelost in broedermin — Het licht werd uitgc-
 bluscht — Het licht was uit — De boot is aan wal — De boot was
 aangekomen — Zij is aan — Het liefelijk vloeien van 't windje
 sterft in 't middaggloeien — Het dartel windje kwijnt — De
 gansche schepping bidt — Daar breekt uit opgepreste wolken een
 felle bliksemschicht — Daar rolt de ratelende donder — De gansche

schepping heeft — Die schrik is dankbaarheid — Gods eer heeft heerlijk uitgeblonken — Hij moet weg (weg gaan) — Ik kan verder (gaan, komen) — De kinderen willen naar bed (gaan) — Zij willen uit — Hij mag door — Zij wilde uitgaan — Hij kan voort — Zij dorst voorbij — Hij moet geholpen (worden) — Hij zou meê — De knaap wil vooruit — De deur moet toe — De kast moet open — Het luik mag dicht — Ik ben tegen hem — Hij is met leelijke ondeugden behept *) Gij waart voor hem — Zij was tegen hem ingenomen — Uwe zuster was voor hem ingenomen — De hand van Karel den Stouten was tegen allen — Gij zijt altijd om mij — Ik ben aan de beterhand — Hij is beterende — Zij betert — De vijanden waren slaagsch — Hij is om zeep — Zij zijn bij de pink.

23. Er zijn volzinnen, waarin *het* niet het ware, werkelijke onderwerp, maar slechts zijn plaatsvervanger is. Dit is het geval :

- 1°. a) bij echte onpersoonlijke werkwoorden. Deze drukken alleen natuurverschijnselen uit en hebben betrekking op het weder of op den tijd; als: *het regent* (d. i. regen is, er is regen), *het hagelt*, *het dondert*, *het sneeuwt*, *het rijmt sterk*, *het dauwt*; b) *het is koud* †), *het is warm*, *het is donker*, *het is licht*, *het is smoorheet*; c) *het wordt licht*, *het wordt duister*, *het schijnt warm*, *het scheen mistig*, *het blijft heet*, *het blijft winderig*, *het heet nevelig*, *het heette stormachtig*; d) *het is drie uren*; *het is acht (uren)*, *het is vroeg*, *het is laat*, *het is morgen*, *het is avond*, *het is schemeravond*, *het is middernacht*, *het werd morgen*, *het bleef nacht*, enz.;
- 2°. bij persoonlijke werkwoorden, die als onpersoonlijk

*) Niemand zie *behept* voor eene drukfont aan. *Behept* is een bijvn., afgeleid van het werkw. *happen*, d. i. *vangen*. Dr. A. DE JAGER heeft het eerst den waren aard van het woord toegelicht en de Hoogleeraar BRILL heeft het nader besproken in den *Taalgids*, VI, bl. 127 en '28.

†) *Koud* en *warm* zijn hier eigenlijk de zelfstandige naamw. *koude* en *warmte*, die, schijnbaar tot *gezegden* geworden, de gedaante van bijvoeg. naamw. kregen.

gebruikt worden ; als : *het ontbreekt aan geld ; het faalt hem aan moed ; het scheelt hem aan het hoofd ; het is mij wel aan het hart ; het is met hem gedaan ; hoe staat het met uwen broeder ? het gaat hem goed ; het geeft mij wonder ; het geeft vreemd ; het zal van nacht heel wat ijs maken ; **)

30. bij het werkwoord *zijn* , wanneer het volledig gezegde is , in den zin van *aanwezig zijn* , en het ware onderwerp achteraan komt ; als : *het is morgen een feestdag ; gisteren was het mijn geboortedag ; overmorgen is het kermis ;*
40. bij schijnbaar onpersoonlijke werkwoorden , wanneer *het* op een vroeger genoemd of een volgend onderwerp ziet , b. v. : *het smart mij ; het ergert mij ; het lust mij u te gehoorzamen ; het verheugt mij u te ontmoeten.*
24. Bij de werkwoorden *honger*en , *dorsten* , *duizelen* en *huiveren* , die steeds door het persoonlijk voornaamwoord in den 4^{den} naamval worden voorafgegaan , wordt , in onze taal †) , het plaatsvervangend onderwerp *het* weggelaten ; b. v. : *mij hongert , mij dorste.* Bij de ontleding wordt dit verzwegen onderwerp ingelascht. Ook in den zin : *Mij is bange* ontbreekt het plaatsvervangend onderwerp *het*. De zin beteekent : *Bangheid (benauwdheid) is in mij.*
25. De onpersoonlijke werkwoorden *regenen* , *sneeuwen* enz. worden soms gevolgd door een zelfstandig naamwoord , waaraan de werking , door het werkwoord uitgedrukt , wordt toegekend : *het regent slagen ; het regende asch ; het sneeuwt bloesems ; het hagelde kogels.* Deze zelfstandige naamw. staan in den 1sten naamval en zijn

*) Men zie in den *Taalgids* VI, bl. 238—246, wat de Hoogleraar BRILL geschreven heeft *Over eenige onpersoonlijke uitdrukkingen.*

†) In het Hoogd. is het behouden : *Es hungert mich , es dürstet mich* enz.

het *ware* onderwerp. *Het regent slagen* toch zegt zoo-
veel als: *slagen regenen*, of: *er regenen slagen*; *het*
regende asch, zooveel als: *er regende asch*, *asch regende*.

Een ander geval is het, wanneer de zelfstandige naam-
woorden, die op de evengenoemde onpersoonl. werkw.
volgen, de *gewone*, de *natuurlijke* voortbrengselen aan-
duiden van de werking, die door het werkwoord uitge-
drukt wordt. Zegt men b. v. *het regent water*, *het sneeuwt*
vlokken, *het vriest ijs*, dan staan *water*, *vlokken*, *ijs*
hier in den 4^{den} naamval. Zie § 40, de Aanmerking.

VOORBEELDEN.

Het regent — onbep. enk. volzin.

Eerste Ontleding.

Het — plaatsvervangend ond. *)
regent — gez.

Tweede Ontleding.

Regen — werkelijk ond.
is — volledig gez.

Het is streng koud — bep. enk. volz.

Eerste Ontleding.

Het — plaatsvervangend ond.
is streng koud — uitgebreid gez.
streng — bepaling van *koud*.

Tweede Ontleding.

Streng koud — uitgeb. ond.
is — voll. gez.
streng — bep. van *koud*.

*) Bij genoegzame ontwikkeling van den leerling leere men hem later, dat er onderscheid is tusschen het grammatische onderwerp (plaatsvervangend onderwerp), dat is: het onderwerp van den vorm, waarin de gedachte uitgedrukt wordt, en het logische onderwerp (werkelijk onderwerp), d. i. het onderwerp van de gedachte zelve, en dat juist uit dit verschil noodzakelijk tweeërlei ontleding voortvloeit.

Het ontbreekt aan geld — bep. enk. volz.

Eerste Ontleding.

Het — plaatsverv. ond.
ontbreekt aan geld — uitgebr. gez.
aan geld — bep. van *ontbreekt*.

Tweede Ontleding.

Geld — werkelijk ond.
ontbreekt — gezegde.

Overmorgen is het kermis — bep. enk. volz.

Het — plaatsverv. ond.
is — voll. gez.
kermis — werkelijk ond.
overmorgen — bep. van *is*.

Het verheugt mij u te ontmoeten — bep. enk. volz.

Het — plaatsverv. ond.
verheugt mij — uitgebr. gez.
u te ontmoeten — werkel. ond.
mij — bep. van *verheugt*.

Mij dorst — bep. enk. volz.

Eerste Ontleding.

Het — verzwegen plaatsverv. ond.
dorst mij — uitgeb. gez.
mij — bep. van *dorst*.

Tweede Ontleding.

Dorst — werk. ond.
is — voll. gez.
in mij — bep. van *is*.

Het schijnt warm — onbep. enk. volz.

Eerste Ontleding.

Het — plaatsverv. ond.
schijnt warm — gez.

Tweede Ontleding.

Warmte — werk. ond.
schijnt (te zijn) — gez. *)

O P G A V E N.

Het regende — Het hagelt — Het dondert — Het sneeuwt — Het rijmde sterk — Het dauwt — Het heeft gehageld (Hagel is geweest) — Het heeft zwaar gedonderd — Het zal sneeuwen — Het zal rijmen — Het ijzelde — Het dauwde — Het waait (De wind is; waaijen is) — Het waaide geweldig — Het zal stormen — Het lichtte sterk in het westen — Het vroom gisteren (Vorst of vriezen was gisteren) — Het zal overmorgen sneeuwen — Het heeft de geheele verledene week geregend — Het dreunt (Dreunen is) — Het stuift — Het rijpt — Het stooft — Het rookte — Het kraakte — Het barst — Het klopt mij overal — Het jeukt mij — Het was koud — Het is warm — Het is donker — Het is licht — Het is smoorheet — Het wordt licht — Het wordt duister — Het schijnt warm — Het scheen mistig — Het blijft heet — Het blijft winderig — Het heet nevelig — Het heette stormachtig — Het zal morgen warm zijn — Verledene week was het koud — Het werd smoorheet — Het zal koud worden — Het bleef koel — Het is donker gebleven — Het zal licht worden — Het scheen toen warm — Het heette gisteren koud — Het is aangenaam — Het is stil — Het was onstuimig — Het was droog — Het is luchtig geweest — Het faalt aan krachten — Het ontbreekt aan moed — Het ontbrak aan voldoende middelen — Het heeft aan alles ontbroken — Het mangelde aan geld — Het is morgen een feestdag — Gisteren was het mijn geboortedag — Den 6. December is het Sint Nicolaasdag — Den 1. Januarij is het altijd Nieuwjaarsdag — Den 26. December is het de tweede Kerstdag — Mij dorstte — U hongerde — Hem duizelde — Ons huiverde — Ons heeft gedorst — U heeft gehongerd — Het regent weldaden — Het regende bloemkransen op het too-

*) *Worden* is *aanvankelijk zijn*, *blijven* is *voortdurend zijn*; vandaar dat in de tweede ontl. van *het wordt licht*, *het blijft koud*, wordt en blijft een volledig gezegde vormen; in *worden* en *blijven* ligt het *zijn*, het *bestaan* reeds opgesloten. *Heeten* is *een zijn in naam*, *schijnen*, *een zijn in schijn*; vandaar wellicht, dat men bij de tweede ontl. na de werkwoorden *heeten* en *schijnen* het werkw. *te zijn* kan en moet invullen. Daardoor komt men tevens alle dubbelzinnigheid voor, die door de bet. van *schijnen* = licht geven, en *heeten* = noemen, zou kunnen ontstaan.

neel — Het sneeuwde bloesems op de velden — Het sneeuwde groote vlokken — Het is vier uur — Het was avond — 't Is morgen — Het zal middag zijn — 't Was middernacht — Het verblijdt mij, u te zien.

26. Het bijwoord *er* (*daar*), hetwelk strekt om het werkelijk bestaan (het *daar zijn*) der werking aan te duiden, maakt, aan het hoofd van den zin geplaatst, de aanwending van het voornaamwoord *het*, als plaatsvervanger van het onderwerp, onnoodig. Het komt voor:

1°. in zinnen, waarin het onderwerp verscholen is in een deelwoord van den volmaekten tijd, als: *er wordt gedanst, er wordt geleerd, er werd gearbeid*, d. i. *het dansen* of *dansen is*, enz.

2°. in zinnen, waarin het onderwerp vóór het werkwoord ontbreekt, doch na het werkwoord genoemd wordt: *a) er is tijd, er was een koning, er is vrede; b) er valt regen, er gebeurt iets, er komen gasten, er kwam bezoek, er komt vrede, er ontstond oorlog*, enz.

In den zin *er wordt geloopt* neemt *er* de plaats in van het plaatsvervangend onderwerp, zonder daarom een plaatsvervangend onderwerp te zijn: trouwens, hoe zou een *bijwoord* dat kunnen wezen? De uitdrukking *er wordt geloopt* moet eigenlijk zijn: *het wordt geloopt*; doch het bijwoord *er*, dat, als een daartoe bij uitstek geschikt hulpmiddel, dient om het bestaan uit te drukken, stootte, even als in *er is een God, er zijn menschen*, enz. het onderwerp *het* uit en nam zijne plaats in.

27. Behoudt men in de laatstgenoemde zinnen de natuurlijke woordorde, dan valt het woordje *er* soms weg: *regen valt, iets gebeurt*, enz. Gewoonlijk behoudt men het, en schrijft: *iets gebeurt er*, enz.

28. Beginnen volzinnen als de volgende: *er wordt geleerd*, *er wordt gearbeid*, met eene plaatsbepaling, dan wordt het woordje *er* dikwijls weg gelaten; b. v.: *er wordt in school geleerd* of *in school wordt geleerd*; *er wordt hier gearbeid* of *hier wordt gearbeid*.
29. De volzin *het is tien jaren geleden* is een overblijfsel van eene manier van spreken, die thans verouderd is; naar de tegenwoordige wijze zou men moeten zeggen: *er zijn tien jaren geleden*. *Het* is hier plaatsvervangend en *tien jaren* het werkelijke onderwerp.

VOORBEELDEN.

Er wordt gedanst *) — bep. enk. volz.

Eerste Ontleding.

Er — onbep. plaatsaanwijzing, bep. van het gez.
wordt gedanst — gez.

Tweede Ontleding.

<i>Het dansen</i> — ond.	of	<i>Men</i> — ond.
<i>is</i> — voll. gez.		<i>danst</i> — gez.

Er valt regen — bep. enk. volz.

Er — onbep. plaatsaanw., bep. v. h. gez.
valt — gez.
regen — ond.

Hier wordt gearbeid — bep. enk. volz.

Eerste Ontleding.

Hier — bep. plaatsaanw., bep. v. h. gez.
wordt gearbeid — gez.

Tweede Ontleding.

<i>Het arbeiden</i> — ond.	of	<i>Men</i> — ond.
<i>is</i> — voll. gez.		<i>arbeidt hier</i> — uitgebr. gez.
<i>hier</i> — bep. van is.		<i>hier</i> — bep. van <i>arbeidt</i> .

*) Eigenlijk eene verkorte uitdrukking voor: *de werking van dansen wordt uitgeoefend*.

Er is licht — bep. enk. volz.

Er — onbep. plaatsaanw., bep. van het gez.

is — voll. gez.

licht — ond.

Dáár was er volk — bep. enk. volz.

Dáár — bep. plaatsaanw., bep. van het gez.

was — voll. gez.

er — onbep. plaatsaanw., bep. van het gez.

volk — ond.

OPGAVEN.

Er werd gedanst — Er zal gedanst worden — Er wordt hier gebabbeld — Er wordt daar geleerd — Er werd elders gearbeid — Er wordt morgen gestreden — Er zal overmorgen gestreden worden — Er werd hevig gevochten — Er zal gesproken worden — Er werd gelachen — Er is tijd — Er was vrede — Er was oorlog — Er was nog plaats — Er is nog voorraad — Er waren nog appelen — Er zullen nog peren zijn — Er zal brand geweest zijn — Er zijn veel perziken geweest — Er viel regen — Er gebeurde iets — Er komen gasten — Er kwam bezoek — Er komt vrede — Er ontstond oorlog — Er is brand ontstaan — Er is een kalf geslacht — Er is een soldaat doodgeschoten — Er werden vier schepen geladen — Er werd veel volk verwacht — Iets gebeurde — Sneeuw viel — In school wordt geleerd — In school moet geleerd worden — Te huis wordt gearbeid — Op straat werd gespeeld — In de herbergen zal gedanst worden — Op het slagveld werd hevig gestreden — Het is drie uren geleden — Het was reeds zes weken geleden — Er is gepraat geworden *) — Er is gebabbeld geworden *) — Er is gestolen *) — Er is te Leipzig hardnekkig gestreden *) — Op deze hofstede is geroofd. *)

30. 't Zal uit het voorgaande duidelijk zijn, dat de volzin *het is licht* drieërlei beteekenis hebben kan. In de eerste plaats toch kan *het* een bepaald voorwerp beduiden, 'het

*) In deze uitdrukkingen wordt *geworden* dikwijls weggelaten. Men onderscheide *er is gebabbeld*, dat zooveel zegt als: *er wordt gebabbeld*, van *er is gebabbeld*, d. i. *er is gebabbeld geworden*.

vertrek b. v., en dan is de bet. van den zin: *het vertrek is licht*, waarin *licht* een bijvoegelijk naamw. is. In de tweede plaats kan *het is licht* beteekenen: *wat ik waarneem is licht* (20); hier is *licht* een zelfst. naamw. Eindelijk kan *het is licht*, als een natuurverschijnsel, bet. *licht is* (23, 1°). En weder is de zin in deze laatste beteekenis onderscheiden van *het licht is*, d. i. het licht bestaat (11, 1°).

Wijs de tweërlei beteekenis aan van de volzinnen: *het is koud*, *het is warm*, *het was heet*, *het was duister*.

31. Zoo zijn ook de volzinnen *er is vrede* (26, 2°) en *het is vrede* (20) wèl van elkander te onderscheiden. Het eerste beteekent: *vrede is voorhanden*, *er heerscht vrede*: *er* is eene onbepaalde plaatsaanwijzing, *vrede* het ware onderwerp en *is* het volledig gezegde, in den zin van *bestaan*, *aanwezig zijn*. Het tweede beteekent: *hetgeen wij genieten*, *is vrede*: *het* is het ware onderwerp, *is vrede* het gez. Een soortgelijk onderscheid bestaat er tusschen de volzinnen: *er is tijd* en *het is tijd*; *er zijn menschen* en *het zijn menschen*; *er was een koning* en *het was een koning*; *er is een boek* en *dat, dit of het is een boek*; *er waren druiven* en *het waren druiven*; *er was een braaf man* en *het was een braaf man*; *het is stoom* en *er is stoom*; *het is brood* en *er is brood*, enz.

De leerling wijze dit onderscheid aan.

32. De volzinnen worden onderscheiden in *bestaanszinnen* en *eigenschapszinnen*. De laatsten worden weder onderscheiden in *hoedanigheidszinnen* en *bedrijvende zinnen*.

In de *bestaanszinnen* wordt bloot het *bestaan* van een voorwerp vermeld. Daartoe behooren in de eerste plaats de zinnen, waarin *zijn* een volledig gezegde is in den zin van *bestaan*, *ergens aanwezig zijn*, *zich ergens bevinden*; als: *er is een God*, *wij zijn hier*, *gij waart boven*, *het is kermis*, *er is tijd*, enz. (11, 1°. en 2°; 23, 3°; 26, 2°. a). In de tweede plaats brengt men hiertoe de zinnen, waarin *het bestaan van een natuurverschijnsel* wordt uitgedrukt en die, welke op den tijd betrekking hebben; als: *het regent*, *het sneeuwde*; *het is koud*, *het was duister*, *het is dag*, *het wordt licht*, *het blijft nacht*, *het is vier uren*, enz. (23, 1°; 25). In de derde plaats worden hiertoe gerekend die zinnen, waarin alleen gezegd wordt, dat eene handeling of werking uitgeoefend wordt; als: *er wordt gedanst*, *er wordt gespeeld* (26, 1°). In de vierde plaats telt men onder de *bestaanszinnen* de uitdrukkingen *mij dorst*, *hen dorstte*, enz.; *mij is bange* (24), *het geeft mij wonder*, *het geeft of heeft vreemd*; *het zal van nacht heel wat ijs maken* (24, 2°).

33. *Hoedanigheidszinnen* zijn :

1°. de *zoodanige*, waarin de werkwoorden *zijn* of *wezen*, *heeten*, *blijven*, *schijnen*, *worden*, *lijken*, *blijken* en *gelijken* met een eigenschaps- of hoedanigheidswoord — een zelfstandig of een bijvoegelijk naamwoord — verbonden worden, om een volledig gezegde te vormen. B. v.: *de man is groot*, *het kind heette Willem*, *de koning scheen gelukkig*, *hij werd koning*, enz.

2°. die *volzinnen*, waarin het onderwerp *het* in de plaats treedt van een' gedachten zin; als: *het waren menschen*, *het was ze*, *het is stoom*, *het was vrede* (19 tot 22).

34. In de *bedrijvende zinnen* wordt een *bedrijf* of eene *wer-*

king uitgedrukt, die òf tot het onderwerp van den zin bepaald blijft, òf tevens een voorwerp buiten het onderwerp betreft. B. v.: *de zon schijnt; de dochter knielt; wij lezen een boek; ontferm u mijner; enz.* Tot de bedrijvende volzinnen behooren ook:

- 1°. al die, waarin de werkwoorden *zijn* of *wezen*, *heeten*, *blijven*, *schijnen*, *worden*, *lijken*, *gelijken* en *blijken*, òf in een' oneigenlijken zin, òf als volledig gezegde voorkomen (11, 3°. tot 17);
- 2°. die volzinnen, waarin *er* op de plaats van het onderwerp staat, doch dit onderwerp zelf later genoemd wordt; als: *er valt regen* (26, 2°. b). Eindelijk de volzinnen: *het ontbreekt aan geld*, *het smart mij*, *het is tien jaren geleden*, enz. (23, 2°. en 4°.; 29).

35. Men lette nu bijzonder op het onderscheid tusschen zinnen, als: *het* (wat men daar in de kermistent ziet) *zijn wilden*; *er zijn* (bestaan) *wilden*; *zij* (de bewoners van het eiland) *zijn wilden*: de tweede zin is een *bestaanszin*, de eerste en de derde zijn *hoedanigheidszinnen*.

OPGAVEN.

Er is een God — God is — God is de Almachtige — In het heden ligt 't verleden — De mensch is het pronkstuk van Gods schepping — Hij is geschapen naar Gods beeld — De mensch is — Er zij licht — Er was licht — Hij is het — Zij zelve was het — 't Was haar zelf — Mijns gelijke is hij — De aarde wentelt om de zon — De zon wentelt om hare as — De aarde is een dwaalster — De zon is eene vaste ster — De maan heet een wachter der aarde — De omwenteling der aarde om hare as geschiedt van het westen naar het oosten — De verwoesting van Jeruzalem geschiedde in het jaar 70 — Titus heette de lieveling van het menschelijk geslacht — Dit kind is twaalf jaar — Het is drie jaar geleden — Dat zijn onweêrswolken. — Abraham was een herdersvorst — Zijn is de bezitting — Uw is het rijk — Het was oorlog — Het werd vrede — Haastige spoed is zelden

goed — Na regen komt zonneschijn — De wereld werd uit niets — Sta stil — Blijft arbeiden — Het water van de Tinto in Spanje is geel — Er heerschte in Jozefs tijd een zevenjarige hongersnood in Egypte — De rondtrekkende schapen in Spanje heeten merino's — Het merinos wordt vervaardigd uit de wol van het merino-schaap — De gallego is een snijdend koude wind — Hij waait op de hooglanden van Spanje — Bonifacius wordt de apostel der Duitschers genoemd — In 889 kwam eene vloot met wel 100000 Noormannen voor de Maas — Clovis was de eerste Christenkoning der Franken — Ons land was in vroeger eeuw verdeeld in gouwen — De Nederlanden stonden destijds onder het toezicht van de hertogen van Neder-Lotharingen — Utrecht heette vroeger het Sticht — Overijsel werd het Oversticht genoemd — Het was een tijd van ruwheid — Het zal weldra regenen — Het dreunt — Gisteren kwam er iemand — Mijne taak is af — Nu ga ik van middag uit — Zij gingen uit rijden — Juist kwam lij aanspringen — Daar komen ze aangereden — Daar rust de matte wandelaar in de schaduw van het loover — Toen knauwde aan 't jeugdig etgroen 't ruiggeborsteld everzwijn — Hoe statig hangt daar boven 't eikenwoud de gouden lamp der vriendelijke avondster — De krekelt jilpt in 't geurenspreidend gras — Hij bleef mijn vijand tot aan zijn' laatsten snik — Hij bleef mij immer vijandig — Het was vinnig koud — Zij was mij eene gehoorzame dochter — Gij zijt mijns niet waardig — Dat boek is eenen gulden waard — Er was een overvloed van oranjeappelen — Het regende zegenwensen op Nieuwjaarsdag — Het is nacht — Over de levenlooze vlakte jaagt de vreeselijke samum — De leeuw zweeft langs den zoom der woestijn — Hij rust onder den groenen hemel der boschages — Zijn breed gezicht gluurt uit de bruine manen — Eligius predikte in 't westelijk deel van Zeeuwsch-Vlaanderen — De kleinere staten van den Duitschen Bond liggen meerendeels in het midden van Duitschland — De wijngaardslak dient in sommige landen tot voedsel voor den mensch — Hij behoort tot de lekkernijen der aanzienlijken.

-
36. Tot nog toe hebben wij het werkwoord *zijn* of *wezen* als deel van het gezegde of als volledig gezegde beschouwd. In *hoedanigheidszinnen* draagt het den naam van *koppelwoord*, daar het dient om de verbinding

van het onderwerp en het naamwoordelijk gezegde tot stand te brengen. Slechts een werkwoord vermag dit, omdat de persoonsverbuiging die verbinding bewerkt.

V O O R B E E L D.

Mijn zoon was ongehoorzaam — bep. enk. hoedanigheidszin.

Mijn zoon — uitgebr. ond.

was ongehoorzaam — gez.

mijn — bep. van *zoon*.

of

Mijn zoon — uitgebr. ond.

was — koppelwoord.

ongehoorzaam — hoedanigheidswoord.

mijn — bep. van *zoon*.

O P G A V E N.

Men ontlede de volzinnen, waarin het werkwoord *zijn* voorkomt, die gevonden worden in de opgaven 1 en 2, op bladz. 8, 9 en 10.

37. De volzinnen worden ook onderscheiden in *vragende*, *wenschende* en *gebiedende*. De *vragende* volzinnen drukken eene *vraag*; de *wenschende* volzinnen, eenen *wensch*; de *gebiedende*, een *gebod*, *raad*, *bevel*, *vermaning*, *opwekking*, *aansporing* enz. uit. In de *vragende* volzinnen staat het werkwoord in de *aantoonende* wijs: *Komt gij? Zijt gij naar school geweest? Wordt de vlijtige geprezen?* In de *wenschende* volzinnen staat het werkwoord gewoonlijk in de *aanvoegende* wijs: *Kwame hij toch! God zij met u!* In de *gebiedende* volzinnen staat het werkwoord gewoonlijk in de *gebiedende* wijs: *Komt! Spreek gij!*

38. Is in den wenschenden zin de wensch een zoodanige, dat men zijne *vervulling* *verwachten mag*, dan gebruikt

men den tegenwoordigen tijd der aanvoegende wijs: *Hij zegene u! Het geschiede!* In dit geval kan men zich ook van den vorm der gebiedende wijs bedienen *), zooals b. v. plaats heeft in de volgende regelen:

Leef, o Koning! Leef!
 Dat u niets weêrstreef!
Geef, dat we aan uw hand
 Treên naar 't vaderland.
Maak ons los van de aard:
 't Spoor loopt hemelwaart.

Hier treffen wij in den derden en den vijfden regel één' en in den eersten regel twee wenschende volzinnen aan, in den vorm van een' gebiedenden. In den tweeden regel en in den derden en vierden vinden wij een wenschenden zin in de aanvoegende wijs. De volzin in den zesden regel staat in de aantoonende wijs.

Een merkwaardig voorbeeld van wenschende zinnen, die ten deele in den vorm der aanvoegende, ten deele in den vorm der gebiedende wijs staan, levert het Volmaakte Gebed.

39. Wordt in den wenschenden zin het *tegenovergestelde* gewenscht van eene bestaande handeling, toestand of hoedanigheid, dan gebruikt men den onvolmaakt' verleden' tijd. Zoo zegt men van een' kranke: *Ware hij gezond!* en van een' geliefden doode: *Ware hij niet gestorven!* — Zoo zingt men van de Heidenen, die het Evangelie niet kennen:

*) De imperatief is ten nauwste verwant met den optatief; vandaar dat de gebiedende en de wenschende volzin elkander vaak vervangen. Zoo staat *leef gelukkig!* voor: *dat gij gelukkig levet!* *Vaart wel!* voor: *dat gij wel varet!* Zoo is er onderscheid tusschen *hij kome!* als *wensch* en *hij kome!* als *bevel*. In het laatste geval beteekent het: hij moet komen, ik gebied het. Hier vindt dus eigenlijk de gebiedende wijs plaats, schoon de volzin den vorm van een wenschenden heeft. Hetzelfde geldt voor: *Zij sterven!* *Hooren wij!* en gelijkssoortige uitdrukkingen.

Och, *brak* die dag toch spoedig aan,
 Dat Kaffer, Moor en Indiaan
 De knie voor U, o Heiland, bogen!

Slechts om den wille des rijms leest men in den
 eersten regel *brak* voor *brake*. Ook in het dagelijksch
 leven wordt hier vaak de aantoonende in plaats van
 de aanvoegende wijze gebruikt, als: *Kwam hij nu maar!*
 voor: *Kwame hij nu maar!*

VOORBEELDEN.

Komt gij heden bij uwen vriend? — bep. enk. vragende be-
 [drijvende volz.

Gij — ond.
komt — gez.
heden — bep. v. h. gez.
bij uwen vriend — uitgebr. bep. v. h. gez.
uwen — bep. v. vriend.

Gods zegen zij met u! bep. enk. wenschende bestaanszin.

Gods zegen — uitgebr. ond.
zij — voll. gez.
met u — bep. v. h. gez.
Gods — bep. v. zegen.

Spreek zachtjes — bep. enk. gebiedende bedrijv. zin.

Gij — verzwegen ond.
spreek — gez.
zachtjes — bep. v. h. gez.

Wees uwen ouders een gehoorzaam kind — bep. enk. geb.
 [hoedanigheidsz.

Gij — verzwegen ond.
wees een gehoorzaam kind — uitgebr. gez.
uwen ouders — bep. v. h. gez.
gehoorzaam — bep. v. kind.

of

wees — koppelwoord.
een gehoorzaam kind — uitgebr. hoedanigheidsw., waarin
gehoorzaam — bep. v. kind.

O P G A V E N.

Komt gij heden? — Ik zal overmorgen komen — Waren uwe ouders tevreden? — Zij waren het — Kwaamt gij morgen toch! — Zoudt gij dan tevreden zijn? — Uwe zuster is zeer gelukkig — Zijt gij het ook? — Ware ik het! — Moge hij spoedig herstellen! — Bid! — Hoopt op God! — Gelooft alleenlijk — God is een toevlucht voor de zijnen — Waar was hij? — Hij was in den kelder — Wie was zij? — Zij was mijn zusters vriendin — Weest ijverig! — Volhardt tot den einde! — Wierd ik toch gezond! — Uw wil geschiede! — Zal het van daag regenen? — Dat kan zijn — Mistte het? — Eergisteren was het koud — Was het verledene week warm? — Van waar komt hij? — Hoe oud was zij? — Hoe groot is zijne schuld? — Mocht hij toch spoedig betalen! — Moge hij weldra hersteld zijn! — Wij willen hopen — Zullen zij aanstonds vertrekken? — Beveel! — Uw wil zal geschieden — Wie is die man (ond.)? — Wie was deze vrouw? — Wie waren die personen? — Wie is dat kind? — Wat is de roem? — Wat is de eer? — Wat is die man? — Wie is het (ond.)? — Wie ben ik (ond.)? — Wie zijt gij? — Wie waren zij? — Wat waren het? — Hij is gezond — Wie (ond.) was het? — Welke kinderen waren het? — Wie was daar? — Wie zijn daar? — Wat is hier? — Die (ond.) ben ik — Die waart gij — Die waren wij — Die droeve vrouw was zij — Die ongelukkige man was hij — Waren zij geleerden? — Zij waren het — Wij waren dat.

40. Onder de werkwoorden vindt men er, die den naam dragen van *overgankelijke*, omdat de werking, die zij te kennen geven, op een voorwerp *overgaat*, dat voorwerp als *omvat* en *onderwerpt*: dit voorwerp draagt in het bijzonder den naam van *voorwerp* en staat *altijd* in den vierden naamval. 't Wordt daarom ook niet zelden *rechtstreeksch voorwerp* of *voorwerp in engeren zin* genoemd.

Andere werkwoorden, wier werking wel een ander voorwerp buiten het onderwerp betreft, maar die den naam van dit voorwerp in den 2den of 3den naamval bij zich hebben, heeten *onovergankelijke* werkwoorden.

Ook die werkwoorden, wier werking tot het onderwerp bepaald blijft, worden *onovergankelijke* geheeten.

Tot de eerste soort behooren o. a. *toonen, hooren, bezitten, beminnen, haten, geven, noemen, eten* enz.

Tot de tweede soort: *zich ontfermen, zich erbarmen, zich schamen, gedenken* enz., die hun voorwerp in den 2den naamval bij zich hebben; *toeschijnen, betamen, blijken, gelukken* enz., die het voorwerp alleen in den 3den naamval bij zich nemen; *knien, slapen, gaan* enz., wier werking tot het onderwerp bepaald blijft.

Nog moet men niet uit het oog verliezen, dat vele overgankelijke werkwoorden bij hun voorwerp in den 4den naamval nog een persoon toelaten of vereischen in den 3den naamval, ten wiens behoefte de handeling geschiedt.

De namen van personen of zaken, die in den 2den of den 3den naamval staan, worden *bepalingen* genoemd. Ook het *rechtstreeksche* voorwerp mag dien naam dragen.

Aanmerking 1. De werkwoorden *gehoorzamen, schaden en haten* worden gewoonlijk tot de intransitieve (*onovergankelijke*) of onzijdige gerekend. Zij bezitten echter deze eigenschap, dat de derde naamval van den bedrijvenden vorm, in den lijdenden vorm als onderwerp (1 n.) optreedt: *Men gehoorzaamde hun; zij werden gehoorzaamd.*

Aanmerking 2. Ook *volstrekt onovergankelijke* werkwoorden kunnen een voorwerp in den 4en naamval, een rechtstreeksch voorwerp, bij zich krijgen:

1°. Wanneer men den begripsnaam, die de werking van het onovergankelijk werkwoord uitdrukt, als *bepaling* bij het werkwoord voegt; b. v: *hij gaat zijnen gang; hij sloeg eenen slag; hij slaapt den laatsten slaap; strijdt den goeden strijd des geloofs,* enz.

2°. Wanneer men het zelfst. naamw., dat het voortbrengsel

- noemt van eene werking, die tot het onderwerp bepaald blijft, als *bepaling* bij het werkwoord voegt: b. v. *zij schreide heete tranen; hij zwoette bloed; het vriest ijs; het sneeuwde groote vlokken* (ook met *groote vlokken*); en in overdrachtigen zin: *God regent weldaden over rechtvaardigen en onrechtvaardigen.* (Zie § 25.)
- 3°. Wanneer men het zelfst. naamw., dat de strekking uitdrukt van eene handeling, die tot het ond. bepaald blijft, als *bepaling* bij het werkw. voegt; als: *hij ademt wraak; hij snuift woede*, enz.
- 4°. Wanneer men het zelfst. naamw., dat het voorwerp aanwijst, hetwelk door de handeling van het onderwerp in zekeren toestand geraakt, als *bepaling* bij het werkwoord voegt, als: *hij wandelt zich moede; hij staat zich* (3n.) *de beenen moe; hij ziet zijne oogen blind; hij werkt zich dood*, enz.
- 5°. Wanneer men het zelfst. naamw., dat de zaak noemt of het voorwerp, dat door de handeling van het onderwerp ontstaat, als *bepaling* bij het werkw. voegt; als: *hij valt zich* (3 n.) *eene breuk* (4 n.); *hij lacht zich* (3 n.) *een ongeluk* (4 n.) enz.

VOORBEELDEN.

De koning regeere het land! — bep. enk. wenschende bedrijv. [volzin.

De koning — ond.

regeere — gez.

het land — voorwerp of bep.

De onderwijzer verklaarde zijnen leerling de beteekenis van [dat woord — bep. enk. bedrijv. volz.

De onderwijzer — ond.

verklaarde — gez.

de beteekenis van dat woord — uitgebreid voorwerp.

van dat woord — uitgebr. bep. van *beteekenis*.

dat — bep. van *woord*.

zijnen leerling — uitgebr. bep. van het gez.

zijn — bep. van *leerling*.

Ontferm u mijner! — bep. enk. bedrijv. wenschende zin, in den vorm van een gebied. zin.

Gij — verzwegen ond.

ontferm u — gez.

mijner — bep. v. h. gez.

O P G A V E N.

1) Het meisje breidt eene kous — De jager schoot eenen haas — Uw vriend nam eenen appel — De dief stal een zilveren horlogie — Hij greep den roover — Zij dronken chocolade — Dezen aten dikke wafels — De boeren sloten het hek — De kooplieden dreven eenen voordeeligen handel — De soldaat geeft het zwaard — Uw zwager vatte het paard — De smid smeedde het ijzer — Die timmerman schaaft eene plank — Dat smartte mij — Het bedroeft mij — Het ergerde mij — Het hinderde mij geweldig — De naaister verloor haren vingerhoed — Die onbedachtzame leerling brak zijn been — Gene boom draagt heerlijke vruchten — De Molukken leveren kostbare specerijen — Kwaad geeft haat — Deugd geeft vreugd — Die lieve knaap ontving eene belooning — Germanicus stichtte burchten — Dagobert stichtte de eerste christenkerk te Utrecht — De kleine jongen voerde het paard — Zij kocht eenen zwaren hamer — Die boom geeft eene heerlijke schaduw — Die vrouw behoudt haren winkel — De dief nam uw horlogie — De kat stal een stuk spek — De hond greep eenen haas — Zij drenkten het paard — De arbeider velde den boom — De metselaar heeft den wand gewit — Zij hebben den gevangene verlost — Die landman heeft zijne paarden veredeld — Wilt gij pennen (hebben)? — Willen zij appelen? — Ik verwachtte hem — Ik was hem wachtende — Zij hebben het land bebouwd — Hij heeft dat ambt met eere bekleed — Men heeft het schip bemand — De ridder heeft den gevangene ontvoerd — De notaris ontzegelde het testament — De roover ontheiligde den tempel — Zij zullen den weg versperd hebben — Gij zoudt uwe zuster omarmd hebben — De zondaar heeft dat gebod overtreden — Ik overreedde hen eindelijk — Men dijkte den polder in — De vader hemelde zijnen zoon op — De nijvere landman beplante den akker — Hij gaf hun geschenken — Hij leende mij geld — Zonden zij hunnen vrienden onderstand? — Mijnen vrede laat ik u — Hij meldde hun goede tijding — Die man heeft ons den weg gewezen — Wie roofde hem zijne eer? — Klaagde hij mij zijn leed! — Zij weten hem hun

ongeluk — God loone het u! — Zij hebben hen gesproken — Zij hebben tot hem gesproken — Wij hadden hun gehoorzaamd — Dat heeft hun gebaat — Hij gehoorzaamde mij — Dat schaadde hun zeer — Die woeste knaap ontrukte u het geld — De meid droeg de gerechten op — Hij betwistte hem de kroon — Belijdt elkander uwe misdaden — Hij heeft zijnen dienstboden het noodige onthouden — Prentte hij het hun in? — Zij gaan ter school — Wij gingen school — De passagiers gingen te scheep — Zij gingen scheep — Dat boek beviel mij (3 n.) — Haar gedrag mishaaide mij (3 n.) zeer — Het gelukte mij (3 n.) — Dat ontbrak hem (3 n.) nog — Heeft u iets ontbroken — Het paard ontliep den stalknecht — Zij gaven mij goeden raad — Ried hij u dat boek niet aan? — Boden zij het mij aan! — Mijn goede vriend gunde mij den voorrang — Zij boden ons geld aan — Pluk die bloem voor mij — Pluk mij die bloem — Maak mij eenen rok — Mij bloeien weinig rozen — Dit geluk viel hun ten deel — Het stuitte hun tegen de borst — Val mij niet in de rede — Legt gij hem iets in den weg? — Drukt het hun diep in het hart — Zij snelden hun ter hulp — Den prins werd een been afgeschoten — Dat kwam ons zeer te stade — Kwam het hun niet te pas? — Hij brandt zich de vingers — De meester ziet den leerlingen op de handen — De gerechtsdienaars zaten den dief achterna — De booze knaap sloeg mij (4 n.) in het gezicht — De regen slaat mij (3 n.) in het gezicht — Zij brandden hout tot kolen — Zij benoemden hem tot ambtenaar — Wij namen de deugd tot leidsvrouw — Maakt gij u (3 n.) uwen weldoener tot vijand? — Wij weten het hem (3 n.) dank — Hij slacht zijnen vader (3 n.) — Hij stond den vijand (3 n.) — Het strekt hun tot eer — Deze spijs smaakt mij (3 n.) uitnemend — Uw vriend heeft mij (4 n.) ontweken — Hij is mij (3 n.) op den weg ontmoet — Dat geschiedde mij (3 n.) — Hij ontmoette mij (3 n.) — Zij kwamen mij (3 n.) te gemoet — Dat ging mijn verstand (3 n.) te boven — Alles vloeide hun toe — Dat kwam hun zoo voor — Die handelwijze stond hun tegen — De geheele wereld hangt hem (3 n.) aan — Hij toonde mij zijne heerlijkheid — Wij hooren het slaan van den nachtegaal — De keizer van Rusland bezit een uitgestrekt gebied — De leerling gehoorzaamde zijnen onderwijzer (3 n.) — Wat geeft de rijkdom haar bezitters (3 n.) op deze aarde? — Noemde hij toch zijnen naam! — Eet deze vrucht — Dat scheen mij zoo toe — Zulk een gedrag betaamde haar (3 n.) — Zij knielden op het ijs — Het kranke kind sliep in eene wieg — Hij liep van den berg af — Zij liepen den hemel af — Velen gelooven zijn troostrijk woord — Hij gelooft aan

God — Gelcoft hij ook in God? — Ware dit waar! — Zij behooren tot de ontevredenen — Hij behoort tot de misnoegden — De hoogleeraar vergeleek Cicero met Demosthenes — Men vergelijkt de jeugd bij de lente — De ware wijsheid bestaat in de vreeze des Heeren — Het water bestaat uit twee enkelvoudige stoffen — Die juwelier bezit duizenden guldens aan juweelen — Wij hebben duizend gulden bezeten in zilver — Hij keek naar den brand — De kinderen keken prenten — De booswicht dacht op wraak — Ik dacht aan zijne liefde — Engeland streed tegen Frankrijk — De Franschen streden met de Engelschen tegen de Russen — Uw zoon sprak tot mij — Die getuige sprak tegen den beschuldigde — Deze getuige sprak tot den beschuldigde — Is dit hetzelfde? — Behoedt mij voor zijnen toorn — Bescherm mij tegen zijne wraak — Hij verstrekte mij tot troost — Zij strekken u ten steun — Die heer strekte zijnen ouders tot troost — Zij hielden hem van de misdaad af — De kaper hield van de kust af — Die schrijver ontleende dat beeld uit de natuur — Zij ontleende het van hare moeder — Wij ontleenden het aan hem — De arme ezels bezweek onder den overzwaren last — De vorst bezweek door verraad — De dijken bezweken voor het geweld der baren — Wij loonen hem (3 n.) zijnen arbeid — Zij nam eene bete broods — Zie daar eenige regelen schrifts — Honderden menschen overstroomden den vorst met smeekschriften — Duizenden onderdanen stelden hunne hoop op hem — Wie hunner heeft gesproken? — Heeft iemand uwer iets verstaan? — Hadde ik het toch gehoord! — Hebt gij iets frisch (frischs)? — Wij hebben hier eenige oranjeappelen — Geef ze mij — Zij kochten het huis met den stal — Uw broeder kocht eene woning benevens den stal — De zaak duurde tusschen de 15 en 20 dagen — Ik benijdde hen om hun geluk — Zij benijdden hun hun geluk — Ik heb kunnen schrijven — Hij heeft den brief kunnen schrijven — Hij heeft het boek mogen lezen — Zij kon den spreker zien — Zij durfde het kind slaan — Hij moest zijne les leeren — Moesten zij hunne opstellen maken? — Konde hij dat beletten? — Ken u zelve — Leer hem kennen — Elk kind moet zijne ouders hartelijk beminnen — Ik heb mijn boek vergeten — Ik ben mijne les vergeten — Ik heb hem nagevolgd — Ik ben hem nagevolgd. *)

*) De overgankelijke werkwoorden *vergeten*, *volgen*, *beginnen* en eenige andere, die vroeger *onovergankelijk* waren, worden daarom zoowel met *zijn* als met *hebben* vervoegd. Beteekent *vergeten* verzuimen mede te brengen, dan heeft het uitsluitend *hebben*: *ik heb mijn boek vergeten*;

2) Hij sloeg geloof (bladz. 16) — Hij sloeg den knaap — De keizer voerde oorlog — De keizer voerde zijn leger aan — Zij stelden vertrouwen — De strooper stelde eenen strik — De vreemde afgezant bracht hulde — Die man bracht goud — Gij voeddet haat — De moeder koesterde haar kind — Ik bied weêrstand — Hij biedt u eenen gulden — Zij leidde een losbandig leven — Wij leidden den blinde bij de hand — De lasteraar sticht kwaad — De heer stichtte een fraai gebouw — Die knaap voedde argwaan — Dat jongetje voedt zijne konijnen — Zij oefenden geduld — De meester oefent zijne leerlingen — Houd school — Houdt den dief! — Het dier gaf geluid — Zij gaven mij geschenken — Wij vatten moed — De gerechtsdienaar vatte den knaap — De soldaten gaven vuur — Die soldaat gaf mij het vuur — Dat heeft eenen keer genomen — Zij hebben eenen appel genomen.

41. De persoonlijke voornaamw., welke bij de *noodwendig* terugverkende werkw. voorkomen, worden *niet als bepalingen* beschouwd. *Ik schaam mij, gij bezint u, hij vergist zich*, zijn dus *onbepaalde* enk. volz., waarin *schaam mij, bezint u, vergist zich* het gezegde uitmaken. De grond hiervan is, dat de noodw. terugw. werkw., al zijn zij naar *den vorm* overgankelijk, in den grond eene handeling aanduiden, die niet op een ander voorwerp overgaat, maar tot het onderwerp der rede bepaald blijft.

O P G A V E N.

Ik schaam mij — Hij ontfermde zich over zijnen vijand — Gij ontfermdet u — Zij hebben zich bezonnen — Gij zoudt u vergissen — Hij heeft zich deerlijk vergist — Hij beeldde zich in — Zij matigen zich veel aan — Gij legdet u toe op de studie — Ik misrekende mij —

doch: *ik ben mijne les vergeten*. Zoo zegt men dan: *ik heb mijn werk begonnen* en *ik ben mijn werk of aan mijn werk begonnen*; *ik ben hem nagevolgd*, d. i.: *nagegaan*, en; *ik heb hem nagevolgd*, d. i.: *zijn voorbeeld gevolgd*.

Wij hebben ons overwerkt — De vader heeft zich afgesloofd — Zij beroemde zich — Gij beroemt u op uwe hooge geboorte — Zij ontzetteden zich — Wij beijverden ons — Gij hadt u bevljigtigd — Zij vergreep zich — Gij vergreep u aan hem — Wij bekommeren ons — Gij bekommerdet u om niets — De man verlustigde zich — Die brave jongens bevljigtigden zich — De geleerde bemoeide zich met hem — Hij verdiept zich in bespiegelingen — Zij verloren zich in gissingen — Men beriep zich op mij — De vijanden stelden zich te weer (verweerden zich) — Uwe kinderen gedroegen zich slecht — Uwe kinderen misdroegen zich — Zij hielden zich daar op — Zij vertoefden aldaar — Gij verstouttet u — Hij vermande zich — Gij onderwondt u groote dingen — Wij vermeten ons te veel — Uw goede vader kante zich tegen dat besluit — Hij erbarmde zich — Wij hebben ons uwer ontfermd — Zij bekommeren zich om u — Gij behielpt u — Gij hebt u overwerkt — Zij vergisten zich.

42. Bij de *toevallig* terugwerkende werkw. worden de pers. voornw. als *bepalingen* (voorwerp) beschouwd, wijl men hier in zijne gedachten het onderwerp, als *handelend*, scheidt van het onderwerp, als *lijdend*: *Ik wasch mij, gij doodt u zelven*, zijn dus evenzeer *be-paulde* volzinnen als *ik wasch hem, gij doodt uwen vijand*.

OPGAVEN.

Ik wasch mij — De meid wiesch het kind — Gij kleedt u — Het lieve meisje kleeedde hare pop — Zij schikte zich op — Gij toidet u — Zij tooide hare jongste dochter in zondagsgewaad — Hij troostte zijnen vriend — De vader beminde zijn kind — Gij bemindet u zelven — Zij doodde haren echtgenoot — Daarna doodde zij zich zelven — Ik wondde mij geducht — Zij wondde hare zuster — De vader sloeg zijn ongehoorzaam kind — Zij sloeg zich zelven — Hij stiet zich — Wij stooten den knaap — De onvoorzichtige soldaat kwetste zich — Hij heeft zijnen makker gekwetst — Ik brandde mij — Hij brandt zijne hand — Uwe moeder ontkleedt zich — De baker ontkleedde het kind — Gij hebt u gekamd — De meid kamt den knaap — Men wentelt zich in 't bont — Zijn wondere hand heeft zich ontsluierd voor hunne oogen.

43. Er zijn eenige *toevallig* terugwerkende werkw., die, zoodra zij het onderwerp tevens als voorwerp bij zich hebben, de *beteekenis* van *noodwendig* terugw. werkw. aannemen. Daartoe behooren onder anderen *zich ontzien* = vreezen; *zich ergeren* = boos zijn; *zich verblijden* = blij zijn; *zich bedriegen* = het mis hebben; *zich nederzetten* = gaan zitten; *zich nederleggen* = gaan liggen; *zich vermaken* = genoeg hebben; *zich bedroeven* = bedroefd zijn, enz. De volzinnen, waarin deze werkw. voorkomen, moeten derhalve ook als *onbepaalde* volzinnen beschouwd worden, zoo er overigens geene andere bepalingen in aangetroffen worden.

O P G A V E N.

Gij troosttet u zelve — Gij verheft u op uwe geboorte — De luchtbol verbief zich — Wij ergerden ons — De moeder verblijdde zich — Gij bedroegt u — Zij zetteden zich — Zij legden zich — Zij storen zich aan niemand — Wij weenden ons tot hem — Gij hebt u tot den koning gewend — Hij beklagde zich — Ik beklagde mij over die belediging — Hij vertoornde zich — Wij bedachten ons — Ik verontschuldigde mij — Gij hebt u zelve bekwaamd — Toch hield haar vlag zich op — Het rad beweegt zich — De opstand breidde zich uit — De Rijn stort zich in de Noordzee — Hij bevond zich aldaar — Hij vertoefde aldaar — Zij spitsen zich op een antwoord — Hij peinsde op een antwoord — Zij vermaakten zich bijzonder — Hij stelde zich tevreden — Hij was tevreden — Wij verontschuldigden ons — De onverboden storm verdubbelt zich in 't woeden — De lange nacht sleept zich langs zijn baan — 't Geraas vermengt zich met het huilen van de vlagen — Daar heft zich Haarlems trans.

44. Het persoonlijk voornaamw. *het* wordt niet zelden gebruikt in volzinnen, waarin een bepaald voorwerp ontbreekt; b. v. *ik maak het goed*; *ik heb het goed*; *gij wint het van hem*; enz. Dit onbepaalde *het* maakt den volzin tot een' *bepaalden* enkelvoudigen. 't Is ech-

ter zoo nauw met de overige woorden van het uitgebreid gezegde verbonden, dat het daarmee als het ware één begrip uitmaakt. Zoo bet. onder anderen *hij maakt het lang*: hij leeft lang, hij spreekt lang; *ik maak het goed*: ik vaar wel; *zij hebben het mis*: zij zijn mis, zij bedriegen zich; *hij legt het verstandig aan*: hij handelt verstandig, hij gaat verstandig te werk; *ik heb het warm*: ik ben warm; *hij kan het er meê stellen*: hij heeft genoeg; enz. Bij de ontleding scheidde men dan het onbepaalde *het* niet van de overige deelen van het uitgebreid gezegde, en ontlede aldus:

V O O R B E E L D.

<i>Hij kan het wel stellen</i>	— bep. enk. volz.
<i>Hij</i>	— ond.
<i>kan het wel stellen</i>	— uitgebr. gez.
<i>wel</i>	— bep. van stellen.

O P G A V E N.

Zij maakte het goed — Wij stellen het wel — Zij had het goed — Ik won het van hem — Hij maakt het lang — De stad houdt het nog — Hij kon het wel stellen — Zij kunnen 't goed doen — Hij houdt het met den vijand — Hij legt het verstandig aan — Zij brengen het ver — Hij geeft het op — Zij hebben het mis — Zij hebben 't goed voor — Maak het kort — De zieke man zal 't niet lang meer maken — Ik houd het met u — Zij leggen het goed aan — Uw broeder stuurt het ver — Hij gaf het op — Hij heeft het laten zitten — Hij had het niet breed — Zij hadden 't bang — Zij hebben 't maar krapjes — Zij kreeg het benauwd — Ik had het warm — Zij heeft het goed voor — Ik heb het vast — Zij meende het goed met u.

45. Onder de overgankelijke werkwoorden zijn er drie, welke twee verschillende *voorwerpen* bij zich hebben, namelijk: *leeren*, *onderwijzen* en *vragen*. B. v.: *ik leer mijne scholieren de aardrijkskunde*; *ik onderwijs hen*

de geschiedenis; ik vraag het hen. Het eene voorwerp wijst den *persoon*, het andere de *zaak* aan.

Aanmerking. Bij de werkwoorden *leeren* en *helpen* wordt het voorwerp, dat de *zaak* aanwijst, soms door den zelfst. naamw. vorm van het werkwoord vervangen; b. v.: *ik leer den leerling de aardrijkskunde; ik leer den leerling lezen; ik help hen arbeiden.* Op deze wijs kan *leeren* drie voorwerpen na zich hebben; b. v.: *ik leerden leerling dit schrift lezen*, waarin *den leerling* het voorwerp van den *persoon*, *lezen* het voorwerp der *zaak*, *dit schrift* het voorwerp van *lezen* is.

46. Ook de werkwoorden *heeten*, *noemen*, *achten*, *rekenen*, *schatten*, *bevinden*, *maken*, *vinden*, *schelden*, *zich betoonen*, *zich gevoelen*, hebben twee vierde naamvallen bij zich, doch die het *zelfde* voorwerp beduiden. B. v.: *ik heet hem mijnen vriend; ik acht hem uwen weldoener; zij wilden hem koning maken; men vond het eene schandelijke daad; de eene geleerde schold den anderen weelmiet; zij betoonen zich vijanden van de waarheid.* Het tweede voorwerp is hier eene *nadere bepaling* van het eerste.

Zoo ook in de volgende verzen:

Hier leert Hij ons reeds in zijn jeugd,
 Wat mensch te zijn beteekent,
 Hij, die de godsvrucht en de deugd
 Als mensch zijn' grootheid rekent.

Hij, die de zonden nooit verbloemt
 In vreemden noch in vrienden,
 Maar 't onrecht altijd onrecht noemt,
 En Israels leidslieën blinden.

In het eerste koeplet is *zijne grootheid*, het 2de voorwerp, eene nadere bepaling van de nevensgeschikte eerste voorwerpen *de godsvrucht en de deugd*. In het 2de vers is *blinden* de nadere bepaling van *Israels leidslieën*, en, wat opmerking verdient, het tweede *onrecht* eene

nadere bepaling van het eerste. Zoo zegt men ook in 't dagelijksch leven: *Gij moet geen wit zwart noemen; hij noemt wit wit en zwart zwart*, hetgeen eigenlijk beteekent: *Gij moet het witte* (dat, wat wit is; iets, dat wit is) *niet zwart noemen; hij noemt het witte* (dat, wat wit is) *wit* en *hij noemt het zwarte* (dat, wat zwart is) *zwart*. Zoo men in den eersten volzin *wit* als een zelfst. naamw. beschouwen mag, staande in de plaats van *het witte*, men zal *zwart* een bijv. naamw. moeten noemen: is *wit* dan het voorwerp van *noemen*, *zwart* zal niet het tweede voorwerp, maar slechts eene bepaling van *wit* genoemd mogen worden. Zoo zal men ook in: *Hij noemt wit wit en zwart zwart* het tweede *wit* en het tweede *zwart* moeten houden voor eene bepaling van het eerste.

Aanmerking. 1. Bij de werkwoorden *noemen* en *heeten* komt de onbepaalde wijs als voorwerp voor in zinnen als de volgende: *dát noem ik slapen; dát heet ik arbeiden*, enz. Hier duiden *dát* en *slapen*, *dát* en *arbeiden* het zelfde voorwerp aan.

Aanmerking. 2. Worden de zinnen: *ik noem hem mijnen vriend, ik heet hem eenen huichelaar*, enz. in den lijdenden vorm overgebracht, dan krijgt men twee eerste naamvallen: *hij wordt mijn vriend genoemd, hij wordt een huichelaar geheeten*.

Aanmerking. 3. *Schelden* wordt in onze taal gewoonlijk door *voor* gevolgd: *zij scholden hem voor eenen bedrieger*. Hier heeft het Hoogd.: *Sie schalten ihn einen Betrüger*.

Aanmerking. 4. Soms wordt het tweede voorwerp of de nadere bepaling door de woordjes *als*, *voor* of *tot* met het eerste verbonden; b. v.: *hij rekende het zich tot eenen duren plicht; men verklaarde hem tot vijand; hij stelde zich borg, en: hij stelde hem als borg of tot borg voor zijnen broeder*. In: *men hield hem voor eenen bedrieger, men zag hem voor eenen vijand* enz. kan *voor* zelfs niet gemist worden.

47. Wanneer de werkwoorden *laten* en *doen* zoodanig met de onbepaalde wijs (den zelfstandig-naamwoordelijken

vorm) van een *overgankelijk* werkwoord verbonden zijn, dat zij maar één begrip vormen, kunnen ook zij twee vierde naamvallen bij zich hebben. De eene vierde naamval is dan het voorwerp van het samengevatte begrip; de tweede, dat van het overgankelijk werkwoord in de onbep. wijs. Zoo zal dan in den volzin: *Ik doe den scholier de les lezen, den scholier* het voorwerp zijn van *doe lezen* en *de les* het voorwerp van *lezen*. Hetzelfde vindt plaats in de volzinnen: *Laat den kleérmaker eenen rok maken; doe den zoon zijnen vader eeren; laat hem deze prenten zien*, en soortgelijke. Het is duidelijk, dat men zal moeten schrijven: *Laat dezen leermeester uw leidsman zijn*, en niet: *uwen leidsman zijn*. *Uw leidsman* toch kan geen rechtstreeksch voorwerp van *zijn* wezen, wijl dit een *onovergankelijk* werkwoord is.

VOORBEELDEN.

Ik onderwijs hen de aardrijkskunde — bep. enk. bedr. volz.

<i>Ik</i>	— ond.
<i>onderwijs</i>	— gez.
<i>hen</i>	— 1 ^e . voorwerp.
<i>de aardrijkskunde</i>	— 2 ^e . voorw.

Reken hem uwen vriend — bep. enk. geb. bedr. volz.

<i>Gij</i>	— verzwegen ond.
<i>reken</i>	— gez.
<i>hem</i>	— 1 ^e . voorw.
<i>uwen vriend</i>	— 2 ^e . voorw., nadere bep. van het 1 ^e . voorw.

Dede hij zijnen zoon toch eenen leermeester kiezen! — bep. enk. wenshende bedr. volz.

<i>Hij</i>	— ond.
<i>dede kiezen</i>	— gez.
<i>zijnen zoon</i>	— voorw. v. h. gez. <i>deed kiezen</i> .
<i>eenen leermeester</i>	— voorw. van <i>kieszen</i> .

OPGAVEN.

Ik leerde hen de rekenkunst — Zij onderwezen hunne leerlingen de aardrijkskunde — Zij vraagden het den vader — Hij heette u zijnen weldoener — Heeft hij Judas eenen verrader genoemd? — Zij achtte ze hare vriendin — Hij betoont zich mijnen weldoener — Zij bevonden hem eenen vriend — De man gevoelde zich eenen zondaar — Wij heetten hem onzen lieven vriend — Men noemde de Ruyter den redder des Vaderlands — Men heette Willem I den Vader des Vaderlands — Ik laat den timmerman eenen lessenaar maken — Zij liet de naaister een nieuw kleed maken — Hij deed den knaap zijn opstel verbeteren — Laat den leerling zijne pen vermaken — Zij doet het kind de kous af breien — Laat uwen broeder uw vriend zijn — Laat de school u (3 n.) een aangenaam verblijf zijn — Doe den schouwveger de schouw vegen *) — Hij onderwees mij gisteren de geschiedenis — Hun zwaard deed hen dit land toen erven — Ik noemde u (3 n.) den naam van mijnen vriend — Wij noemden hun onze vrienden — Wij noemden hen onze vrienden — De bedienden geven hem (3 n.) den naam (4 n.): jonge heer! †) De bediende noemde hem: genadige heer! — De soldaten noemden generaal Chassé (4 n.): generaal Baïonnette — De edelen noemden graaf Floris V der keurden God.

48. Het voornaamwoordelijk bijwoord van plaats *er* komt niet altijd als *onbepaalde* plaatsaanwijzing voor. Vraagt men, b. v.: *waart gij gisteren in de school*, en ant-

*) BOMHOFF zegt: „*Schouw, oudtijds schoorsteen*”, alsof het nu deze beteekenis niet meer had. TOLLENS schrijft in zijn heerlijk *Nova Zembla*:
Een bodemlooze ton bedekt de ruwe schouw,
en elders, in *De Brand*:

Een vonk was uit de schouw gespat.

TER HAAR zingt in zijn *Huibert en Klaartjen*:

De rook steeg vriendlijk uit de schouw.

Daaraan ontleenden wij den moed, om *schouw*, dat door velen òf als verouderd, òf als een provincialisme beschouwd wordt, hier te laten staan. *Schouwveger* vindt men nòch bij BOMHOFF, nòch bij KRAMERS: wij hebben om de *schouw* den *schouwveger* willen sparen. De Red. van het Ned. Woordenboek moge over zijn leven of dood beslissen.

†) Jonge heer! Genadige heer! enz. staan in deze zinnen geheel buiten de constructie en derhalve niet in den 4en naamval. Het bepallende zelfstandige naamwoord neemt in soortgelijke zinnen den vorm van den eersten naamval aan, zonder daarom een ware eerste naamval te zijn.

woordt men: *ja, ik was er*, dan is *er* hier eene bepaalde plaatsaanwijzing, gelijk staande met eene verzachting van *daar*. — Vraagt men echter: *Hebt gij appelen*, en antwoordt men: *ja, ik heb er*, zoo staat *er* in de plaats van *appelen* en is het een geheel ander woord, een *voornaamwoord*. Hieruit wordt het duidelijk, dat, wanneer men vraagt *zijn er menschen*, en geantwoord wordt *er zijn er*, het eerste *er* eene bepaalde of onbepaalde plaatsaanwijzing is en het tweede *er* het onderwerp vervangt, of liever, eene bepaling is, die de waarde heeft van *daarvan* en waarin het onderwerp ligt opgesloten. Men zal dezen volzin dan aldus ontleden:

VOORBEELDEN.

Er zijn er — bep. enk. bestaanszin.

Er — onbep. plaatsaanwijzing, bep. v. h. gez.
zijn — volledig gez.
er (menschen) — bepaling, waarin het onderw. ligt opgesloten.

Vondt gij daar vrienden? — *Ik vond er daar*.

Ik vond er daar — bep. enk. bedrijv. zin.

Ik — onderw.

vond — gez.

er (vrienden) — bepaling, waarin het voorwerp ligt opgesloten.

daar — bep. v. h. gez.

Waren er dààr veel menschen? — *Er waren er dààr veel*.

Er waren er dààr veel — bep. enk. bestaanszin.

Er — onbep. plaatsaanw., bep. v. h. gez.

waren — volledig gez.

er (menschen) — bep., waarin het onderw. ligt opgesloten.

veel — bep. van *er*.

dààr — bep. v. h. gez.

Komt in dezen volzin de plaatsbepaling voorop, dan valt de onbep. plaatsaanwijzing weg, als: *Dààr waren er veel.*

Aanmerking. In plaats van *er zijn er*, hoort men vaak: *er zijn der.* Dit *der*, waarvoor men immer *er* schrijft, is de 2de naamval meervoud van het aanwijzend of bepalend voor-naamwoord *die*, en beteekent *daarvan*. Hieruit wordt het duidelijk, dat in den zin: *Ik vond er daar*, als antwoord op de vraag: *Vondt gij daar vrienden*, *er* geen voorwerp wezen kan, maar wel eene bepaling, waarin het voorwerp ligt opgesloten.

O P G A V E N.

Lag het boek daar? — Het lag er — Zijt gij in school geweest? — Ik ben er geweest — Waren er veel menschen op de kermis? — Er waren weinig menschen op de kermis — Er waren er weinig — Komt gij soms bij dien heer? — Ik kom er zelden — Hebt gij vrienden? — Ik heb er — Hadden zij paarden? — Zij hadden er drie — Heeft uw vriend aardappelen geplant? — Hij heeft er geplant — Hebt gij ooit ware vrienden gehad? — Ik heb er gehad — Zult gij daar wezen? — Ik zal er ongetwijfeld zijn.

49. Wij hebben tot nu toe alleen over *bevestigende* volzinnen gehandeld, dat is: over volzinnen, waarin het gezegde aan het onderwerp *toegekend* werd. Wordt het gezegde daaraan *ontzegd*, dan heet de volzin *ontkennend*. Behoort de ontkenning bij het onderwerp, dan heet zij *onderwerpsontkenning*; behoort zij bij het voorwerp of bij eene bepaling, dan heet zij *voorwerps- en bepalingsontkenning*; behoort zij bij het gezegde, dan heet zij bloot *ontkenning* en heeft ook alleen dán de kracht om *den volzin* ontkennend te maken.

Eene ontkenning wordt uitgedrukt door de woorden *niet, niets, geen, geenszins, nimmer, nooit, nergens* enz.

Wil men volstrekt ondubbelzinnig spreken, dan moet men, wanneer dit maar eenigszins mogelijk is, de ontkenning onmiddellijk vóór het woord plaatsen waarbij zij behoort. Daar dit niet altijd zijn kan en buiten-

dien door niet weinigen verwaarloosd wordt, ook om den wille van de welluidendheid van den zin, zoo moet men, wanneer men uitmaken wil of een volzin bevestigend of ontkennend is, dubbel oplettend zijn.

VOORBEELDEN.

1.	De jongen is gelukkig	—	B.
2.	<i>Niet de jongen</i> is gelukkig	—	B.
3.	De jongen <i>is niet gelukkig</i>	—	O.
4.	Ik eet heden eenen appel	—	B.
5.	<i>Niet ik</i> eet heden eenen appel	—	B.
6.	Ik eet <i>niet heden</i> eenen appel	—	B.
7.	Ik eet heden <i>niet eenen appel</i>	—	B.
of 8.	Ik eet heden <i>geenen appel</i>	—	B.
9.	Eenen appel <i>eet ik heden niet</i>	—	O.

10 en 11. Ontkennend zijn b. v. de zinnen: *wees in geen ding bezorgd*; *wees in geen ding verschrikt*, wjl de beteekenis is: wees niet bezorgd, wees niet verschrikt in eenig ding, en de ontkenning dus blijkbaar bij het gezegde behoort, hoewel zij bij de bepaling staat.

12. In: *geen ding geschiedt er ooit gewisser*, behoort de ontkenning bij *ding* en is de zin bevestigend.

Het is dus vóór alles noodig te onderzoeken, of het gezegde aan het onderwerp of aan een' ander' toegekend wordt. Toetsen wij hieraan de volzinnen, welke wij met de getallen 1 tot 12 geteekend hebben. In den eersten volzin wordt de hoedanigheid aan het onderwerp toegekend; in den tweeden volzin aan een' ander', *het meisje* bij voorbeeld; in den derden wordt de eigenschap aan het onderwerp bepaald ontzegd; in den vierden volzin wordt de daad aan het onderwerp en in den vijfden aan een' ander' toegekend; in den zesden wordt de werking aan het onderwerp toegekend, als geschiedende *op een' anderen tijd*; in den zevenden geschiedt dit met betrekking tot een ander voorwerp. eene peer, b. v.; in den achtsten vindt men een' krachtiger' vorm van den zevenden volzin; in den negenden wordt het gezegde aan het onderwerp ont-

zegd ; in den tienden en den elfden zin geschiedt dit met het *bezorgd zijn* en het *verschrikt zijn* evenzeer ; in den twaalfden zin wordt bevestigd dat iets, eene zaak, die niet genoemd wordt, geschiedt, ja wissel geschieden zal dan eenig ander ding.

Uit het bovenstaande blijkt, dat de zin vaak bevestigend is, terwijl hij, naar den vorm te oordeelen, ontkennend schijnt. Wij willen dit nog met eenige woorden duidelijk maken. Zegt men b. v.: *Niet weinigen waren daar tegenwoordig*, dan is het duidelijk, dat de uitdrukking *niet weinigen* hier nagenoeg beduidt *velen*, en de zin is: *velen waren daar tegenwoordig*. Hier heeft men dus een' bevestigenden zin met eene onderwerpsontkenning. Zeg ik : *al mijne leerlingen zijn niet vlijtig*, dan wordt de eigenschap *vlijtig* bepaald aan al mijne leerlingen *ontzegd*, en de volzin is een ontkennende, want de ontkenning behoort bij het gezegde. Zeg ik echter : *niet al mijne leerlingen zijn vlijtig*, dan wordt wel degelijk de eigenschap *vlijtig* toegekend, niet aan *al* mijne leerlingen, maar aan *velen* hunner en de beteekenis van den zin is: *vele mijner leerlingen zijn vlijtig*. Zoo ook is het met de volzinnen: *Niet een iegelijk zal ingaan in het koninkrijk der hemelen ; niet elk bezit veel kennis ; niet ieder mensch kan zich beroemen op eene adellijke geboorte, welke beteekenen : sommigen zullen ingaan in het koninkrijk der hemelen ; een enkele bezit veel kennis ; sommige menschen kunnen zich beroemen op eene adellijke geboorte, enz.* Zoo is het in alle volzinnen, waarin de woorden *elk*, *alle*, *ieder*, *een iegelijk*, al of niet van een zelfstandig naamwoord gevolgd, door het woordje *niet* worden voorafgegaan. Zoo behooren ook tot de bevestigende volzinnen de volgende: *Niets is zekerder ; geen ding is geschikter ; geene hoop is meer gegrond ; geene verwachtingen werden meer teleurgesteld*, en soortgelijke, welke niet onduidelijk uitdrukken, dat het onderwerp waarvan sprake is *zeer zeker*; het ding, waarop men doelt, *uiterst geschikt*; de hoop *allergegrondst* is en de verwachtingen *zeer teleurgesteld* werden. — Niet minder duidelijk is het, dat de volzin bevestigend is, wanneer een zelfst. naamw. of voornaamw. onmiddellijk door de

ontkenning voorafgegaan wordt. Nemen wij b. v. den zin: *niet ik bemin u*. Wordt hier ontkend, dat het voorwerp *u* bemind wordt? In het geheel niet. Alleen wordt gezegd, dat het onderwerp *ik* het niet doet, maar dit wordt op zulk eene wijze gezegd, dat men in de gedachte een ander onderwerp in de plaats van *niet ik* stelt, en aan dát onderwerp het beminnen toekent. De bet. van *niet ik bemin u* is dan b. v.: *hij beminnt u*; *niet de vader is hier geweest* bet. dan b. v.: *de moeder is hier geweest*. Het plaatsen van de ontkenning zoo onmiddellijk vóór het onderwerp, enz. duidt reeds iets bijzonders aan; daarbij vordert het woord, waarvóór zij geplaatst is, den nadruk en wekt daardoor de gedachte op aan eene tegenstelling; niet alleen doet het denken aan de ontkenning van het eene onderwerp, maar het roept terstond een ander onderwerp voor den geest. Vandáár, dat deze volzinnen bevestigend heeten, al schijnen zij naar den vorm ontkennend. Hetzelfde geldt, wanneer de ontkenning het *voorwerp* trest. Zegt men b. v.: *Niet u bemin ik*, zoo stelt men in de gedachte een ander voorwerp in de plaats van *niet u* en denkt of leest men b. v. *hem bemin ik*. Even duidelijk is het, wanneer de ontkenning bij de *bepaling* staat. In den zin: *de leerling komt nu niet te laat* wordt het gezegde aan het onderwerp toegekend: *de leerling komt nu*. *Niet te laat* beteekent hier *vroeg genoeg*. De zin is dus een bevestigende, en er wordt slechts eene bepalingsontkenning in aangetroffen. Zoo ook: *hij komt nu niet te vroeg*, d. i. *op zijn' tijd*; *hij gaat niet heden naar de stad* of *niet heden gaat hij naar de stad*, d. i.: *hij gaat naar de stad, heden echter niet, maar morgen of overmorgen*. Door zulke overwegingen is men er te recht toe gekomen, om alleen aan de ontkenning, die bij het gezegde staat of daarbij behoort, het vermoegen toe te kennen, om den zin ontkennend te maken, b. v.: *hij eet niet*; *zij hebben niet geleerd*; *hij was geen bakker*; *hij zal nimmer slagen*; *hij is nooit hier geweest*; *zij kwamen nergens*; *dat zal geenszins gebeuren*; *ik leerde niets*; *niemand kent hem*; *hij spreekt geen* (niet een) *enkel woord*, enz. Uit het bovenstaande zal het duidelijk worden van hoeveel gewicht de plaatsing van het woordje *niet*

is en van hoeveel belang het is, niet zoozeer op den vorm, als wel op den *zin*, op de beteekenis van den volzin acht te geven. Wij willen dit, ten slotte, nog door eenige voorbeelden duidelijk maken:

Neen, niet in d'oceaan der sferen

Verheft mijn ziel zich; [de heren

Niet, waar 't koor van de eerstgeschapenen der wereld, waar
Des hemels knielen voor den troon, is thans mijn spoor.

Een drop aan d' emmer zij deze aarde:

'k Wil zweven binnen haar gebied.

In deze dichtregelen zijn de zinnen: *Mijn ziel verheft zich* niet in d' oceaan der sferen, en *Mijn spoor is thans* niet daar bevestigende volzinnen, wijl niet ontkend wordt dat de ziel zich verheft, of dat het spoor van den dichter ergens is, maar alleen gezegd wordt wáár zijne ziel zich *niet* verheft, wáár zijn spoor *niet* is, en de ontkenning dus bij de plaatsbepaling behoort. Dit blijkt nog duidelijker uit de laatste twee regels, waarin aangewezen wordt, wáár de dichter zweven wil.

Een zin als deze: *Hij wendt niet de minste moeite aan* is dubbelzinnig. Hij kan beteekenen, dat het onderwerp *hij* in het geheel *geene* moeite aanwendt: de ontkenning behoort dan bij het gezegde en maakt den zin tot een' ontkennen. Maar de zin kan ook beteekenen, dat niet *hij*, maar een ander persoon de minste moeite aanwendt; hij geeft dan niet te kennen, dat *hij* geene moeite aanwendt, integendeel, er blijkt duidelijk uit, dat *hij* wel moeite aanwendt, zelfs meer moeite dan een zeker ongenoemd persoon, die onder allen welke eenige moeite aanwenden die is, welke dit in de geringste mate gedaan heeft: derhalve is in dat geval de zin zonder eenigen twijfel een bevestigende. In onberispelijken vorm zou de volzin moeten luiden: *Niet hij wendt de minste moeite aan*.

Ook volzinnen als de volgende: *Geene hoop werd minder vervuld* kunnen zoowel bevestigend als ontkenkend zijn. Beteekent *minder* hier in eene geringere mate, dan beteekent

de volzin, dat de hoop, waarop gedoeld wordt, vervuld werd, doch in eene geringe mate, ja in geringere mate dan eenige andere hoop: derhalve is de zin in dit geval bevestigend. Doch de zin kan zeer goed, gelijk dit in het dagelijksche leven gewoonlijk geschiedt, de beteekenis hebben van: *nooit werd eene hoop minder vervuld*, d. i. zij werd *volstrekt niet* vervuld, en in dat geval behoort de zin ongetwijfeld tot de ontkenkende.

En daarom getuigt altoos, getuigt vooral heden van hem, gij gedoopten met zijnen naam, gij niet het minst, die hem een tijd lang niet kendet, niet meer vertrouwdet en lief hadt. Wanneer wij uit dezen volzin de woorden lichten: *getuigt gij niet het minst van hem*, dan blijkt uit het onmiddellijk voorafgaande klaar, dat *niet het minst* hier de beteekenis heeft van: *vooral, bovenal, meer dan anderen* en is het nauw noodig te zeggen, dat de zin een bevestigende is: de ontkenning hoort hier bij *het minst* en niet bij *getuigt*. Daarentegen behoort in den volgenden zin: *deze zaken raken ons niet het minst* de ontkenning bij *raken* en is de zin een ontkenkende.

Men vergelijkte ten slotte den volzin: *De Vereenigde Staten van Noord-Amerika zijn met niets minder tevreden, dan met den tegenwoordigen toestand van Mexico*, met: *de Vereenigde Staten van N. A. zullen met niets minder tevreden zijn, dan met de verwijdering der Fransche troepen uit Mexico en het vertrek van Keizer Maximiliaan*. In den eersten volzin heeft *niets minder* de beteekenis van *volstrekt niet*; in den tweeden volzin zegt *niets minder(s)* zooveel als *niets geringers*. De eerste volzin is daarom een ontkenkende, de tweede, een bevestigende.

OPGAVEN.

Men ontlede de volgende volzinnen, met inachtneming van hetgeen omtrent de ontkenningen *niet* en *geenszins* is gezegd in de aanmerking bij § 5.

Ik eet — Ik eet niet — Gij roept — Hij roept niet — Niet hij

roept — Zij roept — Niet ik at — Gij at (aat) — Zij was ongehoorzaam — Wij waren het niet — Gij waart er — Hij was er niet — Niet hij was er — Zijne zuster was er — Zij aten rijpe vruchten — Zij aten geene rijpe vruchten — Zij aten nooit onrijpe appelen — Dronken zij koud water? — Hebben zij nooit koud water gedronken? — Zullen zij het nimmer drinken? — Niet de vader gaf zijne toestemming — De moeder gaf de hare — Waart gij niet tevreden? — Er zijn geene spoken — Het waren geene vijanden — Het regende niet — Het stormde geweldig — Geen waar geluk wordt hier gevonden — Men vindt hier geen onvermengd genot — De ziel is onsterfelijk — Het lichaam is het geenszins — Ik vind hem nergens — Het zal nimmer gebeuren — Zeide hij dat niet? — Zeide hij niet die woorden? — Hij sprak andere taal — Ik at geene abrikozen — Het waren perziken — Uw gedrag doet mij geen leed — Zij waren mij geenszins welkom — Laat hem toch niet gaan! — Vrees niet — Zij kunnen u niets doen — Bij mij zijt gij veilig — Verberg u niet voor zijn aangezicht — De broeder deed het niet — De zuster heeft het gedaan — Waren allen niet tevreden? — Waren niet allen tevreden? — Sommigen waren tevreden — Anderen waren het weêr niet — Armoê is geeneschande — Armoê schendt geene eer — Ik leerde gisteren mijne les — Ik leerde mijne les gisteren niet — Niet ik leerde gisteren die les — Ik leerde niet gisteren mijne les — Niet ik voêrde gisteren mijne konijnen — Mijne zuster heeft ze gevoêrd — Heden heb ik het gedaan — Tracht niet naar hoogheid — Gij zult niet stelen — Niets is bedekt voor het alziend oog van God — Waar kan men God ontvluchten? — Geen weg staat voor ons open — Niet velen waren verschenen — Niet alle volken gelooven in éénen God — Niet weinigen waren ontsteld — Velen waren niet verschenen — Niet velen waren verschenen — Gij hebt goede maatregelen genomen — Halve maatregelen neem ik niet — Slecht werk is geen werk — Niets is zekerder — Geen ding is gewisser — Niet ieder bezit veel verstand — Niet weinigen waren teleurgesteld — Ik ken geen' van zijne vrienden — Zij heeft geene tranen gestort — Geene troepen wederstonden den aanval van den Macedonischen phalanx — Ik heb er hoegenaamd geene kennis van — Niemand is onsterfelijk — Niemand is volmaakt hier beneden — Het geloof is niet aller — Hij deed het op geenerlei wijze — Ik ben dankbaar — Gij waart ondankbaar *) — Zij was niet dankbaar — Wij

*) On heeft vóór bijv. naamw. eene zuiver ontkennende kracht. *Wan* heeft vaak dezelfde kracht; als: in *wangunstig*, *wanhopig*, *wan-*

waren niet ondankbaar — Die man is zeer kundig — Deze is zeer onkundig — Die meester is onkundig — Gene is gansch niet onkundig — Deze plaats is gansch niet onbekoorlijk — Die man is wanhopig — Deze vrouw is niet wantrouwend — Waarom eet gij niet? — Waarom hebt gij niet ontbeten? — Wie heeft nooit de volle maan gezien? — Waarom kwaamt gij gisteren niet? — De moeder was ontroostbaar — Zijne zuster was troosteloos — De vader was niet krank — Deze knaap is zeer onachtzaam — Dat meisje is het niet — Wees onbezorgd — Wees niet bezorgd — Hij was zorgeloos — Zij zijn zonder zorg — Wees niet zorgeloos — Zij waren zonder hulp — Niet alle dagen regent het — Het regent nu niet — Niet in Nederland groeien citroenen — Niet overal vindt men slangen — Men vindt ze op Java — De zaak scheen hopeloos — Men mag niemand beleedigen — Steel nooit — Niemand hoorde het — De kinderen waren ondeugend — Gij waart onnoozel — Zij was wanordelijk — Hij is wangunstig geweest — Geen middag dooft haar luister — Een morgen drijft haar weg — Geen hunner waagt het weêr — Nog brak geen morgen aan — De Zwarte Bende van Karel van Gelder ontving geene soldij — Hij kon in geen drie weken uitgaan — Ik ben er geen' dag geweest — Uw broeder is er geen één' dag geweest — Nooit kwam hij er — Gij zijt er in twee dagen niet geweest — Hij was er geen' twee dagen geweest — Zij waren er in geen' drie weken geweest — Dat is geene leugen — Niet lang aaneen bleef hij in ons land — Dan zullen we Uwer (2 n.) ons nooit schamen — Men tintelt niettemin — Het beviel mij (3 n.) niet — Dit is hun meermalen overkomen — Zij bleef mij (3 n.) niet bij in nood — Alles vloeide hem toe — De sneeuwjacht stuift hun voor — Het stond mij (3 n.) niet tegen — Uw broeder was ons (3 n.) niet tegengekomen — Zij kwamen ons (3 n.) op zij — Hij snelt u (3 n.) vooruit — Zij vlogen ons (3 n.) wapperend vooruit — Viel u (3 n.) dat niet in? — De houtige stengel van de henniplant is niet zuiver rond — Hij matigde zich (3 n.) dit niet aan — Gij beeldtet u (3 n.) dat nooit in — Zij matigden zich (3 n.) dat recht aan — De vrouw liet het zich (3 n.) aanleunen — Wij namen ons (3 n.) dat stellig voor — Hij nam het zich (3 n.) geenszins voor — Eigen het u (3 n.) toch niet toe — Laat u (3 n.) die zaak (4 n.) nimmer wel-

ordelijk, wantrouwend enz. De uitgang *loos* stelt de ontk. hoedanigheid als iets positiefs voor, en kan den volzin dus niet ontkennend maken. Ook het voorz. *zonder* mist daartoe de kracht. In *mislukken* heeft *mis* volstrekt ontkennende kracht.

gevallen — Ik konde mij (4 n.) zijner (2 n.) onmogelijk herinneren — Hij herinnerde zich (3 n.) den man (4 n.) niet meer — De staatsdame trok zich (4 n.) de zaak (4 n.) aan — De staatsdienaar wilde het (4 n.) zich (4 n.) niet aantrekken — Herinnert gij u (4 n.) dien dag (4 n.) nog? — Herinner hen aan die zaak — Hij kleeedde hem niet — Hij kleeedde zich niet.

50. Bijzondere aandacht verdienen onder de bepalingen die zelfstandige naamwoorden of zelfstandig gebruikte bijvoegelijke naamwoorden, die, bij een ander zelfstandig naamwoord of een persoonlijk voornaamwoord geplaatst, daaraan eene hoedanigheid, eigenschap of waardigheid toekennen; als, b. v.: Willem *de Eerste*, Hendrik *de Vierde*, Karel *de Groot*e, *koning* Willem, *keizer* Napoleon, *prinses* Maria, *hertog* Alva, *Mijnheer* uw vader, *Mevrouw* uwe moeder, *Mejufvrouwen* uwe zusters, *Mijnheer* de Baron, Wij *menschen*, Ik *dwaas*, Gij *zondaar*, Wij *slaven*, Ik *arm kind*, Gij *ongelukkige moeder*, Ik *bedroefde weduwe*, Johannes *de Dooper*, God *de Vader*, Willem *de Veroveraar*, *de apostel* Paulus *), *de Profeet* Elia, *de provincie* Gelderland, *de stad* Rotterdam, *de berg* Etna, *de maand* Mei, *meester* Vroeg, *zijn neef* Willem, *tante* Mietje, *de vogel* Specht, *het kruidje* Roer-mij-niet, *de Genuees* Christophorus Columbus enz.

Hierbij is het volgende op te merken:

- 1°. Komt in de uitdrukking één eigennaam of pers. voornaamwoord voor, dan is deze het bepaalde woord, het andere woord is de bepaling.
- 2°. Zijn beide woorden soortnamen, gemeene zelfst.

*) Wij hooren niet zelden, van goede kanselredenaars zelfs, *apostel Paulus*, *apostel Petrus*. Dit is verkeerd: ambtsnamen vorderen het lidwoord ook dan, wanneer zij vóór den eigennaam staan. Hetzelfde geldt omtrent *advokaat*, *stadhouder*, enz.

naamw., dan is het meer omvattende de bepaling, het andere het bepaalde.

- 3°. Zijn beide woorden eigennamen, maar is het eene een *eigen-soortnaam* *), dan is dit de bepaling.
- 4°. Bij het pers. voornaamwoord van den derden persoon vindt men bovenstaande bepalingen niet.
51. Niet altijd wordt de bepaling onmiddellijk met het zelfst. naamw. of voornaamw. verbonden. Men doet zulks vaak door middel van het woordje *als*; b. v.: *Hij stierf als held* of *als een held*; *Hij vereert hem als dankbaar leerling*; *Gij zorgtet voor hem, als zijn voogd*; *Als uw vriend, behartigde ik uwe belangen*; *Hij schaamt zich, als de bewerker van dat ongeluk*; *Ik verheug mij, als uw leermeester, in uwe vorderingen*: in al deze zinnen staat de bepaling, als bepaling van het *onderwerp*, in den eersten naamval. — In de volgende zinnen wordt het *voorwerp* bepaald en staat daar dan ook de bepaling in den vierden naamval: *Hij vereert hem als zijnen leermeester*; *Ik bemin hem als mijnen broeder*; *Hij doet zich kennen als mijnen vriend*. Ook als bepaling eener andere bepaling vindt de overeenstemming in *getal* en *naamval* plaats, uitgezonderd wanneer de bepaling in den tweeden naamval staat; b. v.: *Die jongen is mij* (3 n.) *als zijnen leermeester* (3 n.) *veel dank verschuldigd*; *de raad uws vaders* (2 n.), *als mijn vriend* (1 n.), *is geld waard*. De reden hiervan is, dat, zoo men schreef: *de raad uws vaders, als mijns vriends*, mijns vriends eene bepaling van *raad* en niet van *vader* zoude schijnen.

Aanmerking. In: *hij stierf als held* of *als een held* ziet de bepaling op het *karakter van den persoon*, in *hij stierf zoo als*

*) De naam van een volk: *Spanjaarden, Genuezen* enz.

een held ziet de bepaling op de *wijze van zijn sterven* en, volledig, zou de zin aldus luiden: hij stierf zoo als een held sterft. In: *hij zorgt voor mij als mijn vader* is *hij* waarlijk *mijn vader*, en in *hij zorgt voor mij zoo als mijn vader* is *hij* zulks niet, maar is zijne *zorg* slechts gelijk aan die eens vaders. Hetzelfde geldt omtrent *ik bemin hem als mijnen broeder* en *zooals mijnen broeder*, enz.

Men onderscheide derhalve: *Ik bemin hem als mijnen broeder*, *Ik bemin hem zoo als mijnen broeder*, en *Ik bemin hem zoo als mijn broeder*. Het eerste beteekent: *Ik bemin hem, als die mijn broeder is*; het tweede: *Ik bemin hem, zoo als ik mijnen broeder bemin*; het derde: *Ik bemin hem, zoo als mijn broeder hem bemint*.

Plaatst men in den laatsten volzin het komma tusschen *zoo* en *als*, dan verkrijgt men een voorwaardelijken bijw. zin.

In: *Hij schaamt zich als de bewerker van het ongeval*; *ik erger mij als uw leermeester*, staan *bewerker* en *leermeester* in den *eersten* naamval; in: *hij doet zich kennen als mijnen vriend*; *hij beveelt zich als eenen deskundige aan*, staan *vriend* en *deskundige* in den *vierden* naamval. In het eerste geval, waar de werkwoorden *eigenlijk* terugwerkend zijn, komt de bepaling in naamval met het *onderwerp*; in het tweede geval, waar de werkwoorden *toevallig* terugwerkend zijn, komt de bepaling in naamval met het *voorwerp* overeen.

52. In volzinnen als de volgende: *Amsterdam, de hoofdstad van Nederland, ligt aan het IJ*; *de leeuw, de koning der dieren, schudde zijne manen*; *Scipio overwon Hannibal, den veldheer der Carthagers*; *Socrates, de groote wijze van Athene, dronk den giftbeker*; *Archimedes, de grootste wiskunstenaar van zijnen tijd, vond de naar hem genoemde schroef uit*; *zoude ik u, mijnen geachten leermeester, niet gehoorzamen?* enz. ontvangen de bepalingen, die hier van een' bijzonderen aard zijn, den naam van *bijstellingen*. Zij komen altijd in getal en naamval overeen met het woord, dat zij bepalen, en bezitten de eigenschap, dat men ze met behulp van een betrekkelijk voornaamwoord

en het werkwoord *zijn*, tot hoedanigheidszinnen vormen kan; als: Amsterdam, *dat de hoofdstad van Nederland is*; de leeuw, *die de koning der dieren is*; enz.

VOORBEELDEN.

De Genuees Christophorus Columbus heeft Amerika ontdekt in 1492 — bep. bevest. enk. bedrijv. volz.

De Genuees Chr. Columbus — uitgebr. ond.

heeft ontdekt — gez.

Amerika — voorw.

in 1492 — bep. v. h. gez.

de Genuees — bep. van *Chr. Columbus*.

Aanschouw den held, der Staten rechterhand,

Den redder van 't vervallen vaderland. — bep. bev. enk.
[bedrijv. volz.]

Aanschouw — gez.

gij — verzw. ond.

den held — voorw.

der Staten rechterhand — 1e. bijstelling van het
[voorw.]

der Staten — bep. van *rechterhand*.

den redder van 't vervallen vaderland — 2e. bijst. v. h. voorw.

van 't vervallen vaderland — bep. van *redder*.

vervallen — bep. van *vaderland*.

O P G A V E N.

Keizer Napoleon overleed in 1821 op het eiland Sint Hélena — Wij menschen zijn aan de vergankelijkheid onderworpen — Mevrouw uwe zusters vonden eene geldbeurs — De profeet Elia ijverde voor Gods eer — Meester Vroeg was altijd vroeg op — Hij gaf mij, blinden man, eene aalmoes — Wie heeft u, diepbedroefde vrouw, beleedigd? — Karel de Groote werd in 800 tot keizer gekroond — Bonifacius, de apostel der Duitschers, werd in 754 vermoord nabij Dokkum, eene stad in Vriesland — De Frankische koning Dagobert overwon de Vriezen — Willem de Veroveraar won in 1065 den slag bij Hastings — De stad Rotterdam ligt aan de rivier de Maas — Hendrik de Vierde, koning van Frankrijk, werd

in 1610 vermoord — De maand Januari is de nieuwjaarsmaand — De Batavier Soranus was een behendig boogschutter — Hij stierf als held — Hij vereert hem, als dankbaar leerling — Gij zorgdet voor hem, als zijn voogd — Als uw vriend, behartigde ik uwe belangen — Hij schaamt zich, als de bewerker van dat ongeluk — Ik verheug mij, als uw leermeester, in uwe vorderingen — Hij vereert hem, als zijnen leermeester — Ik bemin hem, als mijnen broeder — Hij doet zich kennen als mijnen vriend — Amsterdam, de hoofdstad van Nederland, ligt aan het IJ — De leeuw, de koning der dieren, schudde zijne manen — Scipio overwon Hannibal, den veldheer der Carthagers — Socrates, de groote wijze van Athene, dronk den giftbeker — Archimedes, de grootste wiskunstenaar van zijnen tijd, vond de wet van Archimedes uit — Godfried, de Bultenaar, stichtte Delft, eene stad in Zuid-Holland — Dirk de Derde, graaf van Holland, stichtte Dordrecht — Drusus, een Romeinsch veldheer, heeft de Drususgracht doen graven — Heron, de uitvinder der Heronsflesch, leefde vóór onze jaartelling in Alexandrië — Prins Willem de Eerste, de Vader des vaderlands, stierf in 1584, door de hand van Balthasar Gerards — Salomo, koning van Israël, sloot een verbond met Hiram, koning van Tyrus — Jan de Eerste, zoon van graaf Floris den Vijfden *), was de laatste graaf uit het oude of Hollandsche huis — Jacoba van Beieren, dochter van graaf Willem den Zesden *), overleed in 1436 — Ik sprak van Lodewijk den Veertienden *), koning van Frankrijk — Wij lezen heden over Alexander den Grooten *).

53. Onder de bepalingen van het voorwerp verdienen de volgende eene bijzondere aandacht:

1°. die, welke eene hoedanigheid uitdrukken, die in het voorwerp aanwezig is. Dit vindt plaats bij de werkwoorden *hebben, laten, gevoelen, vinden, zien*; als: *hij heeft alles veil; hij laat het boek ongelezen; hij vond hem dood; ik gevoel mij gelukkig; ik zie u tevreden*;

*) *De Vijfde, de Zesde, de Veertiende, de Groote* kunnen hier niet als werkelijke zelfstandige naamw. beschouwd worden, weshalve de verbuigings 'n van den 3den en 4den naamval dient behouden te worden.

- 2°. die, welke eene eigenschap aanduiden, die door het gezegde wordt voortgebracht; als: *ik doe mijn woord* (4 n.) *gestand* *); *ik doe mijnen vriend* (4 n.) *genoeg* *); *ik doe* (maak) *het* (4 n.) *hem* (3 n.) *kond* *) (bekend); *ik laat hem vrij*; *ik laat hem los*; *de koningin maakte zich meester* *) *van de stad*; *ik stel hem tevreden*; *ik neem hem gevangen*; *hij geeft zich gewonnen*; *hij zet het kind recht*; *hij legt het boek scheef*; *hij stelt zich dwaas aan*; *hij doet zich wijs voor*; *ik hield hem vast*; *hij verft het bord zwart*; *hij schildert het huis groen*; — *hij drinkt het glas leég*; *hij schoot den haas dood*; *de rechter sprak hem vrij*; *hij wast zich schoon*;
- 3°. die, welke eene eigenschap aanduiden, welke door het onderwerp aan het voorwerp wordt toegekend; als: *ik heet hem ongelukkig*; *ik noem hem onschuldig*; *ik prijs hem gelukkig*; *ik schat hem zalig*; *ik reken hem medeplichtig*; *ik geef den moed verloren*. Somtijds geschiedt de toekenning door middel van de woordjes *als* en *voor*; b. v.: *ik verklaar hem onschuldig* of *voor onschuldig*; *ik erken hem als schuldig*; *hij geeft zich voor rijk wit*; *men houdt hem voor verstandig*; *wij beschouwen u als ongelukkig*; — *hij stelt hem als edel voor*; *hij schildert hem als trouw*; *hij beschrijft de omstreken als aangenaam*;

Aanmerking. Schrijft men: *hij stelt hem edel voor*, dan kan *edel* als *bijwoord* beschouwd worden; daarom is hier de inlassching van *als* aan te bevelen, dat den weg tot eene verkeerde opvatting afsluit.

- 4°. die, welke de gesteldheid aanduiden, waarin het

*) Bijvoeg. naamwoord. — De ware constructie van *Ik doe het hem kond* is: *Ik doe hem* (4 n.) *des* (2 n.) *kond*.

voorwerp de werking ondergaat; b. v.: *ik verliet hem stervende; men liet hem voor dood liggen; zij droegen hem gewond weg;*

- 5°. die, welke den toestand aanduiden, waarin het voorwerp door de handeling van het onderwerp geraakt, als: *hij loopt den vloer kaal; hij wandelt zich moede; hij zit zich stijf; hij ligt zich lam; hij bukt zich krom; hij ziet zijne oogen blind; hij staat zich de beenen moé;* en dergelijke. Zie de Aanmerking 4°. van § 40.
54. Ook in volzinnen, met *hebben* en *vinden* samengesteld, als de volgende, is het laatste deel voor eene bepaling van het voorwerp te houden; als: *ik heb mijn boek in de kast staan; ik vind hem aan de tafel zitten of zittend, gezeten.*
55. Niet zelden schijnen bepalingen van het *onderwerp* bepalingen van het *gezegde* te zijn. Dit heeft plaats in volzinnen als de volgende: *hij leeft gelukkig; zij stierf arm; hij ziet bleek; hij staat pal; hij gehoorzaamt zwijgend; hij liep razend de deur uit; hij werd levend begraven,* waarin het bijv. naamw. of het als zoodanig gebruikte woord eene eigenschap van het *onderwerp* aanwijst. Ook hier vormt het bijv. naamw. of deelw. met het werkwoord een *volledig gezegde*, gelijk bij de werkwoorden *heeten, blijven, zijn, schijnen, worden* en *gelijken* plaats vindt.

Aanmerking. Men zoude kunnen vragen of *hij leeft gelukkig* dan niet evenzeer een hoedanigheidszin is, als *hij is gelukkig*; wij antwoorden: *neen.* — *Hij leeft* is op zich zelve een bedrijvende zin en kan door de bijvoeging eener bepaling van het onderwerp niet tot een' hoedanigheidszin worden. *Hij leeft gelukkig* bestaat dan ook eigenlijk uit de volzinnen *hij leeft* en *hij is gelukkig*. Eene dergelijke ontbinding zal men bij de werkw. *heeten, blijven, schijnen, gelijken* te vergeefs beproeven.

VOORBEELDEN.

- Ik vond hem ziek* — bep. enk. bev. bedrijv. volz.
Ik — onderw.
vond hem ziek — uitgeb. bev. gez.
hem — voorw. of bep.
ziek — bep. van *hem*.
- Ik stel hem niet tevreden* — bep. enk. ontk. bedrijv. volz.
Ik — ond.
stel hem niet tevreden — uitgebr. ontk. gez.
hem — voorw. of bep.
tevreden — bep. van *hem*.
- Leeft hij gelukkig?* — bep. enk. bev. vrag. bedrijv. volz.
Hij — ond.
leeft gelukkig — uitgebr. bev. gez.
gelukkig — bep. v. h. ond.
- Hij ziet zijne oogen blind* — bep. enk. bev. bedrijv. zin.
Hij — ond.
ziet zijne oogen blind — uitgebr. bev. gez.
zijne oogen — uitgebr. voorw.
zijne en blind — bep. van *oogen*.

OPGAVEN.

1. Ik vond hem ziek — Wij zagen haar gelukkig — Gij hebt hem dood gevonden — Hij gevoelde zich krank — Hij zet het kind recht — Zij legden het boek scheef — Hij verfde het bord zwart — De schilder schilderde het huis groen — Zij dronken hun glas leëg — Hij schoot den haas dood — De rechter sprak den gevangene vrij — Hij verklaarde hem onschuldig — Zij zaten zich stijf — Wij noemen hem gelukkig — Ik erkende hem als schuldig — Hij geeft zich voor rijk uit — Men houdt hem voor verstandig — Wij beschouwen u als ongelukkig — Hij stelt hem als edel voor — Hij schilderde hem als trouw — Die reiziger beschreef de streken als aange-naam — Hij gaf den moed verloren — Zij prezen hem zalig — Wij rekenden hem gelukkig — Ik verliet hem stervende — Men liet hem voor dood liggen — Zij droegen hem gewond weg.

2. Ik doe mijn woord gestand — Hij deed zijnen vriend genoeg —

De Heer deed het ons kond — Wij maken het hem (3 n.) wijs — Zij lieten hem vrij — Wij maakten het paard los — De koningin maakte zich meester van de stad — Ik stel hem tevreden — Zij stelden hem gerust — Zij namen hem gevangen — Hij geeft zich gewonnen — Hij bracht zijne kinderen groot — Hij deed zich wijs voor — Zij stelden zich dwaas aan — Wij stelden hem gerust — Ik stel dat gelijk — Zij zetten het ons bepaald.

3. Hij leeft gelukkig — Zij stierf arm — Hij gehoorzaamt zwijgend — Zij liep razend weg — Albrecht Beiling werd levend begraven — Hij staat schuldig aan deze misdaad — Zij gaat verloren — Hij zag bleek — Zij zat recht — Zij lag stil — Hij stond pal — Zij stierf kalm — Hij scheen gelukkig — Zij bleef gezond — Wij werden ziek.

4. Hij eet zich ziek — Gij schrijft u blind — Wij geven ons arm — Zij spreken zich schor — Hij riep zich heesch — Ik drouk mij zat — Hij loopt den vloer kaal — Hij wandelt zich moede — Zij knielt het tapijt kaal. — Hij schrijft zich de vingers lam.

56. In den volzin: *Leef, o Koning! tot in lengte van dagen*, vormt het woord *Koning* een' zoogenoemden *vijfden* naamval, die in vorm met den eersten naamval overeenstemt, en immer gebruikt wordt, wanneer de spreker van den aangesprokene bijzondere aandacht begeert. Daarom noemt men zulk eene uitdrukking, die dikwijls door een tusschenwerpsel voorafgegaan en door de gebiedende wijs voorafgegaan of gevolgd wordt, *aanspreking* of *aangesproken persoon*. Het onderwerp van de gebiedende wijs is en blijft hier evenwel het persoonlijke voornaamwoord *gij*, 't zij het uitgedrukt worde of niet.

Aanmerking 1. Wordt het persoonlijk voornaamwoord *u*, in den 4en naamval, onmiddellijk gevolgd door eene bepaling, zoo wordt deze geacht in den vijfden naamval te staan, daar men de bepaling dan als eene *aanspreking* beschouwt. Zoo zal men onberispelijk schrijven: *Ik zal u*, arme *man*, niet mishandelen, d. i. arme man! ik zal u niet mishandelen; en daarentegen: *ik zal hem*, armen *man*, niet mishandelen; *men zal mij*,

blinden man, geen leed doen; ik zal u, armen man, niets kunnen geven; arme man! ik zal u niets kunnen geven.

Aanmerking 2. Een geacht taalkundige *) noemt *aanspreking* een' dwazen kunstterm, en daar heeft hij gelijk aan; maar wie geeft ons een' beteren? Bij BOMHOFF en KRAMERS zoeken wij het woord te vergeefs. Bedriegen wij ons niet, dan is de heer VAN SCHREVEN de eerste geweest, die het in zijne *Handleiding tot het redek. ontleden* gebruikt heeft, en dat zoo velen hem gevolgd hebben, bewijst wel, dat het niet gemakkelijk is, er een beter woord voor in de plaats te stellen. De heer SPARNAAIJ noemt de *aanspreking* ook *aanspraak* †). Deze naam kan o. i. in het geheel niet dienen, daar de *aanspreking* niet de *aanspraak* zelve aanduidt, maar het eene of andere woord, waarmeê ze gewoonlijk aanvangt. Beter bevat ons het door hem vermelde *aangesprokene*. Ook de heer J. A. VAN DIJK zou aan *aangesproken persoon* de voorkeur geven in zinnen als: *Jan, wat heb je daar?* Maar hier hebben we slechts één geval van de vele, die zich elk oogenblik voordoen. Nu spreekt men tot het Opperwezen; dan weder zijn bloemen, vogels, sterren, zon en maan, ja wat niet al, de *aangesproken* voorwerpen. Zal men dan ook van een *aangesproken* Opperwezen, eene *aangesprokene* bloem, een' *aangesproken* vogel enz. enz. spreken? Of zal men bij persoonsverdichtingen of persoonsverbeeldingen het *aangesproken* voorwerp, onverschillig welk, óók *aangesproken persoon* noemen? Daartegen bestaat, dunkt ons, geen bezwaar, en we zullen ons dus van die uitdrukking bedienen, tot iemand, zoo mogelijk, er eene betere aan de hand doet.

57. Bij de zinsontleding worden de *tusschenwerpsels*, daar zij buiten allen samenhang met de woorden der rede staan, met stilzwijgen voorbijgegaan of bloot met den naam *tusschenwerpsel* aangewezen of opgenoemd.
58. Niet altijd drukken de woorden *niet* en *geen* eene ontkenning uit. Soms dienen zij in vraag en uitroep

*) De heer J. A. VAN DIJK, in den *Taalgids*, VII, bl. 164. Wij durven elk, die prijs stelt op de kennis zijner moedertaal, de kennismaking met dit degelijke tijdschrift ten sterkste aanbevelen.

†) *Zinsontleding. Eene handleiding voor aankomende onderwijzers*, bl. 48 en 221.

om eene bevestiging te versterken; als: *Wat bittere miskennis viel u niet ten deel!* Soms drukken zij de stellige overtuiging van den vrager uit, als: *Dacht ik het niet? Was Salomo geen wijs man?*

V O O R B E E L D.

Heb ik het u, mijn lieve vriend! niet gezegd? — Bep. enk. vragend-ontkennende bedrijv. volz., met bevestigende beteekenis.

Mijn lieve vriend! — Aangesproken persoon.

Ik — ond.

heb het u niet gezegd — uitgebr. ontk. gez.

het — voorw.

u — bep. v. h. gez.

O P G A V E N.

Ik zal u, arme man, niet mishandelen — Kom hier, goede vriend! — Ga heen, ondeugende meid! — Jan! breng dezen brief op de post — Maria! kleed uw zusje! — Gij weet alles, beste vriend! — Ik zal u, beste vriend, maar niet prijzen — Och Willem! help mij eens — O mijn vriend! gaat gij mij verlaten? — Ach! daar sterft hij — Dacht ik het niet? — Heb ik het niet gezegd? — Was de Ruyter geen groot held? — Was Salomo geen wijs vorst? — Heeft Columbus Amerika niet ontdekt? — Was hij dan geen groot man? — Soldaten! volgt mijne bevelen — Leerlingen! hoort mij! — Zouden wij u niet hooren, waarde onderwijzer? — O! spreek niet alzo — Hé! wie komt daar? — O! 't is mijn vader — Ai! gij nijpt mij — Foei! dat staat leelijk — Ho! ho! Dat gaat zoo niet — Toef niet langer, lieve zanger! — Nachtegaaltje! zwijg niet meer! — Laat uw keeltje, Filomeeltje! medejuichen God ter eer — Uwe hooge sprongen zijn gedaan, heer graaf! — Heer graaf! gij zijt onze gevangene — Wie heeft nooit de volle maan gezien? — Stierf Willem I niet door de hand eens moordenaars?

59. Tot de *bepaalde* enkelvoudige volzinnen behooren ook die, waarin het onderwerp of voorwerp twee of meer verschillende namen draagt. Zoodanige zijn: *Uw oom en voogd vertrekt; zijn vriend en leermeester is overleden; groet uwen vriend en leermeester van mij,*

enz., in welke volzinnen *de oom en voogd, de vriend en leermeester* de zelfde persoon is. In zulke volzinnen heet het onderwerp of voorwerp *tweevoudig* onderwerp, *tweevoudig* voorwerp. Zoo kan men ook *tweevoudige* bepalingen hebben, als: *hij spreekt van uwen oom en voogd* enz.

60. Tot de *bepaalde* enkelvoudige zinnen rekt men ook de volgende en soortgelijke: *David en Jonathan waren elkanders vrienden; water en olie vereenigen zich niet met elkander; armen en rijken ontmoeten elkander; bergen en dalen ontmoeten elkander niet; Jan en Piet zijn het oneens; een voorwerp kan niet wit en zwart zijn te gelijk; deugd en ondeugd zijn den oprechte niet hetzelfde; deugd en ondeugd verschillen hemelsbreed; boozen en goeden wedervaart éenerlei; men kan niet te gelijk loopen en zitten; de soortelijke zwaarte van goud en kwikzilver is niet dezelfde; de landman kan niet gelijktijdig zaaien en oogsten; de hoofdwindstreken zijn noord, oost, zuid en west; de zeven kleuren van den regenboog zijn violet, indigo, blauw, groen, geel, oranje en rood; liefde en haat hebben niets met elkander gemeen; zij leeren en spelen bij afwisseling; hij was beurtelings streng en toegevend; Jan en Piet bezitten dat erf gemeenschappelijk; Jakob en Flip drijven onderling handel; de vader en de zoon gingen samen op de jacht; Oranje en Nederland zijn nauw verwant.*

Al deze volzinnen kan men, hoewel niet altijd even gemakkelijk, in twee of meer volzinnen oplossen. Zoo ontwikkelt men uit den eersten volzin deze:

David was de vriend van Jonathan.

Jonathan was de vriend van David.

Uit den vijfden:

Jan is het oneens met Piet.

Piet is het oneens met Jan.

Uit den zevenden :

Deugd is den oprechte niet hetzelfde als ondeugd.

Ondeugd is den oprechte niet hetzelfde als deugd.

Met deze ontwikkeling behoeft men zich niet op te houden ; men laat den volzin in zijn geheel , terwijl men het onderwerp , gezegde enz. den naam geeft van *vermenigvuldigd* onderwerp , *vermenigvuldigd* gezegde , enz.

VOORBEELDEN.

Ware zijn vriend en leermeester niet gestorven! — bep. wensche enkelt. ontk. bedrijv. volz.

Zijn vriend en leermeester — uitgeb. tweevoudig ond.

Zijn — bep. van *vriend en leermeester*.

ware niet gestorven — ontk. gez.

Jan en Piet zijn het oneens — bep. enk. bev. hoedanigheidsz.

Jan en Piet — vermenigvuldigd ond.

zijn het oneens — uitgebr. gez. , waarin

zijn — kopp.

oneens — eigenschapswoord

het — bep. v. h. gez.

O P G A V E N.

Uw oom en voogd vertrok — *Zijn vriend en leermeester riep hem* — Groet uwen vriend en leermeester van mij — *Zijn heer en vader beval het hem*.

De leerling ontlede verder de volzinnen , voorkomende in n°. 60.

61. Wij hebben nog geene volzinnen behandeld , waarin de onbepaalde wijs , dat is , de zelfstandig-naamwoordelijke vorm der werkwoorden , als onderwerp voorkwam. Daartoe behooren , onder anderen , de volgende : *Wandelen is goed voor de gezondheid ; werken is zalig ; lantjerfantien staat leelijk ; kwaad met goed te vergelden is*

edel; den naaste lief te hebben als ons zelven is onze plicht; wèl leven doet wèl sterven. Ook in deze volzinnen is *het* niet zelden plaatsvervangend onderwerp, als: *Het is der kinderen plicht, hunne ouders te eeren; het is onze plicht, den naaste lief te hebben als ons zelven.* Deze twee laatste volzinnen behooren echter niet tot de enkelvoudige. Zie III, § 184.

VOORBEELD.

Wandelen is goed voor de gezondheid — bep. enk. bev. hoe-
[danigheidszin.

Wandelen — ond.
is goed voor de gezondheid — uitgebr. bev. gez., waarin
is — kopp.
voor de gezondheid — bep. van het eigenschaps-
[woord *goed*.

O P G A V E N.

Wandelen is goed voor de gezondheid — Lang slapen is schadelijk voor de gezondheid — Werken is zalig — Lanterfantent staat leelijk — Kwaad met goed te vergelden is edel — Den naaste lief te hebben als ons zelven is onze eerste plicht — Wèl leven doet wèl sterven — Met knickers spelen is vermakelijk — Den tijd der jeugd te verbeuzelen is onverantwoordelijk — Een oog in het zeil te houden is altijd goed — Met elk in vrede te leven valt zeer moeilijk — Zijn geld te verspillen is dwaasheid — Op rijkdommen te bouwen is onverstandig.

62. Wanneer de woorden *ja* en *neen* zoo op zich zelven staan, dat zij een geheelen zin vertegenwoordigen, dragen zij den naam van *onontwikkelde zinnen*. B. v.: *Zijt gij er geweest?* — *Ja!* — dat is: ik ben er geweest. — *Zult gij het doen?* — *Nee!* — dat is: ik zal het niet doen.

Dat *ja* en *neen* als onderwerp en voorw. kunnen

voorkomen, zal nauwelijks behoeven aangestipt te worden: *Uw ja zij ja, uw neen zij neen.*

63. In het antwoord op vragende volzinnen worden vaak woorden weggelaten, die het antwoord met de vraag gemeen heeft. Bij de zinsontleding moet dit antwoord (dat den naam draagt van *betrekkelijk onvolledigen zin*) met woorden uit de vraag aangevuld, *volledig* gemaakt worden. Vraagt men b. v.: *Wat hebt gij verloren?* en is het antwoord: *Mijne beurs*, zoo is dit een onvolledige volzin, beteekenende: *Ik heb mijne beurs verloren.* Zoo ook: *Komt gij heden nog?* — *Ja, heden avond*, d. i.: ik kom heden avond nog. — *Wie heeft dit gedaan?* — *Ik*, d. i.: ik heb het gedaan. *Zult gij het doen?* — *Ja wel!* — d. i.: ik zal het ja wel doen. — *Is dit boekje haast uit?* — *Welhaast.*

VOORBEELDEN.

Leeft uw vader nog? — *Ja.*

- Ja* — onontwikk. (bep. enk. bev. bedr.) volz.
Mijn vader of *Hij* — ond.
leeft nog — uitgebr. gez.
nog — bep. van leeft.

Wat las hij? — *Eenen brief.*

- Eenen brief* — betrekk. onvoll. (bep. bev. enk. bedrijv.) volz.
Hij — verzw. ond.
las — verzw. gez.
eenen brief — voorw. of bepaling.

O P G A V E N.

Komt uw broeder? — *Ja* — Slaapt hij des morgens lang? — *Neen* —
 Wat hadt gij verloren? — *Mijn leesboek* — Wie heeft hem geslagen? — *Zij* — Wat zien ze? — *Eene diep bedroefde vrouw* — Bezocht hij u dikwijls? — *Alle dagen* — Wat bracht hij u? — *Eenen brief* — Bracht hij dien brief gisteren? — *Ja* — Ontvingt gij dien man vriendelijk? — *Neen.*

64. De volzinnen worden, eindelijk, nog onderscheiden in *stellige*, *noodwendige* en *twijfelachtige*.

In de *stellige* volzinnen, die iets als *werkelijk* vermelden, staat het werkwoord in de aantoonende wijs: *God regeert; het regent; het is mogelijk; hij komt wellicht; de mensch moet eenmaal sterven*, enz.

De *noodwendige* zin bevat een oordeel, waartoe de spreker zich op zekere gronden met noodwendigheid geleid ziet. Om zulk een' zin te vormen, bedient men zich van de onbep. wijs eens werkwoords en het hulpwerkwoord *moeten*, als: *hij moet zich zelve om het leven gebracht hebben; dat werk moet veel inspanning gekost hebben*, enz.

In den *twijfelachtigen* zin drukt men iets *mogelijks*, iets dat geschieden kan, iets twijfelachtigs of onzegers uit, met behulp van de werkwoorden *mogen*, *zullen* en *kunnen*; als: *hij mag wel ziek zijn; hij zal het nu wel gedaan hebben; ik zelve kan het gedaan hebben*, enz. Soms ook staat het werkwoord in de aanvoegende wijs, als: *het ware te wenschen; dat zou goed zijn*, enz.

65. De onderscheiding der volzinnen in bestaanszinnen, hoedanigheidszinnen en bedrijvende zinnen is eene onderscheiding ten aanzien van den *inhoud*; de onderscheiding in bevestigende en ontkenkende is eene onderscheiding ten aanzien van den *spreekvorm*; de onderscheiding in stellige, noodwendige en twijfelachtige, is, even als die in vragende, wenschende en gebiedende, eene onderscheiding ten aanzien van den *denkvorm*. Van deze laatste sluiten de eerstè drie een *oordeel*, de laatste drie eenen *wensch* in zich, en wel de *vragende* zin eenen eisch van het *verstand*, de *wenschende* zin een verlangen van het *hart* en de *gebiedende* zin eene begeerte van den *wil*.

V O O R B E E L D.

Hij kan reeds daar zijn — bep. bev. enk. twijf. bedrijv. zin.

Hij — ond.

kan reeds daar zijn — uitgebr. gez.

reeds — bep. van *kan zijn*.

daar — bep. van *kan zijn*.

O P G A V E N.

Zij kwamen — Zij kunnen al gekomen zijn — Zij moeten gekomen zijn — Hij is ziek — Hij kan wel ziek zijn — Hij moet sterven — Hij zal het doen — Hij zal het nu wel gedaan hebben — Hij moet het doen — Gij waart al terug — Hij moet al terug zijn — Hij moet terug zijn — Hij heeft gesproken — Hij zoude spreken — Hij heeft moeten spreken — Hij moet wel gesproken hebben — Het is wenschelijk — Het ware te wenschen — Gij moet het wenschen.

66. De hoofdbestanddeelen van den volzin zijn het onderwerp en het gezegde. Wanneer nu twee of meer volzinnen alle deelen gemeen hebben op één hoofdbestanddeel na, dan kunnen zij tot één volzin samengetrokken worden. De hoofdbestanddeelen komen dan in den nieuwen volzin nevens elkander te staan, heeten daarom *nevengeschikte zindeelen* en vormen samen het *vermenigvuldigd onderwerp* of *vermenigvuldigd gezegde* van den enkelvoudigen zin. B. v.: *de jongen en het meisje lezen; de knaap leest en denkt na; hij eet eenen appel en eene peer; zij is jong, rijk en deugdzaam; die is, was en wezen zal; hij was, is en blijft gehoorzaam; hij schijnt en is wijs; hij wordt, ja *) is reeds rijk; de vader, de moeder en het kind waren gezond en gelukkig; enz.* Deze zinnen nu zijn elk uit meer dan éénen zin gevormd, die bij de ontleding behoorlijk moe-

*) *Ja* is hier een koppeland, vermeerderend voegwoord.

ten aangewezen worden. Zoo is dan de eerste zin ontstaan uit de volgende twee: *de jongen leest* en *het meisje leest*; de vierde, uit de volgende drie; *zij is jong*, *zij is rijk*, *zij is deugdzaam*; de negende, uit de volgende drie, die elk weder uit twee andere gevormd zijn: *de vader was gezond* en *gelukkig*, *de moeder was gezond* en *gelukkig*, *het kind was gezond* en *gelukkig*, samenge-trokken uit: *de vader was gezond*, *de vader was gelukkig*; enz. Het product der getallen, welke het aantal neven-geschikte zindeelen aanwijzen, toont altijd uit hoeveel enkelvoudige zinnen de samengetrokken zin gevormd is. In den laatsten volzin bestaat het vermenigvuldigd ond. uit drie en het vermenigvuldigd gezegde uit twee deelen; daarom moet de zin in 3×2 of 6 zinnen ontbonden kunnen worden.

't Spreekt als van zelf, dat de verschillende hoofd-bestanddeelen weder door verschillende bepalingen kunnen uitgebreid worden, als: *de goede jongen* en *het brave meisje lezen heden*.

67. Men heeft niet alleen een vermenigvuldigd ond. en een vermenigvuldigd gezegde, men heeft ook vermenigvuldigde bepalingen; b. v.: *hij heeft dikwijls* en *ernstig gewaarschuwd*; *de jongen* en *het meisje aten gisteren* en *eergisteren een appel* en *peer*: Deze laatste volzin kan in $2 \times 1 \times 4$ of 8 verschillende zinnen ontbonden worden.

Aanmerking. De volzinnen met nevensgeschikte zindeelen worden door velen *veelvoudige* of *veelvuldige* genoemd: wij kennen met de voornaamste hedendaagsche spraakkunstenaren alleen *enkelvoudige* en *samengestelde*. De enkelvoudige volzinnen met nevensgeschikte zindeelen moeten wel onderscheiden worden van de samengetrokken volzinnen, waarover eerst later kan gesproken worden (Zie III, § 110—118). Deze bestaan uit twee of meer nevensgeschikte enkelvoudige volzinnen, die slechts één hoofdbestanddeel (soms een werkwoordelijk

deel van het gezegde daarenboven) gemeen hebben. Dat zij uit meer dan één zin bestaan, blijkt als het ware op het eerste gezicht, zoodat men niet tot eene ontbinding van den zin behoeft over te gaan, om de samengetrokken zinnen op te sporen. Eenige voorbeelden mogen dit duidelijk maken. *Het bloed ontvoliet de wonde; het licht, zijn brekend oog*: deze zin is een samengetrokken samengestelde zin, bestaande uit twee nevensgeschikte enkelvoudige. In den tweeden volzin ontbreekt, ter plaatse waar het komma dit hier aanwijst, het gemeenschappelijk gezegde *ontvoliet*, het eenige deel, dat de beide zinnen gemeen hebben. — *Hendrik heeft gespeeld, maar Pieter gearbeid*: Reeds bij de eerste lezing hooren wij, dat de leemte in den tweeden der nevensgeschikte zinnen aangevuld moet worden door *heeft*, een deel van het gezegde uit den eersten volzin, het eenige dat de beide zinnen gemeen hebben. *Het is mij nuttig en hem aangenaam; het is mij eene eere en u een genoeg*; *ik vereer u en bemin hem; hij bewijst hem hulde en betoont hem vriendschap*: al deze volzinnen behooren zonder eenigen twijfel tot de samengetrokken samengestelde. De twee eerste hebben, behalve het hoofdbestanddeel *het*, nog een deel van het gezegde (*is*) gemeen, doch dit gezegde zelve is verschillend, en daarenboven wijst eene verschillende bepaling terstond op de zinnen: *Het is mij nuttig en het is hem aangenaam; het is mij eene eere en het is u een genoeg*. In den derden volzin hebben de nevensgeschikte zinnen slechts het onderwerp *ik* gemeen: een verschillend gezegde en een verschillend rechtstreeksch voorwerp wijzen de samentrekking als met den vinger aan. Niet anders is het in den vierden volzin, waarin nevens een gemeenschappelijk onderwerp slechts eene gemeenschappelijke bepaling wordt aangetroffen: een verschillend gezegde en een verschillend rechtstreeksch voorwerp verbannen hier terstond elke gedachte aan een enkelv. volzin met nevensgeschikte zindeelen. Zoo zal men in de meeste gevallen met een weinig nadenken lichtelijk kunnen uitmaken of de samengetrokken volzinnen (want samentrekking bestaat er ontegenzeggelijk in beide) tot de enkelvoudige of tot de samengestelde moeten gebracht worden. Met eene kleine verandering laten de zoeven beschouwde samengestelde volzinnen zich herleiden tot enkelvoudige, doch daarbij wordt de oorspronkelijke beteekenis aanmerkelijk gewijzigd en het kan in sommige gevallen wel

degelijk zijn nut hebben dit na te gaan. Zoo laten zich uit den samengetrokken samengestelden volzin: *Het is mij nuttig en hem aangenaam* de volgende enkelvoudige met nevensgeschikte zindeelen vormen: *Het is mij nuttig en aangenaam; het is hem nuttig en aangenaam*, en uit deze weêr: *het is mij en hem nuttig en aangenaam*. Uit: *Ik vereer u en bemin hem*, vormen wij: *Ik vereer (u) en bemin u; ik vereer (hem) en bemin hem*, en uit deze weêr: *Ik vereer en bemin u en hem*, enz. Een enkele blik op de oorspronkelijke samengestelde zinnen en de enkelvoudige welke wij er uit gevormd hebben, leert ons, dat de eerste en tweede, de vierde en vijfde te veel en toch te weinig, de derde en zesde daarentegen te veel zeggen.

68. Hierboven hebben wij twee of meer *bevestigende* enk. volzinnen tot éénen volzin samengesmolten; hetzelfde kan even goed met twee *ontkennende* geschieden. Zoo zal men uit *de jongen leest niet en het meisje leest niet* dezen zin vormen; *de jongen noch het meisje leest* of *nòch de jongen, nòch het meisje leest*. Op gelijke wijze zijn: *hij heeft noch geld, noch goed; hij heeft geen geld of goed; hij eet noch drinkt; hij is noch rijk, noch arm*, gevormd. Hierbij dient opgemerkt te worden, dat de herhaling van het voegwoord alleen dan plaats vindt, als men met bijzonderen nadruk spreken wil.
69. Ook de voegwoorden *maar, doch, niet alleen — maar, deels — deels, zoowel als, ja, ja zelfs* enz. dienen om nevensgeschikte zindeelen met elkander te verbinden; als: *hij is niet rijk, maar arm; hij was rijk, doch gierig; hij was niet rijk en ook niet arm; de mensch leeft niet alleen voor dit leven, maar ook voor een volgend; de mensch leeft zoowel voor anderen, als voor zich zelven; zoowel uw vader als uwe moeder was daar; zij waren deels gekwetst, deels ongekwetst; hij verkwistte zijn geld, ja zelfs zijn erfgoed*; enz.

Bij de ontleding moeten uit den aldus gevormden

zin de bevestigende en ontkennde zinnén ontwikkeld worden.

VOORBEELD.

Noch de jongen, noch het meisje leest — onbep., stellige, enk. bedrijv. volz., met nevengeschikte zindeelen.

Eerste Ontleding.

Noch de jongen, noch het meisje — vermenigvuld. ond.
leest — gez.

Tweede Ontleding.

De jongen leest niet — onbep. enk. stell. ontk. bedr. zin.

De jongen — ond.

leest niet — ontk. gez.

Het meisje leest niet -- wordt even zoo ontleed.

O P G A V E N.

1. Hij en ik komen — Hij en zijn broeder komen — Armen en rijken verblijden zich — Appels, peren en perziken zijn smakelijke vruchten — Zijn vader en uwe moeder waren daar — Mijne dochter en uw zoon waren gehoorzaam — Noch zijn broeder, noch zijne zuster wilde het doen — Noch zijn vader, noch zijne moeder deden het — De koning en zijn minister waren vertrokken — Jan of Piet zal komen — Ik, gij en hij waren ziek — Eerlijk- en billijkheid zijn deugden — De boom- en veldvruchten zijn onontbeerlijk — De onder- en de bovenkaak van het dier waren door het schot verbrijzeld — De vrienden en geburen waren bijeen — Zijne ouders en grootouders zijn reeds dood — Waren noch zijne neven, noch zijne nichten aangekomen? — Zijn hunne boeken noch papieren verbrand? — Die heer en gindsche dame zijn rijk, doch gierig — De minister, ja zelfs de koning verscheen — Zijn roem en geluk hangt van deze zaak af — De deuren en vensters waren gesloten — Zijne woning en schilderijen zijn verkocht — Geld en goed is verteerd — Man en paard verdronk — Zon en maan gaan op en onder — Vreugd noch smart knellen 't hart — Noch hij, noch zijn broeder heeft mij bezocht — Hij of zijn broeder zou mij bericht zenden — Zoowel de vader als de moeder bemoeide zich met de zaak — Ik en gij hebben het gezien — Gij en hij zijt hier geweest — Hij of ik heeft het gedaan — Gij noch ik kunt komen — Noch hij, noch ik kan komen —

Of ik, of gij zult gaan — Niet alleen hij, maar ook gij zijt overtuigd — Deze man en die vertrekken — Dit kind en dat slapen — Noch deze leerling, noch die was oplettend — Waren de appels en peren rijp? — Mocht man en vrouw toch gelukkig zijn! — Moeten hij en zij het doen?

2. Hij is braaf en edel — Zij is jong, schoon en deugdzaam — Hij is oud en zwak — Het is mij eene eere en een genoegen — Ik vereer en bemin hem — Zij zongen en dansten — Hij was, is en blijft mijn vriend — Hij wordt, ja! is reeds rijk — Hij is en heet gelukkig — Hij schijnt en is wijs — De jongens schreven en lazen — Die meisjes naaiden en breiden — Bidt en werkt — Vloekt, noch zweert — Zij aten pruimen en peren — Men dronk bier en wijn — Hij spreekt vlug en duidelijk — Hij was mij een vriend en metgezel — Zij gebruiken brood en wijn — Hij doet vermogenden en onvermogenden recht wedervaren — Hij is mij en den mijnen gegegen — De boeken des leeraars en des leerlings — Hij regent over rechtvaardigen en onrechtvaardigen — Dat geschiedde voor en na de geboorte van Christus — De dienstmaagd heeft ons lang en eerlijk gediend — Hij heeft dikwijls en ernstig gewaarschuwd — Zij lezen langzaam en duidelijk — Hij spreekt te hard of te zacht — Zij zijn niet rijk, maar arm — De kleeding was kostbaar en weelderig — Het regende noch sneeuwde — Het waait en regent — Mij hongert en dorst — Er wordt gedanst en gesprongen — Hij wandelde niet, maar liep — 't Vaarwel en 't afscheid joelt en schatert langs de stranden — Groet en handkus, 't luid hoezee verzelt hun' uittocht langs het water en de reê — Tuig en stengen storten neêr — Gij ziet het kokend schuim en 't vliegend zwerk alleen — Ik zie van hem geen spoor, geen' mast of wimpel meer — Ontzettend is zijn kracht, zijn razen en zijn rollen — Het vuur en 't kruid jaagt schroot en kogel uit de tromp hun in de huid — Paleizen, hoven, kerk en toren, vest en wal staan op den vloed gebouwd uit onverwrikt kristal — Damp noch nevel dekt de stroomen — Matroos en scheepsvoogd, vriend en vreemde, knaap en man omarmen zich dooreen — Geen Hoeksche of Kabeljauwsche dorst onder de regeering van Filips van Bourgondië het hoofd opsteken — Lodewijk de Elfde van Frankrijk ontzag noch verraad, noch vergif, noch sluipmoord — De grondwet van mijn rijksgebied is God en de ouders eeren — Van vrijheid is hier spraak noch schrift — De bronnen onzer welvaart zijn vlijt en des Heeren zegen op onbesproken wegen — Geen vijand dreigt voor grens of stad.

70. Er is onderscheid tusschen de volzinnen *zijn oom en voogd ried hem aan* en *zijn oom en zijn voogd rieden hem aan*. In den eersten volzin is de *oom en voogd* één en dezelfde, in den tweeden volzin een verschillend persoon, waarom de nevenschikking in den eersten volzin eene *vereenigde*, in den tweeden eene *scheidende* genoemd wordt. De eerste volzin laat zich, gelijk wij reeds vroeger zagen, *niet* in twee enkelvoudige zinnen ontbinden, zooals dit met den tweeden volzin geschieden kan; in den eersten volzin heet het onderwerp *tweevoudig* onderwerp, in den tweeden volzin *vermenigvuldigd* onderwerp.

Ook de volzinnen: *de broeder en de zuster beminnen elkander*; *Jan en Piet zijn het oneens*, en soortgelijke, behooren tot de bepaalde enkelvoudige volzinnen met nevensgeschikte, *scheidend* samengevoegde zindeelen, doch worden bij de ontleding niet in twee enkelvoudige ontbonden, gelijk we reeds hiervoren gezien hebben.

V O O R B E E L D E N.

Zijn oom en voogd viel hem aan — bep. enk. stell. bev. bedrijv. volz., met nevensgeschikte zindeelen (*vereenigende* nevenschikking).

Zijn oom en voogd — uitgebr. tweev. ond.

viel hem aan — uitgebr. gez.

hem — voorw.

zijn — bep. van *oom en voogd*.

Zijn oom en zijn voogd vielen hem aan — bep. enk. stell. bev. bedrijv. volz., met nevensgeschikte zindeelen (*scheidende* nevenschikking).

Eerste Ontleding.

Zijn oom en zijn voogd — uitgebr. vermenigv. ond.

vielen hem aan — uitgebr. gez.

hem — voorw.

zijn — bep. van *oom en van voogd*.

Tweede Ontleding.

<i>Zijn oom viel hem aan</i>	— bep. enk. stell. bev. bedr. volz.
<i>Zijn voogd viel hem aan</i>	— " " " " " "
<i>Zijn oom</i>	— uitgebr. ond.
<i>zijn voogd</i>	— uitgebr. ond.
<i>viel hem aan</i>	— uitgebr. gez.
<i>hem</i>	— voorw.
<i>zijn</i>	— bep. van oom en voogd.

O P G A V E N.

Ik ga naar mijnen oom en voogd — Ik ga naar mijnen oom en mijnen voogd — Ik heb een schoon en goed boek gelezen — Ik heb een schoon en een goed boek gelezen — Ik spreek over de kinderen van Izaak en Rebekka — Gij spreekt over de kinderen van Izaak en Ismaël — Mijn en uw vriend is een braaf man — Mijn en uw vriend zijn brave mannen — De vorstin droeg kleederen van zijde en goud — Hare dienstmaagd droeg kleederen van zijde en fluweel — Men acht en bemint hem — Men bemint en vreest hem — Hij leeft gelukkig en tevreden — Hij speelt gelukkig en ongelukkig — Oude en gebrekkige lieden zijn te beklagen — Oude en jonge lieden kunnen sterven — Dit schoone en nuttige boek bevat mij — Dit schoone en dat nuttige boek bevallen mij — Mijn oude, trouwe bediende is overleden — Uw oude en uw jonge bediende zijn ziek — Een voorzichtig en stoutmoedig veldheer behaalt vaak de overwinning — Goede, brave, eerlijke menschen kunnen niet immer ongelukkig zijn — Goede en slechte menschen zoeken elkander niet — Die heilige, plechtige, diepe stilte trof mij — Mijn oudste en dierbaarste broeder verdronk — Het eerste en merkwaardigste deel van dit werk is ingebonden — Het tweede en het derde deel zijn uitverkocht — Die boer heeft witte en zwarte koeien — Deze landman heeft wit- en-zwarte koeien — Ik heb eene roode, eene witte en eene blauwe vlag — Hij had eene rood, wit en blauwe vlag — Jan en Willems tuin is fraai — Hendriks en Maria's tuin liggen woest — Vreugde en leed, voorspoed en tegenspoed zijn in Gods hand — Dicht- en toonkunst, bouw- en beeldhouwkunst vinden hare beoefenaars — Wij leidden een roem- en vreugdeloos leven — Ferdinand en Isabella's regeering was gezegend voor Spanje — Hij kocht een oud en een nieuw huis — Hij stichtte een hecht en sterk gebouw — Hij is oom en voogd — Zij waren heer en meester — Men sprak voor en tegen de

zaak — De almachtige, wijze en goede God zorgt voor al zijne schepselen — God heeft den mensch met een' redelijken en onsterfelijken geest begaafd.

71. Wanneer in een bepaalden enkelvoudigen volzin de nevenschikkende zindeelen door het *verklarende* voegwoord *of* verbonden zijn, kan de zin *niet* in twee enk. zinnen ontbonden worden.

O P G A V E N.

De ertsen of metalen behooren tot het rijk der delfstoffen — De stad Setubal of Sint Ubes ligt in Portugal — Het zelfstandig naamwoord of substantief noemt een voorwerp met name — De Adige of Etsch stort zich in de Adriatische zee — Hij spreekt van Palestina of het Heilige Land — De aarde draait of wentelt om hare as.

GEMENGDE OPGAVEN.

1. Geen muren verduren der uren geweld.
G. BRANDT.
2. De lofzang der Natuur gaat niet verloren voor U, o Opper-
(majesteit.
3. Twee machten beheerschen de wereld: de degen en de pen.
4. Ware beschaafdheid is inderdaad het zout der samenleving.
Wees rein in uwe gedachten, in uwe woorden, in uwe daden.
De voorzichtigheid is het oog van den moed.
5. God vlocht om 's dichters kruin een hemelzonnestraal. —
J. VAN BEERS.
6. Zout water geeft het zoetste brood.
HEIJE.
7. Het vruchtbaarste akkerland almeê
Is de akker van het ABC.
8. De regen drupt zilver op den akker.
9. Eene rechte waag en weegschaal zijn des Heeren.
Een vriend heeft ten allen tijde lief.
10. Eenvoud is het kenmerk der waarheid.
Erkende eerlijkheid is de beste eed.
11. De bloem is eene ster der aarde.
De ster is eene bloem des hemels.
12. Tien duizend droppels maken gauw een plas.
13. Fortuins rechterhand
Heet verstand. —
Spaarzaamheid heet zijn linkerhand.
14. Pijn is de schildwacht der gezondheid.
15. Gezondheid is het beste blanketsel.
Een zuivere mond met tanden is het kostbaarste parelsnoer.
Net gevlochten haar is eene koninginnekroon.

16. De moeder van alle kennis heet onderzoek.
De oplettendheid is de graveerstift van het geheugen.
17. Hoovaardigheid is vóór de verbreking.
Hoogheid des geestes is vóór den val.
Hoogmoed komt vóór den val.
Vóór de verbreking zal des menschen harte zich verheffen.
Nederigheid gaat vóór de eer.
18. Den roem van Gods barmhartigheid,
Zijn wijsheid, macht en majesteit
Moet al het schepsel zingen.
Hij is barmhartig, vol gena,
Een vader, een ontfermer.
Hij zal, in nood en dood, altijd
Mijn rots, mijn toevlucht wezen.
19. Wij zijn ook van Gods geslacht.
Een kwaad geweten is de getuige, de gevangenis, de rechter,
de beul en de straf der zonde.
20. 's Menschen lot
Komt van God.
21. Op bergen en in dalen,
En overal is God.
In dood en doodsche banden,
Ja overal is God.
22. Een zacht antwoord doet ziedenden toorn bedaren.
Een snerpnd woord voert de gramschap ten top.
23. Gij, alle Godes werken,
Ontdekt, bij dag en nacht,
In 't voeden, hoeden, sterken,
De goedheid zijner macht.
24. Der wijzen sieraad is lankmoedigheid.
Het misdrijf kwijt te schelden is de kroone des wijzen.
25. Deugd is een eerekleed.
Deugd veroudert niet.
De liefde vergaat nimmer.
De ware vriendelijkheid is een bloesem der menschlievendheid.
In Godes wegen is Godes zegen.
26. Het lijden slijt door moedig lijden.
Eigen lof stinkt.
De roemrijkste zegepraal is zelfbeheersching.
Een goed geweten is een hemel in het hart.

Niet begeerig zijn is rijkdom.
Niet koopziek zijn is inkomst.

27. De begeerte is de koorts der ziel.
De haast verdwaast.
Een haastig mensch moet op een' ezels rijden.
Arbeidzaamheid is de beste loterij.
Armoede is luiheids loon.
28. Rust maakt roest.
Ledigheid is des duivels oorkussen.
De stadige jager vangt het wild.
Een goede naam is de beste adelbrief.
Het bedrog loont zijnen meester.
29. Een vroolijk gelaat draagt de sporen van een vergenoegd hart.
Het grootste kwaad voor den mensch is de trotschheid.
De geldgierigheid is een wortel van alle kwaad.
Spoedig geven is dubbel geven.
De gierigheid is hare eigene stiefmoeder.
30. De gedachtenis der weldaden mag niet verouderen.
Schrijf ontvangene beleedigingen in zand.
Grif ontvangene weldaden in marmer.
- Spreken is verzilveren.
Zwijgen is vergulden.
Twist verkwist.
31. Eendracht maakt macht.
Wachten is het beste geneesmiddel tegen den toorn.
Het einde des toorns is dikwijls het begin van het berouw.
De begeerte naar wraak is eene verschrikkelijke leidsvrouw.
Wreekt u zelve niet, beminden!
Geeft den toorn plaats.
De zon ga niet onder over uwe gramstorigheid.
32. Twee harde molensteenen malen kwalijk.
Tucht baart vrucht.
Liefde tot het vaderland is de eerste van alle burgerlijke deugden.
Een dierenbeul wordt een menschenplager.
33. Arbeid zonder gebed is een bijl zonder steel.
 Gebed zonder arbeid is een steel zonder bijl.
34. Gods alziend oog schrikt me af van 't kwade,
 Van zelfbedrog en huichelarij.
 Alles aan God dank te weten
 Zij steeds mijn plicht, mijn zorg, mijn lied.
35. De beste specerij bij den maaltijd is onschuldige vrolijkheid.

36. o Hemel, aarde, zee! hoe luid
Roept gij uw Scheppers glorie uit!

Laat, Heer! uw licht zijn' zachten gloed
In ons verkleumd en stug gemoed,
Door levenswekking, toonen!
37. Geleerdheid zonder toepassing is eene wolk zonder regen.
Natuurkennis is de zuiverste bron van genot.
Natuurkennis is de hechtste wapenrusting tegen bijgeloof.
Natuurkennis is de krachtigste vleugelslag ten hemel.
38. De onvergankelijkheid der stof is het treffendste bewijs voor de
onsterfelijkheid des geestes.
39. De kroon en glorie des levens is karakter.
Karakter is de rijkste bezitting des menschen, de hoogste adel
en de sterkste bondgenoot.
De weerbaarheid, de welvaart en de beschaving der natiën
hangen af van het karakter der burgers.
40. Ons eigen hart is onze grootste vijand.
Laat den hoogmoed noch uwe gedachten, noch uwe woorden,
[noch uwe daden besturen.
41. Leer ons, o God! de dagen tellen.
42. Schoonheid ontluikt uit de asch des menschen.
Leven ontluikt uit 's menschen stof.
43. De groote Engelsche admiraal Sir Francis Drake was kuisch
van leven, rechtvaardig in zijn handelen, waarachtig in zijn
spreken, vol goedheid voor zijne onderhoorigen en vol haat
tegen de luiheid.
44. Iederen nacht sterven wij. Iederen morgen treden wij op
nieuw de wereld binnen. Iedere dag is een nieuw leven.
45. Den Alpenherder of *senn* is zijn veestapel zijn rijkdom, zijn
geluk, zijn vertrouwen, zijn trots, zijn onderhoud, zijn alles.
46. In mensch en dier, in bloem en kruid
Blinkt wijsheid en vermogen uit.
47. De deugd heeft altijd haar loon in zichzelf.
De boosheid draagt altijd de straf op den rug.
48. Gij lucht, gij zee, gij velden, bergen, dalen,
Gij zijt Gods loflied.
49. Den burger adelt noeste vlijt.
De Engelsche burgerklasse wordt te recht Groot-Brittanjes
"hart en hersenen" genoemd.

50. Met zacht geklater
Vloeit in deez' streek,
Van 't zoetste water
Een heldre beek.
51. De sterrewichlarij is de dwaze dochter eener verstandige moeder.
De wichelaars raadpleegden de lucht en sterren, de aarde en het water, het vuur, dieren, planten, mineralen, gezichten, geluiden, droomen en honderden andere dingen meer.
52. Het ruime hemelrond
Vertelt, met blijden mond,
Gods eer en heerlijkheid.
De heldere lucht en 't zwerk
Verkondigen Gods werk.
53. *Abraham Lincoln*, president van de republiek der Vereenigde Staten van Noord-Amerika, werd den 12den Februari 1809, in geringe omstandigheden, in den staat Kentucky geboren.
54. Den 14den April 1865, des avonds omstreeks half elf uren, werd *Abraham Lincoln*, te Washington, de zetel der regeering van de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, in zijne bijzondere loge in Fords Theatre vermoord.
55. Praal eeuwig, zetel van Minerf!
Bij 't heilig stof van Van der Werf,
Als 't heerlijkst grafgesteent.
56. De wetenschap steekt in geen bed met pluimen.
Voor arbeid heeft God alle ding tē koop.
J. CATS.
57. De groote Kortenaar, de schrik van 's vijands vloten,
De ontsluit van de Sont, ligt in dit graf besloten.
G. BRANDT.
58. De traan van 't smeltend mededoogen
Verkondigt in de glinstrende oogen
De goddelijke afkomst onzer ziel.
IS. DA COSTA.
59. Den 17den November 1863 werd door geheel Nederland met de meeste geestdrift het halve eeuwfeest gevierd van de verlossing van de Fransche heerschappij.
60. Gods wonderkracht heeft, in den morgenstond
Des vluggen tijds, deez' aarde vast gegrond.
61. Willem de Tweede heeft door het storten van zijn bloed in

de velden van Waterloo aan zijn stamhuis eene nieuwe aanspraak gegeven op de dankbaarheid, de trouw en de liefde der Nederlanders.

62. Napoleon de Eerste noemde Antwerpen een pistool op de borst van Engeland.
63. Alle vorsten in Europa gebruiken in hunne wetten het woord *wij*.
Alleen de koningin van Spanje houdt zich aan het eenvoudige *ik*.
64. De verplichte aanbouw van koloniale waren in onze Oost-Indische bezittingen wordt het cultuurstelsel genoemd.
Graaf Johannes van den Bosch, 42ste opperlandvoogd van Neêrlandsch-Indië, heeft dit stelsel in 1833 geregeld.
Het genoemde cultuurstelsel doet jaarlijks millioenen schats in Neêrlands schatkist vloeien.
65. Wispelturige prachtliefde was koning Lodewijk Napoleons hoofdgebrek.
66. De schoonste vrucht der bemoeiingen van Rutger Jan Schimmelpenninck, raadpensionaris der Bataafsche Republiek, was eene reeds lang voorbereide wet op het lager onderwijs.
67. Westwaarts van Palestina komt men, over de landengte van Suez, in Egypte, het noordoostelijkste land van Afrika, een van de oudste staten der wereld.
Egypte had alles te danken aan den Nijl.
Egypte heette te recht een geschenk van den Nijl.
Het noordelijk gedeelte van Egypte, de Delta, is waarschijnlijk ontstaan uit angespoelde slib.
Verbazingwekkend zijn nog heden Egypte's eeuwenoude bouwwerken.
68. Te Memphis, de oude hoofdstad van Egypte, vereerde men den Apis, een' witgeklekten stier.
Van eene tweede hoofdstad Thebe, in Boven-Egypte, bestaan de reusachtige puinhoopen nog.
Alles geeft ons een' hoogen dunk van de kunstvlucht der oude Egyptenaren.
69. Reeds in Abrahams tijd bloeide Sidon, de oude hoofdstad der Phoeniciërs, door den handel.
Te Troje, eene oude rijke stad op de kust van Klein-Azië, regeerde pl. m. 1200 j. v. C. koning Priamus.
Lycurgus, de zoon van een Spartaansch koning, leefde in de 9de eeuw vóór Christus.
Zijne wetten werden in korte versregels gebracht.
Men deed de kinderen deze versregels van buiten leeren.

70. Reizen in den vreemde was den Spartanen verboden.
 Vreemden werden noode te Sparta geduld.
 Voor 't vaderland te strijden was de hoogste wensch van den Spartaan.
 Voor 't vaderland te sterven was de hoogste roem van den Spartaan.
 Socrates was de zoon van een arm beeldhouwer.
 In het jaar 400 v. C. moest hij den giftbeker drinken.
71. De hoofdstad van het Russische rijk is de trotsche stichting van Peter den Grooten, Sint Petersburg.
 Deze stad werd in 1703 gedeeltelijk op een aantal eilanden in den mond der Newa gebouwd.
 Geene stad in Europa is in grootschen aanleg bij Petersburg te vergelijken.
 Onder de 180 kerken der stad is de Izaäkskerk de prachtigste.
 De koepel draagt een dak van verguld koper.
72. De naartige hand en sparige taud
 Koopt anderlui land.
 Voor het zedige gelaat
 Der zachtmoedigheid bezwijken
 Wraaklust, tweedracht, twist en haat.
73. De lage stijlen
 Staan lange wijlen.
 De keel
 Kost veel.
 Een rijpe peer
 Valt licht ter neêr.
 Ongelijke aard
 Dient niet gepaard.
 Onder vriendschapsschijn
 Schuilt 't kwaadst venijn.
 Vol
 Maakt dol.
74. Verloren eer
 Keert nimmer weêr.
 Een moedig hart
 Verwint de smart.
 Wil naar het laken .
 Uw kleêren maken.
 Liefde en zang
 Wil geen' dwang.
 In voorspoed
 Is toezien goed.

75.

Kunst
Baart gunst.

Spijt
Gaapt wijd.

Een snoepende kat
Wordt licht gevat.

Schrift van zotten
Is voor de motten.

Stuit in 't begin
Een' kwaden zin.

BEKNOPTE INHOUD

van het Eerste Stukje.

1. Een volzin is *enkelvoudig* of *samengesteld*. N°. 4, 79.
2. Een enkelvoudige volzin is *ineengevat* (synthetisch), *in zijne bestanddeelen opgelost* (analytisch), of *onontwikkeld*. N°. 3, de Aanm., en n°. 62.

(Tot de *ineengevatte* volzinnen behooren de volgende en soortgelijke: *Werk; het regent; het is warm; het kraakt; er wordt gedanst; mij dorst; derwaarts ingelooopen*. N°. 3; 23; 24; 26, 1°.; 28; 75).

Verzwegen onderwerp. — Aanspreking. N°. 3, de Aanm.

3. Een enkelvoudige volzin is *bepaald* of *onbepaald*. In het eerste geval is één der bestanddeelen van den volzin, of zijn wel beide, *onderwerp* en *gezegde*, *uitgebreid*. N°. 5 en Aanmerking 1.

Het *onderwerp* staat altijd in den eersten naamval. N°. 2.

Beknopte of *reine* volzin. — *Uitgebreide* volzin. N°. 5
Aanm. 1. — Het *lidwoord* (*de, het, een*) is geene *bepaling*, evenmin als de *voegwoorden*, de *zinwijzende* en *voegwoordelijke bijwoorden* dit zijn. N°. 5, Aanm. 2. — Eene *bloote ontkenning* (*niet, grenszins*) maakt den volzin niet tot een' *bepaalden*, enz. N°. 5, Aanm. 3. — *Alleen* is voor eene *bepaling* te houden. N°. 5, Aanm. 4. — Honderden menschen enz. bl. 6, de noot. — Iets over de ontkenning *ne* enz. n°. 5, Aanm. 3.

4. De werkwoorden *zijn* of *wezen*, *heeten*, *blijven*, *schijnen*, *worden*, *lijken* of *gelijken*, en *blijken* hebben twee eerste naamvallen bij zich en moeten vaak met zelfst. naamw., bijv. naamw., voornaamw., werkw., telw. of bijw. verbonden worden, om een *volledig gezegde* te vormen. Niet zelden is dan het andere deel van dit *volledig*

gezegde geheel of gedeeltelijk *verzwegen*. *Onvolledige* uitdrukkingen, *samengetrokkene* uitdrukkingen. N°. 6—9, N°. 55 de Aanm.; bladz. 15, 9°, 11°.; bladz. 16, 14°.

Blijken moet door *te zijn* gevolgd worden; *schijnen* en *lijken* kunnen door *te zijn* gevolgd worden. N°. 7 en 8. — *Raken* beteekent soms zooveel als *worden*, bl. 15, 12° en de laatste noot.

5. De bovengenoemde werkwoorden vormen soms op zich zelve een *volledig gezegde*. N°. 11—17.

6. Een *gezegde* kan onder anderen bestaan uit:

- a. Werkwoorden in de onbep. wijs, die met elkander;
- b. Werkw. in de onbep. wijs, die met hulpwerkw.;
- c. Deelwoorden, die met hulpwerkw.;
- d. Hulpwerkw. of overgankelijke werkw., die met zelfstandige naamwoorden *tot één begrip verbonden zijn*. N°. 10; bl. 20, 3°.

Soms is een deel van een dergelijk *gezegde verzwegen*. Bl. 21, 4°.; bl. 31 van boven; II, bl. 7, noot 2.

Er is onderscheid tusschen: *hij is uitgegaan* en *hij is uit*, enz. Bl. 20, de Aanm.

Beteekenis en ontleding van de volzinnen: *Laat mij hooren, laat ik hooren* enz. n°. 10, de Aanm. — *Te vijf uren, om vijf uren*, bl. 19, de noot. — *Gekunnen, gekund*. Aldaar, 2e noot. — *Vragen, leeren*, 3e noot. — Onderscheid tusschen: *Hij is naar Brussel* en *Hij is naar Brussel gegaan* enz. bl. 21, Aanm. 1. — *Deze vrouw is aan den drank* enz. Aldaar, Aanm. 2. — *Behept*, bl. 31, de eerste noot.

7. 't Voornaamwoord *het* treedt in den enkelvoudigen zin op.

- a. als *deel van 't gezegde*; n°. 18.
- b. als *onderwerp*; n°. 19—22.
- c. als *plaatsvervangend onderwerp*; n°. 23, 25, 29, 61.
- d. als *onbepaald voorwerp*. N°. 44.

Soms is *het* als plaatsverv. ond. *verzwegen*. N°. 24, 136.

Zoo maakt, even als *het*, soms een deel van 't *gezegde* uit.

Opgaven bl. 28, 1° aan het slot.

Grammatisch en *logisch* onderwerp. Bl. 33, de noot.

Beteekenis van *worden*, *blijven*, *heeten* en *schijnen*. Bl. 35, de noot.

8. Ook de voornaamw. *dit* en *dat* kunnen op dezelfde wijze optreden:
- a. als *deel van 't gezegde*;
 - b. als *onderwerp*;
 - c. als *plaatsverv. onderwerp*.
9. Het bijwoord *er*, aan het hoofd van den volzin geplaatst, maakt de aanwending van *het* als plaatsvervangend onderwerp overbodig. N°. 26—28.
Weglating van 't verl. deelwoord *geworden*. Bl. 38 in de *Opgaven*.
10. Het voornaamwoord *er* komt voor als eene bepaling, waarin het onderwerp of het voorwerp ligt opgesloten. N°. 48.
Beteekenis van *der* = *er*. N°. 48, de Aanm.
11. De zelfstandig-naamwoordelijke vorm, d. i. de onbepaalde wijs der werkw., kan als onderwerp optreden. N°. 61.
12. De enkelvoudige volzinnen worden onderscheiden ten aanzien van den *inhoud*, den *spreekvorm* en den *denkvorm*. N°. 65.
Ten aanzien van den inhoud worden ze onderscheiden in *bestaanszinnen* en *eigenschapszinnen*. De laatsten worden weder onderscheiden in *hoedanigheidszinnen* en *bedrijvende zinnen*; n°. 32—34.
Ten aanzien van den spreekvorm, in *bevestigende* en *ontkennende zinnen*; n°. 49.
Ten aanzien van den denkvorm, in *oordeelende* en *wenschende zinnen*.
De oordcelende zinnen worden weder onderscheiden in *stellige*, *noodwendige* en *twijfelachtige*; n°. 64.
De wenschende zinnen worden weder onderscheiden in *vragende*, *wenschende* en *gebiedende*; n°. 37—39.
De gebiedende en wenschende volzin zijn ten nauwste met elkander verbonden. N°. 38, de noot.
13. In hoedanigheidszinnen draagt het werkwoord *zijn* den naam van *koppelwoord*. N°. 36.

14. Er zijn verschillende soorten van ontkenningen.
Alleen de ontkenning, die bij 't *gezegde* behoort, maakt den volzin tot een' ontkenningen. Ook de bijvoegelijke naamw., die met *on* en *wan* zijn samengesteld, hebben deze kracht, welke de uitgang *loos* en het voorzetsel *zonder* missen. N°. 49; bl. 67, de noot.
15. In den *samengestelden* zin maken *zonder* en *in plaats van* den ondergeschikten zin tot een' *ontkenningen* tijdbepalenden bijwoordelijken. N°. 167.
16. De woorden *niet* en *geen* drukken niet altijd eene ontkenning uit. N°. 58.
17. HET *voorwerp*, ook wel *rechtstreeksch voorwerp* geheeten, staat altijd in den vierden naamval. N°. 40.
Merkwaardige eigenschap van de werkwoorden *gehoorzamen*, *schaden* en *baten*. N°. 40, Aanm. 1.
Ook volstrekt *onovergankelijke* werkw. kunnen een rechtstreeksch voorwerp bij zich krijgen. N°. 40, Aanm. 2.
Vergeeten, *volgen*, *beginnen*, worden zoowel met *hebben* als *zijn* vervoegd. Bladz. 51, de noot.
18. De persoonlijke voornaamw., welke bij *noodwendig terugwerkende* werkwoorden voorkomen, worden *niet* als bepalingen aangemerkt, evenmin als die, welke bij zulke *toevallig* terugw. werkw. staan, die de beteekenis van noodwendig terugw. aannemen. N°. 41—43.
19. De werkwoorden *leeren*, *onderwijzen* en *vragen* hebben twee verschillende voorwerpen bij zich. N°. 45 en bl. 19, de 3e noot.
Andere, zooals *heeten*, *noemen*, *achten* enz., hebben twee vierde naamvallen bij zich, die *hetzelfde voorwerp* beduiden. N°. 46.
Leeren kan drie voorwerpen bij zich hebben. N°. 45, de Aanm.
Bij *noemen* en *heeten* komt de onbepaalde wijs soms als *voorwerp* voor. N°. 46, Aanm. 1.
Worden volzinnen als: *ik noem hem mijnen vriend* in den lijdenden vorm overgebracht, dan krijgt men twee eerste naamvallen. N°. 46, Aanm. 2.
Bij *schelden* worden de twee vierde naamv., welke het

werkw. bij zich heeft, gewoonlijk door *voor* verbonden. N°. 46, Aanm. 3.

De verbinding van twee *voorwerpen* geschiedt soms door *als*, *voor* of *tot*. N°. 46, Aanm. 4.

20. Wordt een overgankelijk werkwoord met *laten* of *doen* verbonden, dan kan er ook tweëerlei voorwerp in den volzin voorkomen. N°. 47.
21. Na *noemen* kan, nevens den 4den naamval, ook een *eerste* naamval voorkomen, zonder dat deze daarom voor een' waren cersten naamval te houden is.
Bladz. 59, de Opgaven aan het einde en de tweede noot.
Schouw, *schouwveger*, Bl. 59, de eerste noot.
22. Onder de *bepalingen* verdienen die zelfst. naamw. of zelfstandig gebruikte bijv. naamw. eene bijzondere aandacht, die bij een ander zelfst. naamw. of bij een persoonlijk voorn. geplaatst worden, om daaraan eene hoedanigheid, eigenschap of waardigheid toe te kennen. N°. 50.
Sommige dezer bepalingen kunnen tot *bijvoegelijke* zinnen uitgebreid worden. N°. 164.
Ambtsnamen vorderen het lidwoord. Bladz. 69, 1e noot.
Verbuiging van *de Zesde*, *de Grootte* enz. Bladz. 73, de noot.
23. De bepaling wordt niet zelden met het zelfst. naamw. of voornaamw. verbonden door middel van het woordje *als*. Gebruikt men de verbinding *zoo als*, dan wordt de enkelvoudige zin tot een' samengestelden. N°. 51.
Beteekenis van de zinnen: *Hij stierf als held* of *als een held* en: *Hij stierf zoo als een held* enz.
Men schrijve: *Hij doet zich kennen als mijnen vriend* (4 n.) en daarentegen: *Hij schaamt zich als de bewerker* (1 n.) *van het ongeval*. N°. 51, de aanm.
24. Onder de verkorte *bijvoegelijke* volzinnen verdienen de *bijstellingen* eene bijzondere aandacht. N°. 52, 165.
25. De *tusschenstellingen* dienen wel onderscheiden te worden van de *bijstellingen*. N°. 166.
26. Sommige bepalingen van het voorwerp verdienen bij-

zonder de aandacht. Ook zij men er op bedacht, dat bep. van het onderwerp niet zelden bepalingen van het gezegde schijnen. Men lette daarenboven op het gepast gebruik van 't voegwoord *als*. N°. 53—55.

Gestand, kond, genoeg, meester: bijv. naamw. N°. 53, 2°. *Hij leeft gelukkig* is een bedrijvende zin. N°. 55, de Aanm.

27. De *tusschenwerpsels* worden in de ontleding met stilzwijgen voorbijgegaan. N°. 57.
28. De *aansprekingen* hebben den vorm van den eersten naamval. Bepalingen, die bij het voorn. *u* staan, worden soms als aansprekingen beschouwd. N°. 56 en de 1e Aanm.; n°. 3, de Aanm.; n°. 144.
Aanspreking, aangesproken persoon, n°. 56, Aanm. 2.
29. Er is eene *vereenigde* en eene *scheidende nevenschikking*. N°. 70.
30. In de enkelvoudige volzinnen met *vereenigde* nevenschikking dragen onderwerp en voorwerp den naam van *tweevoudig ond.* en *tweevoudig voorwerp*. Zij kunnen niet in twee enkelvoudige volzinnen ontbonden worden. N°. 59.
31. In de enk. volzinnen met *scheidende* nevenschikking dragen onderwerp, gezegde enz. den naam van *vermenigvuldigd onderwerp*, *vermenigvuldigd gezegde* enz. N°. 60, 66—69, 85, 91, 94, 98.
Zij laten zich alle in twee of meer enkelvoudige zinnen ontbinden, wat echter niet bij alle geschiedt. N°. 60.
Veelvoudige of *veelvuldige* volzinnen. Onderscheid tusschen de *samengetrokken volzinnen* en de *volzinnen met nevenschikte zindeelen*. Blad. 86 — 88, de Aanm.
32. Treedt het voegwoord *of* als *verklarend* voegwoord op, dan kan de volzin niet in twee enkelvoudige ontbonden worden. N°. 71.
33. Er zijn *betrekkelijk onvolledige* en *volstrekt onvolledige* (elliptische) enkelv. volzinnen. N°. 63; 72; II, bl. 9, de Aanm.
Logische en syntactische ellipsis.

VERBETERING.

Bladz. 3, regel 7 en 8 van boven staat *dubbel*, lees: *tweevoudig*.